

№ 4 (98) 2021

НАША ВЕРА

Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі,
арцыбіскуп Юзаф Станеўскі.

Калі Бог пасылае цябе ў дарогу і вызначае новае заданне, не заставайся сам-насам, не разлічвай толькі на свае здольнасці, запрасі св. Юзафа. Учыні яго сваім апекуном перад Богам і правадыром у дарозе. Ён навучыць цябе найважнейшым рэчам, даверу і службе, што з'яўляюцца падмуркам наладжанага асабістага жыцця, сямейнага і грамадскага, а таксама спаўненнем даверанай Богам місіі.

*Арцыбіскуп Юзаф Станеўскі
Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі*

Рэдакцыйная рада:

арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Ганаровы мітрапаліт Мінска-Магілёўскі, біскуп Юрый Касабуцкі,
кс. Аляксандр Амяльчэня, Ірына Багдановіч, Данута Бічэль, кс. Юры Быкаў,
Ірына Жарнасек, Алесь Жлутка, Лідзія Камінская,
Аліна Новікава, кс. Дзмітрый Пухальскі (касцёльны кансультант),
Ала (Альбіна) Сямёнава, Аркадзь Шпунт.
Галоўны рэдактар — Крыстына Лялько.
Мастацкі рэдактар — Уладзімір Вішнеўскі.
Тэхнічны рэдактар — Алег Глекаў.

У нумары 4 / 2021

НАША ВЕРА

- 2** **Жыццё Касцёла**
ЮЗАФ СТАНЕЎСКІ ПРЫЗНАЧАНЫ АРЦЫБІСКУПАМ
МІТРАПАЛІТАМ МІНСКА-МАГІЛЁўСКІМ
- 3** **Год святога Юзафа**
Ян Павел II
МУЖ СПРАВДЛІВЫ — АБРАННІК
- 5** **Прэзентацыя**
Лідзія КАМІНСКАЯ
НЕВЯЛІКІЯ ўСПАМІНЫ ПРА ВЯЛІКАГА ЧАЛАВЕКА
- 8** **In memoriam**
Размова с. Рэнаты ЗЯЛІНСКАЙ ОР
з кс. Міхалам САПЕЛЕМ
«МОЙ ШЛЯХ ДА БОГА»
- 17** **Касцёльныя скарбы**
Ігар СУРМАЧЭЎСКІ
«ТАБЛІЦЫ МЯДЗЯНЫЯ» З БУДСЛАЎСКАГА КЛЯШТАРА
- 24** **На кніжнай паліцы**
Айцец Андрэй КРОТ
СКАРБЫ БЕРАСЦЕЙСКАЙ УНІІ
- 28** **Постаці**
Кс. Ігар ЛАШУК
СУСТРЭЧА СА СЛУГОЮ БОЖЫМ
А. ФАБІЯНАМ МАЛІШОЎСКІМ ОР
- 30** *Айцец Канстанцін М. ЖУКЕВІЧ ОР*
СЛУГА БОЖЫ ФАБІЯН МАЛІШОЎСКІ
Андрэй ШПУНТ
«NEC LAUDIBUS, NEC TIMORE»
- 36** *Благаслаўлены кардынал Клеменс Аўгуст*
граф фон Гален
- 40** **Пераклады**
Антонія ПОЦЦЫ
ВЕРШЫ
- 42** **Паэзія**
Васіль ЖУКОВІЧ
ВЕРШЫ
- 44** **Літаратуразнаўства**
Ірына БАГДАНОВІЧ
ВЕРШ «ЗІМОВЫ ДОСВІТАК» УЛАДЗІСЛАВА
СЫРАКОМЛІ ЯК СВЕДЧАННЕ ВЕРЫ ПАЭТА
Прадмова да беларускага перакладу
- 46** *Уладзіслаў СЫРАКОМЛЯ*
ЗІМОВЫ ДОСВІТАК
- 47** **Да 130-годдзя Максіма Багдановіча**
Аляксей МАРАЧКІН
«НЕ ДАВАЙЦЕ ЧУЖЫНЦАМІ БЫЦЬ...»
- 50** *Сяргей ЧЫГРЫН*
ПЕРШЫ ПЕРАКЛАД «СЛУЦКІХ ТКАЧЫХ»
НА ПОЛЬСКІЮ МОВУ
- 51** **Спадчына**
БЕЛАРУСКАЯ ЛЕГЕНДА
- 52** **Пераклады**
Андрэа ГРЫЛЬ
МЕТРАНОМ
- 54** **Да 90-годдзя Ніла Гілевіча**
Данута БІЧЭЛЬ
ФОТА З РУЖАНЧЫКАМ
- 58** *Алег ГЛЕКАЎ*
«У НІЛА ПАД КАЛАСАМІ»
- 60** *Валянцін ГЛЕКАЎ*
АЎТОГРАФ
- 62** **Музыказнаўства**
Святлана ШЭЙПА
ХАРАВАЯ ТВОРЧАСЦЬ СТАНІСЛАВА МАНЮШКІ
AD MAJOREM DEI GLORIAM

Юзаф Станеўскі прызначаны арцыбіскупам Мітрапалітам Мінска-Магілёўскім

14 верасня, у свята Узвышэння Святога Крыжа, папа Францішак прызначыў арцыбіскупам Мітрапалітам Мінска-Магілёўскім Юзафа Станеўскага, тытулярнага біскупа Табаікары, да гэтага часу — дапаможнага біскупа Гродзенскай дыяцэзіі.

Юзаф Станеўскі нарадзіўся 4 красавіка 1969 года ў вёсцы Заневічы непадалёк ад Гродна ў сям’і Рамуальда і Гэлены Станеўскіх. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў Луцкаўлянах у 1986 годзе распачаў вучобу ў ваенна-тэхнічнай школе, пасля заканчэння якой у 1987–1989 гадах служыў у войску.

У 1990 годзе як адзін з першых кандыдатаў быў залічаны на вучобу ў заснаваную ў тым жа годзе біскупам Тадэвушам Кандрусевічам Вышэйшую духоўную семінарыю ў Гродне. Дыяканскае пасвячэнне прыняў 8 снежня 1994 года, а прэзбітэрскае — 17 чэрвеня 1995 года з рук біскупа Гродзенскага Аляксандра Кашкевіча. Быў скіраваны на душпастырскую працу ў парафію святога Вацлава ў Ваўкавыску, дзе ў 1995–1996 гадах выконваў абавязкі вікарыя.

У 1996–1999 гадах спецыялізаваўся ў галіне кананічнага

права ў Люблінскім каталіцкім універсітэце ў Польшчы, дзе атрымаў ступень магістра кананічнага права, абараніўшы працу на тэму «Працэсуальныя правы бакоў у выпадку скасавання шлюбу».

У 1999 годзе быў прызначаны прэфектам і выкладчыкам Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Гродне.

З 2000 года быў суддзёю біскупскага суда ў Гродне, а з красавіка 2005 года — віцэ-афіцыялам гэтага суда.

З 2001 года з’яўляўся членам Святарскай рады Гродзенскай дыяцэзіі.

У 2004–2005 навучальным годзе чытаў лекцыі па кананічным праве на курсах катэхетаў у Гродне.

З 23 чэрвеня 2005 года працаваў рэктарам Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Гродне.

У 2007–2013 гадах быў адказным за душпастырскую фар-

мацыю маладых святароў у Гродзенскай дыяцэзіі.

У 2008 годзе ўвайшоў у склад Калегіі кансультантаў Гродзенскай дыяцэзіі. З 2009 года быў каардынатарам душпастырства пакліканняў.

12 сакавіка 2012 года папа Бэнэдыкт XVI прызначыў ксяндза Юзафа Станеўскага капеланам Яго Святасці (прэлатам).

29 лістапада 2013 года папа Францішак прызначыў ксяндза прэлата Юзафа Станеўскага дапаможным біскупам Гродзенскай дыяцэзіі і тытулярным біскупам дыяцэзіі Табаікары. 1 лютага атрымаў біскупскае пасвячэнне.

З чэрвеня 2015 года Канферэнцыя Каталіцкіх Біскупаў Беларусі абрала біскупа Юзафа Станеўскага сваім Генеральным сакратаром.

14 верасня 2021 года папа Францішак прызначыў Юзафа Станеўскага арцыбіскупам Мітрапалітам Мінска-Магілёўскім.

Абраз «Святы Юзаф з Дзіцяткам Езусам»
з касцёла ў вёсцы Пелішча
Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці.

Ян Павел II

Муж справядлівы — абраннік

З апостальскай адгартацыі *Redemptoris custos*
пра святога Юзафа
і яго місію ў жыцці Хрыста і Касцёла

* * *

17. На сваім жыццёвым шляху, які быў пілігрыманствам у веры, Юзаф да канца заставаўся верным Божаму закліку, гэтаксама як Марыя, жыццё якой да канца стала спаўненнем свайго першага *fiat*, прамоўленага ў момант звеставання. Юзаф жа, у момант свайго «звеставання», не прамовіў ніводнага слова, а толькі «зрабіў так, як загадаў яму анёл Пана» (гл. Мц 1, 24). І гэтае першае «зрабіў» стала пачаткам «шляху Юзафа». На працягу ўсяго гэтага шляху ў Евангеллях не запісана ніводнага слова, якое ён прамовіў. Але маўчанне Юзафа вельмі красамоўнае: праз гэтае маўчанне можна ва ўсёй паўнаце зразумець праўду, якая ёсць у евангельскім вызначэнні, — «муж справядлівы» (гл. Мц 1, 19).

Трэба ўмець спасцігаць гэтую праўду, бо ў ёй закладзена адно з найважнейшых сведчанняў пра мужчыну і ягонае пакліканне. На працягу многіх пакаленняў Касцёл усё больш пранікнёна і дакладна спасцігае гэтае сведчанне, як бы вымаючы са скарбніцы гэтай годнай постаці «новае і старое» (Мц 13, 52).

18. У «мужа справядлівага» з Назарэта найперш ёсць выразныя рысы абранніка. Евангеліст кажа пра Марыю як пра

«Дзеву, заручаную з мужам па імені Юзаф» (гл. Лк 1, 27). Перш чым пачне спаўняцца «таямніца, спрадвечу схаваная ў Богу» (гл. Эф 3, 9), Евангеллі паказваюць нам вобразы абранніка і Абранніцы. Па звычаях ізраільскага народа абрад заручынаў праходзіў у два этапы: спачатку заключалася сужэнства ў юрыдычным сэнсе (гэта й былі заручыны) і толькі праз пэўны час муж прыводзіў жонку ў свой дом. Таму Юзаф стаў «мужам» Марыі раней, чым разам з Ёю пачаў жыць. Аднак Марыя захоўвала ўнутранае жаданне поўнай адданасці толькі Богу. Можна ўзняць пытанне: якім чынам гэтае жаданне ішло поруч з «заручынамі»? Адказ дае далейшая хада збаўчых падзеяў, гэта значыць асаблівае дзеянне самога Бога. З моманту звеставання Марыя ведае, што сваё дзявочае жаданне цалкам і выключным чынам прысвяціць сябе Богу Яна павінна выканаць, стаўшы Маці Божага Сына. Мацярынства праз справу Духа Святога — гэта тая форма аддання сябе Богу, якога Ён сам чакае ад Дзевы, «заручанай» з Юзафам. І Марыя прамаўляе сваё *fiat*.

Тая акалічнасць, што Яна была «заручана», гэта значыць «даручана» Юзафу, закладзена ў Божым плане. На гэта ўказваюць

абодва працываваныя тут евангелісты, але асаблівым чынам — Мацвей. Словы, прамоўленыя да Юзафа, вельмі знамянальныя: «не бойся прыняць Марыю, жонку тваю, бо зачатае ў Ёй ёсць ад Духа Святога» (Мц 1, 20). Гэтыя словы тлумачаць таямніцу Абранніцы Юзафа. Марыя — Дзева ў сваім мацярынстве. «Сын Найвышэйшага» прыняў у Ёй людское цела і стаў «Сынам Чалавечым». Бог, які прамаўляе да Юзафа словамі анёла, звяртаецца да яго як да абранніка Дзевы з Назарэта. Тое, што здзейснілася ў Ёй праз справу Духа Святога, асаблівым чынам пацвярджае тую заручальную сувязь, якая існавала ўжо раней паміж Юзафам і Марыяй. Анёл выразна кажа Юзафу: «Не бойся прыняць Марыю, жонку тваю». Таму тое, што сталася раней, — заручыны

Юзафа з Марыяй, сталася паводле святой волі Бога і павінна быць захавана. Марыя ў сваім Боскім мацярынстве павінна жыць надалей як «Дзева, заручаная з мужам» (гл. Лк 1, 27).

19. У словах начнога «звеставання» Юзаф згадвае не толькі Божую праўду пра невымоўнае пакліканне сваёй Абранніцы, ён адначасова наноў адкрывае праўду пра сваё ўласнае пакліканне. Гэты «муж справядлівы», які ў духу найлепшых традыцый выбранага народа пакахаў Дзеву з Назарэта, звязаў сябе з Ёю абранніцкаю любоўю, ён быў самім Богам наноў пакліканы і прызваны да гэтай любові.

«Юзаф зрабіў, як загадаў яму анёл Пана, і прыняў жонку сваю», «бо зачатае ў Ёй ёсць ад Духа Святога», — ці ж не на падставе гэтых словаў трэба разумець, што таксама і мужчынскае каханне Юзафа да Марыі пачалося тады наноў ад Духа Святога? Ці ж не трэба думаць пра гэту Божую любоў, разлітую ў людскіх сэрцах Духам, які дадзены нам (гл. Рым 5, 5), і што менавіта Ён найцудоўней фармуе кожную людскую любоў? Фармуе таксама асаблівым чынам сужэнскую любоў, паглыбляючы ў ёй усё тое, што па-людску годнае і прыгожае, што носіць пазнаку гэтага выключнага даверу і саюзу асобаў, сапраўднай «камуніі» на ўзор Трынітарнай Таямніцы.

«Юзаф... прыняў жонку сваю, і не спазнаваў Яе, пакуль Яна не нарадзіла Сына» (Мц 1, 24–25). Гэтыя словы таксама ўказваюць на іншую сужэнскую блізкасць. Глыбіня гэтай блізкасці, духоўная інтэнсіўнасць паяднання і сумоўя асобаў — мужчыны і жанчыны — у рэшце рэшт сыходзіць ад Духа, які дае жыццё (гл. Ян 6, 63). Юзаф, паслухмяны Духу, знайшоў у Ім крыніцу любові — сваёй сужэнскай, мужчынскай любові. Гэта была любоў, большая за тую, на якую мог спадзя-

вацца «муж справядлівы» ў сваім людскім сэрцы.

20. Літургія праслаўляе Марыю, «з'яднаную з Юзафам, мужам справядлівым, повяззю дзявочай і сужэнскай любові». Па сутнасці гаворка тут ідзе пра два віды любові, якія разам паказваюць таямніцу Касцёла, дзевы і абранніцы, сімвалам якой з'яўляецца сужэнства Марыі і Юзафа. «Дзявоцтва і цэлібат для Богажа Валадарства не толькі не супярэчаць годнасці сужэнства, але прадугледжваюць яе і пацвярджаюць. Сужэнства і дзявоцтва — гэта два спосабы праяўлення і перажывання адзінай Таямніцы Саюза Бога са сваім народам і саюза, які ёсць камуніяй любові паміж Богам і людзьмі.

Праз поўнае ахвяраванне сябе Юзаф праяўляе бескарысліваю любоў да Маці Бога, складаючы Ёй «сябе ў сужэнскім дары». Вырашыўшы заставацца ў ценю, каб не быць перашкодаю для Богажа плану, які здзяйсняўся ў Ёй, Юзаф выконвае выразны наказ, атрыманы ад анёла: прымае Марыю і шануе Яе выключную прыналежнасць Богу.

З другога боку, менавіта сужэнства з Марыяй з'яўляецца крыніцаю асаблівай годнасці Юзафа і яго правоў у адносінах да Езуса. «Несумненна, годнасць Маці Божай такая высокая, што нічога большага стварыць нельга. Аднак паколькі св. Юзаф быў паяднаны з Найсвяцейшаю Дзеваю сужэнскаю повяззю, ён, несумненна, наблізіўся да гэтай ўзнёслай годнасці, у якой Багародзіца пераўзышла ўсе стварэнні. Сужэнства — гэта найбольш істотная супольнасць і саюз, і таму па сваёй прыродзе вымагае ўзаемнага і супольнага права на ўсю маёмасць сужэнцаў. Таму, калі Бог прызначаў св. Юзафа сужэнцам Найсвяцейшай Панны, то ўчыніў яго не толькі спадарожнікам Яе жыцця, сведкам Яе дзявоцтва, абаронцам

Яе чысціні, але праз сужэнскую повязь таксама шдзельнікам Яе ўзнёслай годнасці!

21. Гэтая любоў сфармавала жыццё Святой Сям'і; найперш — ва ўбостве Бэтлеема; пазней — на выгнанні ў Егіпце; і пасля вяртання — у Назарэце. Касцёл атуляе глыбокаю пашанаю Святую Сям'ю, ставячы яе ў прыклад усім сем'ям. Святая Сям'я з Назарэта, непасрэдна звязаная з таямніцаю Уцелаўлення, сама таксама з'яўляецца асабліваю таямніцаю. Разам з тым, гэтаксама як ва Уцелаўленні, да таямніцы належыць сапраўднае айцоўства: людская форма Сям'і Сына Богажа — сапраўдная людская сям'я, сфармаваная Богаю таямніцаю. У гэтай сям'і Юзаф з'яўляецца бацькам. Гэта бацькоўства паходзіць не ад нараджэння, але яно й не ўяўнае, не «прыёмнае». У ім — паўната і сапраўднасць людскога бацькоўства, бацькоўскай місіі ў сям'і. <...>

Таму такое адпаведнае значэнне маюць словы Марыі, скіраваныя да дванаццацігадовага Езуса ў святыні: «...Бацька Твой і я балюча перажывалі, шукаючы Цябе». Гэта не толькі «ўмоўны» выраз: словы Маці Езуса ўказваюць на рэальнасць Уцелаўлення, што належыць да таямніцы Сям'і з Назарэта. Юзаф, які сваё людское бацькоўства ў адносінах да Езуса ад пачатку прыняў праз «паслухмянасць веры», ідучы за святлом Духа Святога, што праз веру даецца чалавеку, несумненна, усё больш поўна адкрываў для сябе невыказны дар гэтага бацькоўства.

*Пераклад з польскай мовы
Крыстыны Лялько.*

НЕВЯЛІКІЯ ЎСПАМІНЫ ПРА ВЯЛІКАГА ЧАЛАВЕКА

У загалоўку свайго эсэ пра кнігу «Мяне заўсёды ратавала вера...» («Про Хрысто», 2021) я змясціла назву, якую выбраў для сваіх успамінаў пра Казіміра Свёнтка ксёндз Славамір Ляскоўскі, які напісаў, што «*немагчыма распавесці пра гэтую багатую асобу ў некалькіх словах*». Высветлілася, прынамсі для мяне, што немагчыма распавесці і ў вялікай, амаль на 400 старонак кнізе: напісаўшы не адно эсэ-прэзентацыю, я адчула нейкі ступар, узяўшы ў рукі гэтую важную кнігу, якую дагэтуль прачытала ўжо два разы як карэктар.

Жыццё Казіміра Свёнтка можна назваць рэальнасцю немагчымага. Свёнтэк сапраўды быў жывым увасабленнем таямніцы веры, а што можна сказаць, напісаць пра таямніцу — пра нематэрыяльнае, нябачнае? Зрэшты, чаму мы так імкнёмся ўсё акрэсліць, усё назваць, а потым бездапаможна адчуваем ступар перад сваімі марнымі слоўнымі спробамі. Вось жа і словы «*таямніца веры*» для католікаў штодзённыя, звыклыя, але, паклаўшы руку на сэрца, ці многіх святароў мы можам назваць, як Свёнтка, увасабленнем гэтай таямніцы, сведчаннем яе існавання, яе носбітамі, яе рэальным спаўненнем у жыцці — у нашай зямной даліне слёз...

Вось ён на вокладцы кнігі — нязломны пастыр, *alter Christus*,

ва ўрачыстым арнаце, з рукою, узнатаю для благаслаўлення, узвышаны над людскім натоўпам... А мне ўспамінаецца, што ён любіў занадваць улетку ў стозе сена, дзе, пэўна ж, адчуваў сябе ўсяго толькі часцінкаю прыроды, удзячна падначаленаю толькі Божай волі і Божаю Провіду. І менавіта пра гэту яго падпарадкаванасць, яго бязмежны давер Адзінаму, Справядліваму і Міласэрнаму пішуць усе, хто ведаў яго, працаваў побач з ім і проста глядзеў на яго здалёк захопленымі вачыма і прагна слухаў яго, — тыя, каго называюць людскім натоўпам, а справядліва было б называць людскім морам — яны хацелі быць злоўленымі гэтым лаўцом чалавечых душаў, і гэты ўлоў часткова змешчаны ў кнізе ўспамінаў, дзе першую частку пад назваю «Ён жыў сярод нас, мы былі з ім...» складаюць успаміны духоўных асобаў, сярод якіх кардыналы Станіслаў Дзівіш і Аўдрыс Бачкіс, арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, біскупы Аляксандр Кашкевіч, Антоні Дзям'янка, Ежы Мазур SVD, Юрый Касабуцкі, былы Апостальскі Нунцый на Беларусі Дамінік Грушоўскі; ксяндзы, якіх мы добра ведаем, і якім удзячныя за супрацоўніцтва з нашым друкам — ксёндз Станіслаў Паўліна fDP, айцец Аркадзь Куляха OCD, ксёндз Андрэй Рылка і нядаўна вышечаны ксёндз Мікола

Гракаў. Самі назвы святарскіх успамінаў даюць сваю сціплую ацэнку вялікаму кардыналу: «Прыклад жыцця і веры» (кс. Эдмунд Даўгіловіч-Навіцкі); «Сапраўдны сведка веры» (кс. Антоні Клімантовіч); «Жывы прыклад» (кс. Уладзімір Русак); «Нязломны пастыр» (кс. Андрэй Рылка). Аб'ектыўна кажучы, успаміны духоўных асобаў у большасці паўтараюцца, перагукваюцца, супадаюць, але гэтае паўтарэнне-супадзенне і часам амаль аднолькавае праўдзіва сведчаць адну і тую ж спазнаную імі праўду: «Незвычайны і незаменны» (айцец Аркадзь Куляха OCD); той, пра каго цвёрда можна сказаць «Ён адышоў і адначасова застаўся» (кардынал Станіслаў Дзівіш); «Захаваў веру ў Бога і давер да чалавека» (біскуп Антоні Дзям'янка); і кожны з аўтараў кнігі поўніцца падзякаю ўсёмагутнаму Богу за тое, што Ён даў шчаслівую магчымасць сустрэць на сваім святарскім шляху сапраўднага айца — патрабавальнага і міласэрнага, які

застаўся для ўсіх і недасягальна высокім святарскім прыкладам, і проста сціплым чалавекам, які жыў у аскетычных умовах, любіў сваіх чацвераногіх сяброў і ўсё, створанае Богам, — ад кволай травінкі і руплівай мурашкі да высокага неба над дасканалай прыгажосцю зямлі.

Другая частка кнігі — «Жыццё з усмешкаю» — складаецца з успамінаў свецкіх асобаў, і гэтыя ўспаміны больш выразна напоўненыя радасцю асабістага адкрыцця вельмі важных рэчаў, дакладней — вечных каштоўнасцяў. І адкрыццё гэтае адбывалася праз тое святло, якое натуральна, па-Божаю, па-чалавечы жыло і праменілася ў кардынале Свёнтку. Ён умеў мімаходзь, «між іншым», як ён казаў, пераліваць святло з начыння сваёй душы кожнаму, хто імкнуўся да святла, бачыў яго, шукаў яго. Сустрэчы з кардыналам для свецкіх людзей сапраўды сталі незабыўнымі, і менавіта гэтак, «Незабыўныя сустрэчы», назвала свае ўспаміны Святлана Адамовіч — архівіст, гісторык архітэктуры, якая па-жаночы і па-дзіцячы шчыра расказала, як няпроста адбывалася іх знаёмства, іх узаемапрыманне і ўрэшце разуменне, і колькі радасці было ў яе ад сумесных шпацыраў па старажытным Пінску, пра які ксёндз Казімір мог расказваць бясконца. «...у яго была патрэба дзяліцца эмоцыямі. Размовы іншы раз настолькі захаплялі, што знікала адчуванне часу і я нават забывалася, — піша Святлана, — што мне трэба паспець на начны цягнік Брэст—Мінск, і тады мы разам з ксяндзам Казімірам беглі на вакзал па толькі яму знаёмых цёмных завулках і дворыках...»

...У 90-я гады кардынал

Казімір Свёнтэк перад кінакамераю расказа пра сваё лагернае быццё таленавітаму і вельмі чалавечнаму рэжысёру-дакументалісту Юрыю Гарулёву ў фільме-роздуме «Маці Міласэрнасці», які ў 1997 годзе атрымаў прызы на XII Міжнародным кінафестывалі «Непакалянаў», і Юры Гарулёў (1944–2021) таксама напіша пра кардынала Казіміра Свёнтка свае ўспаміны і назаве іх словамі, поўнымі захаплення, — «Ён быў незвычайны», і гэтае знаёмства рэжысёра і кардынала таксама было ўзаемным шчаслівым адкрыццём, а для Юрыя Гарулёва яшчэ і ўмацаваннем веры ў тое, што свет можа быць светлым нават у турэмнай цемры, і што ёсць святыя святары. Зрэшты, для многіх з нас ён быў і застаўся такім сапраўды святым і светлым у адзіночным ліку, недасягальным і непараўнальным абранікам крыжа і... ружаў...

Да тых, каму нязломны Пастыр дапамог адкрыць у самім сабе хрысціянскае, Божае, на-

лежыць і вядомы рэстаўратар, аўтар сцэнарыяў дакументальных фільмаў пра кардынала Аркадзь Шпунт. Свае ўспаміны ён назваў проста — «Свёнтэк», падкрэсліўшы прыроджаную, наканаваную місійнасць гэтай унікальнай асобы нават сэнсам прозвішча (свята, святы дзень) і растлумачыўшы значнасць і значэнне лічбы 21 у жыцці кардынала: «...у копіках календарах, якія рэгламентавалі жыццё старажытнаегіпецкай Царквы, 21-ы дзень кожнага месяца быў прызначаны Панне Марыі... У жыцці кардынала Свёнтка кожны дзень кожнага месяца кожнага года быў прысвечаны Панне Марыі. Без трох гадоў — 100 летаў і зімаў. <...> Якое шчасце было працаваць з ім, ператвараць у жыццё яго задуму, яго ідэю!.. Хацелася зрабіць гэтак, каб убачыць, як яго твар асветліцца дзіцячаю ўсмешкаю, і, усклікнуўшы „выдатна!“, ён рэзка развернецца на пяціцы і памкнецца кудысьці па справах або проста, каб застацца на адзіноце... магчыма, узнесці малітву падзякі Панне Марыі. <...> Я не ўмеў маліцца і не ведаў, пра што ён моліцца парад Міласэрнай Маці, але ўсёю істотаю далучаўся да яго малітвы, усёю сваёю сутнасцю раствараючыся ў той сакрамэнтальнай цішыні...». І менавіта Аркадзь Шпунт скажа пра тое, што, напэўна, Свёнтэк быў пасланы Богам у нашу мітуслівую сучаснасць для таго, каб мы маглі ўкласці пальцы свайго нявер'я і ў яго раны — раны зямнога Свята-ра, які ўпарта ішоў услед за Хрыстом, без нараканняў прымаючы ўсе выпрабаванні і нясцерпныя фізічныя пакуты, як Ён.

«Азірніся назад — там другая бяжэжнасць», — гэтак пачынаюцца ўспаміны вядомага мо-

вазнаўцы Алеся Жлуткі, які цытуе Марка Аўрэлія. «Гэта так паміж двума неабсяжнасцямі апынаецца чалавек пры жыцці, балансуючы на тонкім, знікомым вастрыі цяпершчыны, пакідаючы за сабой мінулае і спрабуючы асягнуць будучыню». І калі пад будучыню разумець жыццё вечнае, то наш Кардынал яе асягнуў, пэўна, яшчэ пры жыцці, можа тады, калі цэлебраваў святую Імшу там, дзе жыцця па сутнасці не было, славячы Бога за рэальнасць проста дыхаць, а значыць спадзявацца.

Мне хацелася б працытаваць асобныя радкі і з іншых успамінаў: Ірыны Багдановіч, Аляксея Яроменкі, Крыстыны Лялько, Івана Панасевіча, Аліны Новікавай, Алега Глекава, але ёсць пэўны фармат друку... Кніжка накладам у 1000 асобнікаў чакае вашых вачэй і вашых сэрцаў, дарагія чытачы. Дадам толькі, што ў ёй змешчаны яшчэ дзве часткі: III пад назваю «Яго жывы голас», дзе друкуюцца інтэрв'ю з кардыналам; і частка IV — «Сведку веры», дзе вы знойдзеце вершы, прысвечаныя Казіміру Свёнтку. А мне яшчэ хочацца вярнуцца да III часткі, да інтэрв'ю «Ружы рознага колеру», якое Крыстына Лялько рыхтавала для часопіса «Наша вера» ў 2009 годзе (№ 3). І для яе, і для ўсіх нас было вялікім здзіўленнем і працінаючым душу адкрыццём, што наш шматпакутны кардынал усе церні на сваім жыццёвым шляху лічыў ружамі: «Так, так! Толькі ружы бываюць рознага колеру...». Для яго было сапраўды неістотна, дзе Божы

Провід спаслаў яму выкананне святарскіх абавязкаў: у камеры смерці ці ў ГУЛАГу, дзе яго дыханне магло абарвацца ў кожную хвіліну. Моцная непакісная вера сапраўды ратавала яго жыццё, якое ён лічыў *шчасліваю прыгодай*, бо ведаў, Каму паверыў і Каму даверыўся. Відаць, гэта інтэрв'ю са Святаром лепшае за ўсю гісторыю каталіцкага друку ў Беларусі.

Чытайце! Уся кніга ўспамінаў сведчыць пра тое, што «*выданыя на смерць — жыццём абраныя стануць*» (гэта радкі з верша Юліі Шэдзько «Каму выходзіць цяпер?...»), і кожнаму з чытачоў яна, напэўна ж, нешта дасць — перальце святло са свайго начиння...

Уступ да кнігі напісаў арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч.

У кнізе змешчаны фотаздымкі ксянда А. Амяльчэні, тэхнічнага рэдактара выдавецтва «Про Хрысто» А. Глекава, вядомага фотамастака А. Клешчука, брата К. Консэка SVD, фатографаў В. Кучаравага і М. Новікава, а таксама фотаздымкі з архіваў Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі і Пінскай дыяцэзіі, партала catholic.by, выдавецтва «Про Хрысто».

Нельга сказаць, што выданне кнігі было лёгкім для выдавецтва: не хапала грашовых сродкаў, і таму на пачатку кнігі змешчаны словы шчырай падзякі ўсім ахвярадаўцам, якія далучыліся да ўшанавання памяці першага кардынала ў гісторыі Каталіцкага Касцёла сучаснай Беларусі, а непасрэднымі адказнымі за

выданне кнігі былі яе рэдактар Крыстына Лялько і дырэктар выдавецтва «Про Хрысто» Аліна Новікава, якія зрабілі важкую працу і для яе тэкставага ўкладання.

...Няхай жа гэтыя невялікія ўспаміны пра сапраўды вялікага чалавека будуць для яго агромністым букетам ружаў, сабраных намі яму наўздагон, — белых, як сімвала беззаганнасці Панны Марыі; чырвоных, як сімвала жыцця і ахвярай Любові; і жоўта-залатых, сонечных, як сімвала вечнай хвалы і пашаны, і можа, ён, наш святы Кардынал, усміхнецца гэтаму каляроваму букету і ласкава благаславіць нас, пакуль зямных і бясконца грэшных, са сваёй святой нябеснай далечы.

Лідзія Камінская

Лідзія Камінская — філолаг. Нарадзілася ў пас. Камсамольскі-на-Волзе Куйбышаўскай вобласці. Вучылася ў Бешанковіцкай СШ № 2 на Віцебшчыне. Закончыла філалагічны факультэт (рускае аддзяленне) Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1978). Працавала ў Чырвонадарскай васьмігадовай школе (Чэрвеньскі р-н; 1978–1980), у Літаратурным музеі Янкі Купалы (1980–1986), Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры (1986–1992), у часопісе «Роднае слова» (1992–2004). З 1997 г. супрацоўнічае з часопісамі «Наша вера» і «Ave Maria». Жыве ў Мінску.

10 снежня на 55-м годзе жыцця адышоў у вечнасць ксёндз Міхал Сапель, першы пробашч ім жа адроджанай парафіі Найсвяцейшай Тройцы (святога Роха) на Залатой Горцы ў Мінску, у якой кс. Міхал у апошні час служыў вікарыем.

13 снежня ў гэтым касцёле адбылося жалобнае набажэнства і святая Імша за спачылага святара. «Яму шмат у чым даводзілася быць першым, а першаму заўсёды найцяжэй», — сказаў біскуп Юрый Касабуцкі падчас казання на гэтай развітальнай літургіі, і з гэтым нельга не пагадзіцца... Ксёндз Міхал Сяпель быў сапраўдным ахвярным рупліўцам на ніве беларускага каталіцкага адраджэння і таму назаўсёды застанецца ў яго гісторыі і ў нашай удзячнай памяці...

Шаноўныя чытачы, у гэтым нумары мы друкуюм інтэрв'ю з кс. Міхалам Сапелем, запісанае 18 верасня 2018 года, у якім ён шчыра і непасрэдна распавядае пра свой шлях да Бога і пра сваё святарскае служэнне. Пачуйма яго жывы голас і падзякуйма яшчэ раз Пану Богу за дар гэтага ахвярнага святара і чалавека для ўсіх нас і для Каталіцкага Касцёла ў Беларусі.

Рэд.

Рота Аксаны Юкавйи

«Мой шлях да Бога»

Кс. Міхал Сапель нарадзіўся 17 лістапада 1967 г. у Браславе. Яго бацька, Канстанцін, быў праваслаўным, а маці, Леакадзія, у дзявоцтве Васілеўская, — каталічкаю. У сям’і Сапельў было два хлопцы: Аляксандр і Міхал. У бацькоўскім доме ім была перададзена вера, і асабліва пра гэта клапацілася маці. З ранняга дзяцінства хлопцы ўдзельнічалі ў святой Імшы ў браслаўскім касцёле, дзе яны прынялі святыя сакрамэнты. Міхал служыў падчас святой Імшы як міністрант і ўдзельнічаў у катэхезе, якую патаемна праводзілі сёстры зўхарысткі. Час сярэдняй школы, асабліва яе апошнія гады, вызначаўся для Міхала адважю ў абароне веры і вернасцю рэлігійным прынцыпам.

Актыўны ўдзел у жыцці парафіі і таемнай рэлігійнай дзейнасці, а таксама сведчанне жыцця нязломнага пробашча парафіі кс. Чэслава Вільчынскага і катэхеткі с. Разаліі сфармавалі ў маладым Міхалу сталую хрысціянскую пазіцыю. Адчуўшы святарскае пакліканне, пасля заканчэння сярэдняй школы ў 1984 г., ён вырашыў паступаць у духоўную семінарыю ў Рызе. Як параіў хлопцу кс. Вільчынскі, ён пачаў вучобу ў медвучылішчы ў Дыненбургу (сучасны Даўгапілс) у Латвіі, каб атрымаць прাপіску і мець права падаць дакументы ў семінарыю. У 1985 г. Міхал без перашкодаў паступіў у духоўную семінарыю, якую скончыў у 1990 г. ва ўзросце 22-х гадоў. 3-за вялікай патрэбы ў

святарах, дзякуючы спецыяльнай дыспэнсе, выдадзенай Янам Паўлам II, 27 мая 1990 г. ён атрымаў прэзбітэрскае пасвячэнне ў касцёле св. Альберта за Дзвіною з рук біскупа Вільгельмса Нукша. Потым кс. Міхал вярнуўся ў Беларусь і быў скіраваны ў парафію Узвышэння Святога Крыжа на Кальварыі ў Мінску.

Яшчэ служачы вікарыем на Кальварыі, па даручэнні біскупа Тадэвуша Кандрусевіча кс. Міхал пачаў арганізоўваць беларускамоўную парафію пры касцёле Найсвяцейшай Тройцы (св. Роха) на Залатой Горцы ў Мінску і праз год стаў яе першым пробашчам. Разам з тым у 1990–1996 гг. ён служыў у парафii Маці Божай Ружанцовай і св. Дамініка ў Ракаве, а ў 1993–1994 гг. і ў парафii Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі ў Заслаўі.

Кардыналам Казімірам Свёнткам кс. Міхал быў прызначаны старшынёй Літургічнай камісіі, якая займалася перакладам літургічных тэкстаў на беларускую мову. Пад яго кіраўніцтвам у 2004 г. быў выдадзены «Рымскі Імшал для дыяцэзіі на Беларусі». У 1991–2004 гг. кс. Міхал таксама выконваў функцыі першага дырэктара дабрачыннай арганізацыі Caritas у Мінску. Дзякуючы гуманітарнай дапамозе і супрацоўніцтву з Caritas-Linz (Аўстрыя) яму ўдавалася задавальняць пільныя патрэбы многіх людзей: ён прычыніўся да стварэння цэнтра для анкалагічна хворых дзяцей у Ляскаўцы пад Мінскам. Амаль усё сваё святарскае жыццё кс. Міхал Сапель служыў у парафii Найсвяцейшай Тройцы (св. Роха) у Мінску.

— Ксёндз Міхал, як фармаваўся Ваш шлях хрысціянскага, а потым і святарскага жыцця?

— Калі я стаў дарослым, то змог свядома ацаніць сваё дзяцінства і сям'ю, у якой я нарадзіўся. Мой бацька паходзіў з хутара. Там, сярод прыроды і простага, але нялёгкага жыцця сфармавалася яго асоба. Цяжка было здабыць «капейку», таму бацька стараўся ўсё рабіць сваімі рукамі і так паступаў аж да самай старасці. Дзякуючы курсам, якія скончыў у арміі, ён мог адрамантаваць амаль усё: матацыкл, тэлевізар, у яго добра атрымліваліся сталярныя працы і ўсё, што можна было зрабіць уласнымі рукамі. У бацькі было вялікае жаданне і здольнасць гэтым займацца. Аналізуючы сваё жыццё, я зразумеў, што ува мне таксама ёсць нешта ад хутараніна. <...>

Маці падчас вайны перажыла душэўную траўму — была сведкаю таго, як гарэла яе родная вёска пад Браславам. З таго часу аж да ўрачыстасці Усіх Святых людзі, у тым ліку і мая мама, жылі ў лесе. Адноўчы я спытаў у яе, як выглядала жыццё ў лесе. Мая бабуля, апроч мамы, мела яшчэ дваіх дзяцей, якіх трэба было выкарміць. Бабуля памерла. Мама засталася сіратаю. Менавіта пра часы вайны ў бацькоўскім доме ніколі не было размоваў. Святкавалі з народамі Дзень Перамогі <...>, радаваліся, што могуць жыць у мірныя часы, мець працу і працаваць. <...>

Выхаванне, якое я атрымаў

у бацькоўскім доме, адрозніваецца ад падыходу да выхавання сёння. Сучаснае дзіця быццам закрываецца на актыўнасць — у маім дзяцінстве так не было. Бацькі казалі толькі раз, а я ведаў, што трэба ісці да канца, лепш зрабіць, і чым хутчэй, тым лепш, і няважна, што, — я ведаў, што лепш будзе, калі я зраблю тое, што мне загадалі.

Бацькі не патрабавалі шмат, але калі і патрабавалі, то катэгарычна. Мяне выходзілі ў строгадзі і свабодзе. Маці казала так: «Я працую на рыбным камбінаце, дождж лье, палівае маіх дзяцей, і яны растуць». Тады, калі я пачаў хадзіць у касцёл, з'явілася і касцёльнае выхаванне. Сястра Разалія — гэта быў для мяне прыклад, але яна была строгаю і патрабавальнаю. Расказвала, што яшчэ маладой дзяўчынаю ўцякла з дома ў кляштар у Друі.

Важны момант выхавання ў бацькоўскім доме — каму першаму паставіць талерку. <...> Марыя, калі б налівала суп, каму першаму паставіла б талерку: Юзафу ці Езусу? Старэйшыя скажуць, што Юзафу. І так ёсць. Трэба шанаваць старэйшых. Як навучыць дзіця чысціць боты? Часцей даваць яму анучу, каб мыла падлогу, і тады яно само пачне чысціць боты. Многія рэчы вельмі простыя, але ўсё пачынаецца з малых рэчаў.

Напрыклад, маці падарыла мне новую кашулю або аднойчы сказала: «Прыгатую святочны стол на твой дзень нараджэння — гэта будзе мой падарунак для

цябе. А ты запрасі каго захочаш». Ці ж гэта не падарунак? Дзіця будзе адчуваць, што ў яго ёсць дом і што яно атачонае клопатам.

Памятаю, калі мне было 12 гадоў, маці спытала, ці хацеў бы я, каб яна што-небудзь купіла мне на дзень нараджэння. Я папрасіў фотаапарат. Безумоўна, адзін з самых танных, але такі, каб я мог рабіць здымкі. Я запісаўся ў фотаграфічнае кола, і гэта дапамагло мне ў развіцці. У савецкія часы былі розныя колы па інтарэсах, каб дзеці маглі развіваць свае таленты. Спачатку я хадзіў у кола лячэчнага тэатру, а потым мама запісала мяне ў дзіцячае тэатральнае кола ў мясцовым клубе. Пазней мяне яшчэ прынялі ў дарослае тэатральнае кола, дзе я іграў ролю «пацана» ў спектаклі для дарослых. Мы ігралі твор Астроўскага «Свае людзі». Што мне гэта дало ў жыцці? Я толькі потым зразумеў, як Пан Бог мяне веў. Здавалася б, Браслаў — гэта малы, правінцыйны гарадок, але адчуванне сцэны падобнае да адчування алтара ў святыні, толькі алтар — гэта месца сакральнага дзеяння. І калі з дзяцінства я выходзіў «для сцэны» і для дзеяння, то рухі і словы фармаваліся ўва мне ўжо з дзяцінства. Я таксама іграў у духавым аркестры, а спяваць, напрыклад, «Гадзінкі», вучыўся толькі ў касцёле з сястрой Разаліяй. У касцёле тады існаваў чатырохгалосы хор. Ксёндз Вільчынскі вельмі клапаціўся пра прыгажосць спеваў і арганнай музыкі. <...>

Малітве я вучыўся ад бацькоў.

Яны перадалі мне такі спосаб малітвы, якім маліліся самі. Я, напрыклад, калі праводжу пахаванне, то кажу людзям: «А цяпер памолімся так, як кожнага з вас навучылі бацькі», бо ў пахаванні часта ўдзельнічаюць і праваслаўныя, і католікі, хтосьці ведае малітвы на польскай мове, хтосьці на беларускай. Кожны з удзельнікаў прамаўляе малітву «Ойча наш» так, як умее.

Напрыклад, у бацькоўскім доме я вучыў малітвы на польскай мове, старэйшы брат пісаў мне польскія словы кірыліцаю. Маці малілася на польскай мове і гэтаму навучыла мяне. Адно хацелася б сказаць — што маці ніколі не прымушала мяне маліцца. Ніколі! Памятаю, як яна казала мне: «Хадзем, сыноч, памолімся». Заўсёды запрашала, ніколі не было прымусу. Маці была вельмі занятая і вучыла мяне маліцца так: сама, напрыклад, абірала бульбу і казала: «Паўтарай за мною: *Ojczy nasz, któryś jest w niebie...*»

Памятаю з дзяцінства, што ў касцёле нельга было нават падумаць пра тое, што дзіця можа круціцца. Я сам быў даволі жвавым хлопчыкам. Мой дзядуля працаваў качагарам у будынку насупраць браслаўскага касцёла, і мама падчас святой Імшы неаднойчы выводзіла мяне са святыні і вяла да дзядулі.

Мой бацька быў праваслаўным. Я за многае ўдзячны яму. Ён ніколі не ўжываў у адносінах да мяне або майго брата цялесных пакаранняў, гэтым займалася мама, але здаралася тое вельмі рэдка. Бацька гаварыў павольна, але трапна, і гэта ўздзейнічала на маю свядомасць лепш, чым цялесныя пакаранні. Ці навучаў: «Сыноч, не шукай дурнейшых за сябе». Менавіта гэтыя сітуацыі далі мне разуменне таго, як трэба паводзіць сябе ў адносінах да іншых людзей: ведаць сваё месца і памятаць пра прыныцы

субардынацыі. Няважна, хто ты: святар, міністрант, і што можаш сядзець за адным сталом нават з біскупам, але паводзь сябе адпаведна таму, хто ты, напрыклад, міністрант. Прытрымлівайся добрага ўзроўню міністранта... і гэтак далей.

Я рыхтаваўся да першай споведзі і Першай святой Камуніі патаемна. Мама расказвала, што, калі прыйшоў час падрыхтоўкі да Першай святой Камуніі, яна спачатку сама пайшла да сяцёр эўхарыстак, да сястры Разаліі, і прасіла, каб мяне прынялі на лекцыі па рэлігіі. Сёстры павінны былі пераканацца, што людзі, якія да іх звярталіся, не былі шпіёнамі, бо многія тады супрацоўнічалі з КДБ. І хоць гэта быў маленькі горад, але тое, што адзін на другога даносіў, было ва ўсім Савецкім Саюзе. Бо яны ж «працавалі», і таму павінны былі дзяліцца адпаведнай інфармацыяй: як касцёл працуе, як дзеці вучацца рэлігіі, як сёстры і ксёндз служаць... Вельмі добра памятаю, што катэхезы адбываліся ў прыватных дамах і кватэрах. Заняткаў было няшмат (10 ці 12), але кожны з іх я памятаю да сённяшняга дня. Першая святая Камунія адбывалася патаемна а 7-й раніцы, бо тады чыноўнікі яшчэ спалі. <...>

Сястра Разалія жыла ў доме, але сёстры не маглі насіць габітаў, а таксама хадзілі на працу, каб забяспечыць сябе. У мяне было некалькі аднакласнікаў, якіх мамы таксама вадзілі ў касцёл.

Апроч планавых урокаў, адзін адводзіўся на выхаваўчую гадзіну, а яшчэ адзін дадатковы ўрок — на так званую палітінфармацыю. Менавіта на гэтым уроку настаўніца пачала даймаць адну з маіх аднакласніц пытаннямі, чаму яна ходзіць у касцёл. Дзяўчына ўстала — моцная была — і адказала: «А што? Я толькі адна хаджу ў касцёл? І гэты ходзіць, — на ўсіх паказала, — і

гэты, і гэты... Чаму Вы толькі ў мяне пытаецеся?» Памятаю, што я сядзеў за другой партай. Настаўніца падышла, нахілілася нада мною і з вялікім здзіўленнем і раздражненнем сказала, каб мяне засароміць перад усімі: «Сапель, і ты ходзіш у касцёл?!» Я быў тады толькі ў другім класе. Памятаю, што я тады моцна перапужаўся: у Савецкім Саюзе дзіця, хоць і выходзіла ў сям'ю, але было «дзяржаўным», а гэта было «ўдарам» у самы падмурак грамадства, якім з'яўляецца сям'я.

У наступную нядзелю пасля гэтага здарэння, калі маці падганяла нас, кажучы, што трэба ўжо ісці ў касцёл, я схаваў адзін боцік і рабіў выгляд, што не магу яго знайсці, а ў мяне была толькі адна пара ботаў і адна адзежка. Маці, не маючы часу на пошукі, сказала, каб гэты раз я застаўся дома. Я ўздыхнуў з палёгкаю і падумаў: «Гэта нядзеля ўжо прайшла».

Пры касцёле існаваў падпольны тэатр. Сустрэчы і рэпетыцыі адбываліся па дамах. З нагоды ўспаміну святога Мікалая мяне запрасілі на спектакль пра святога Тарцызія. Памятаю яго да сённяшняга дня. Святые Тарцызій — гэта хлопец, які насіў святую Камунію ў рымскія катакомбы. Падчас вялікага пераследу ў першыя стагоддзі хрысціянства паслядоўнікі Езуса ў Рыме падвяргаліся ганенням і арыштам. Перад смерцю іх вялікім жаданнем было хаця б адзін раз прыняць святую Камунію. Святароў і дыяканаў, якія прыносілі вязням Камунію, хутка выкрывалі і забівалі. Іншыя ўкрываліся ў катакомбах. Малады адважны хлопец па імені Тарцызій быў акалітам і праносіў святую Камунію, укрываўся пад плашчом, у вязніцы. А паколькі яму было толькі 12 гадоў, ён не выклікаў падзэрэння ў турэмных вартаўнікоў. Аднойчы, калі ён праносіў укрыты пад плашчом Найсвяцейшы

Сакрамэнт, яго моцна пабілі, у выніку чаго хлопец памёр. Хутка яго абвясцілі мучанікам і апекуном міністрантаў і акалітаў. Знаёмства з жыццярарам святога Тарцызія падчас спектаклю духоўна вельмі ўмацавала мяне. Яшчэ адной падзеяй, якая таксама пакінула ўва мне глыбокі духоўны след, быў жыццярар святога Максімільяна Кольбэ, пра якога я даведаўся са слайдаў пад назваю «Дзве кароны», што прывёз і паказаў нам дыякан Францішак Грынкевіч. Гэта быў для нас, дзяцей, фільм, які нас умацаваў. Я магу з упэўненасцю сказаць, што пад уплывам гэтых духоўных прыкладаў ува мне адбылося навяртанне. Я быў ужо ў пятым класе.

Аднойчы я сказаў маме, што хачу пайсці на споведзь, а ў касцёле было дзве ці нават тры святыя Імшы ў будні дзень — так шмат было інтэнцый: цэлебраваліся пахавальныя святыя Імшы ці Імшы ў гадавіну смерці. Пасля святой Імшы ксёндз Вільчынскі сеў у канфесіянал і пачаў спавядаць. Я прыступіў да споведзі, і гэтак распачаўся мой асабісты шлях да Бога. Аднойчы ў нядзелю аказалася, што перад адной Імшай у касцёле не было ніводнага міністранта. Сястра Разалія, бачачы мяне ў касцёле, запрасіла мяне ў сакрыстыю, апрагнула ў комжу і загадала мне служыць ксяндзу пры алтары падчас святой Імшы. Як званіць, што і як рабіць, я не ведаў. Святая Імша тады была яшчэ на лаціне, таму трэба было ўважліва назіраць, што ксёндз робіць пры алтары. Адначасова я глядзеў і на сястру, якая з сакрыстыі паказвала мне, што і калі мне трэба рабіць. Так пачалося маё служэнне міністранта, а маё навяртанне ўмацоўвалася, асабліва падчас маёвых набажэнстваў. Разам з дзецьмі я стаяў перад алтаром, у нас былі сшыткі, а ў іх — польскія словы літаніі, напісаныя кірылі-

цаю. Так мы і спявалі. Памятаю, што потым дома я сказаў маці, што ў нядзелю пасля Сумы будзе маёвае набажэнства, і я пайду на яго ў касцёл. Маці паглядзела на мяне і адказала: «Не, калі ісці, то спачатку трэба быць на святой Імшы, а потым застацца на маёвае набажэнства». Менавіта маці так скіравала мяне. Такім чынам, пачалося з Сумы, потым я заставаўся на Ватыву і Суму, а пазней ужо ў кожную нядзелю я быў на трох святых Імшах: у 8:00, у 10:00 і ў 12:00. Пасля святой Імшы сёстры заўсёды запрашалі мяне на сняданак, і гэтак я жыву з эўхарыстыкамі.

Пазней мы пачалі ездзіць са спектаклямі ў розныя парафіі, у тым ліку і ў Крывічы, дзе пробашчам быў ксёндз Францішак Грынкевіч. Дыяканам ён быў у Браславе на практыцы, а потым як новапрэзбітэр адпраўляў Прыміцыўную святую Імшу і ўдзяляў усім благаслаўленне. Так спачатку мы даехалі да Княгініна, дзе парафіяне чакалі нас на аўтамабілях, каб завезці ў касцёл у Крывічах. Аказалася, што на гэтым жа цягніку ехалі два настаўнікі з нашай браслаўскай школы. Адзін з іх адразу ж данёс, што «рэлігійныя католікі кудысьці там ездзілі...» На наступны дзень падчас урока ў школе мяне выклікала дырэктарка і строга сказала: «Сапель, калі ты не скажаш, куды вы ездзілі, я буду вымушана патэлефанаваць у „Комитет государственной безопасности“». Я адказаў, што мы паехалі на экскурсію, і на гэтым жа цягніку, які ехаў з Мінска, вярталіся, а разам з намі вярталіся і настаўнікі. Я быў ужо настолькі загартаваным, што дырэктарка нічога не западозрыла.

Праз нейкі час сястра Разалія захварэла. Трэба было дапамагчы і правесці катэхезу для малодшых дзяцей. У нас былі групы па вёсках і ў Браславе. Ксёндз Вільчынскі раз на год арганізоўваў

урачыстасці Першай святой Камуніі і стараўся, каб яна адбывалася заўсёды ў Марыйнае свята: свята Маці Божай Анёльскай або Шкаплернай. Гэтак нас фармавалі ў духоўнасці Марыйнай і Эўхарыстычнай. Да сённяшняга дня захаваліся здымкі многіх групаў (каля 150–250 чалавек) з урачыстасці Першай святой Камуніі. Усе апрагнутыя ў белае адзенне, і гэта ў такія цяжкія камуністычныя часы! Людзі казалі ксяндзу Вільчынскаму і сястры Разаліі не арганізоўваць такія ўрачыстасці, бо баяліся, што ўлады могуць зачыніць касцёл. Пасля вайны касцёл у Браславе ўжо зачынялі на некалькі месяцаў, тады там высыпалі збожжа, бо з касцёла хацелі зрабіць калгасны склад. Калі прыежджалі трактары са збожжам, людзі не ўпускалі іх, загараджвалі ўезд да касцёла. Людзі баранілі касцёл, і яго вярнулі. Потым, калі ў касцёле змянялі падлогу, шмат збожжа знаходзілі паміж дошкамі. <...>

Калі я быў юнаком, у доме сясцёр адбывалася сустрэча дзяцей са святым Мікалаем, а потым нават і ў касцёле, толькі яшчэ за зачыненымі дзвярыма. У прынцыпе ў Новы год усе святкавалі, і ніхто нас не кантраляваў. Менавіта тады, калі я іграў ролю святога Мікалая, біскупа, я ўпершыню апрагнуў сутану.

У Савецкім Саюзе кожнае малое мястэчка мела ў кіраўніцтве некалькі працаўнікоў КДБ, якія правяралі дакументы і рэгістрацыю. У той час прыехалі да нас сёстры эўхарысткі, якія працавалі ў Грузіі і іншых мясцовасцях, дзе атрымалі вышэйшую адукацыю. Таму тыя, хто адказваў за рэгістрацыю і правяраў пашпарты, здзіўляліся: як так, асобы з вышэйшай адукацыяй прыехалі ў такія маленькі гарадкі! Але сёстры прыехалі на кароткі тэрмін, таму не мусілі мець часовай рэгістрацыі. Аднойчы ў доме сясцёр, унізе ў пакоі, як заўсёды,

павінна была адбыцца катэхеза. Не ведаю, чаму, але гэта было выразнае Божае натхненне, і сёстры сказалі, каб дзеці схаваліся на паддашку. Яны ўзышлі туды па драбіне. Сястра Разалія села каля акна, а другая сястра паспела пераставіць драбіну ў іншае месца і пільнавала каля ўваходных дзвярэй. Калі прыйшлі прадстаўнікі ўладаў, яны здзівіліся, што нікога з дзяцей няма. У той жа момант з другога ўваходу ў дом з боку возера я саджаў па некалькі дзяцей у лодку і адвозіў іх у іншае месца, з якога яны маглі бяспечна вярнуцца ў свае дамы. Астатнія дзеці хаваліся на паддашку. Калі кантралёры выйшлі з дома сяцёр, сястра Разалія ледзь не страціла прытомнасць, бо за навучанне дзяцей яе маглі арыштаваць і пасаdziць у турму. <...>

У мае часы не было фізічнага ціску, але ўлады выкарыстоўвалі псіхічны ціск. Паводле закона Савецкага Саюза, святару нельга было сам-насам размаўляць з дзіцём да 16-ці гадоў, неабходна было рабіць гэта ў прысутнасці аднаго з бацькоў ці настаўніка. КДБ-шнікі дзейнічалі звычайна нечакана: яны без папярэджання выклікалі вучняў старэйшых класаў, асабліва хлопцаў, у райкам камсамола ці ў ваенкамат, а там ужо чакалі прадстаўнікі КДБ, каб з імі паразмаўляць. КДБ-шнікі мелі свае кабінеты нават у будынку міліцыі, і нават міліцыянты не мелі права ўваходзіць у тое памяшканне. Дзе ў такой сітуацыі можна было схавацца ў праённым цэнтры?

— *Якім Вы запомнілі ксяндза Чэслава Вільчынскага?*

— Калі пасля прэзбітэрскага пасвячэння ксёндз Вільчынскі ў 1967 годзе прыбыў у Браслаў, я ў тым годзе нарадзіўся. Ён мяне хрысціў, а потым удзяляў і іншыя святыя сакрамэнты, а калі прыйшоў час, адправіў мяне ў семінарыю. <...> Ён казаў ня-

шмат, але калі ўжо казаў, то так, што яго словы траплялі проста ў сэрца. Найбольш ён прамаўляў сваім жыццём.

Памятаю, што ксёндз Вільчынскі так казаў пра працу святароў у парафіях: «Адзін ксёндз як прыйдзе, то крыху „ўваб’е цвік“, другі як прыйдзе, то да паловы, а трэці ўваб’е да канца». Таму ўжо з дзяцінства мяне выхоўвалі рабіць тое, што неабходна, і рабіць гэта добра: «адзін сее, другі палівае, а трэці збірае ўраджай». Я ніколі не ведаў, што значыць падзеленая парафія, што такое плёткі і даносы. Ужо потым я даведаўся ад сяцёр, што ксёндз сказаў ім: «Па мне пазнаеце парафію». Ксёндз Вільчынскі ўсё трымаў глыбока ў сэрцы: «Калі ты не дазваляеш, каб злое выйшла наверх, то можна сказаць, што гэтага быццам і няма». <...>

Калі некаторыя старэйшыя жанчыны прыходзілі ў сакрыстыю і прыносілі якую-небудзь плётку, ксёндз Вільчынскі выслухоўваў іх, і на гэтым канец. Ён ніколі не каментываў, не падтрымліваў гэтыя тэмы і не пабуджаў да размовы, і жанчына, бачачы, што няма працягу, засаромленая, сама змаўкала і больш не ўздыхала гэтую тэму. Гэтак плёткі перасталі хадзіць па парафіі. Я не чуў, каб у маёй роднай парафіі, дзе я рос, такія рэчы мелі месца. Я прыходзіў у касцёл як дамоў, адчуваў сябе там як рыба ў вадзе. Усё было зразумела, празрыста. Быў адзін вораг — не ўлада, а ідэалогія — і ўсё было вельмі проста. <...>

Людзі мелі вялікую павагу да святароў, бо ўсведамлялі, што яны мусілі знесці дзеля Касцёла. У тых часы «быць нармальным» азначала «быць святым». Святары шмат маліліся. Сведчанне іх веры заключалася ў тым, каб быць «нармальным» у веры.

Менавіта пад уплывам сведчання жыцця ксяндза Вільчынскага ўва мне нарадзілася па-

кліканне да святарства. Яго цвёрдая пазіцыя, сталасць, мужнасць і адвага ў імкненні да мэты ўмацоўвалі людзей у веры. Ён быў для нас, хлопцаў, недасягальным узорам. У тых цяжкіх часах, калі не хапала святароў, людзі сапраўды мелі моцную веру, таму для іх самым важным было тое, каб святар меў прэзбітэрскае пасвячэнне і мог удзяляць сакрамэнты, самае важнае — каб ён быў. Людзі не звярталі асаблівай увагі на рысы характару і нават чалавечыя слабасці святара, хоць сярод тагачасных святароў рэдка можна было заўважыць праяўленні слабасці. Быць ксяндзам — гэтага было дастаткова. Быць фізічна і проста быць ксяндзам. Святары ў падполлі рабілі тое, што маглі, а ўсё астатняе — гэта відавочнае дзеянне Духа Святога.

Я скончыў сярэднюю школу ў Браславе ў 1984 годзе ва ўзросце 16-ці гадоў. Калі я сказаў ксяндзу Вільчынскаму пра свой намер паступаць у семінарыю, пробашч, усведамляючы, што пасля падзеяў у школе ў мяне будуць вялікія цяжкасці, параіў мне знайсці працу ў Латвіі і атрымаць там прапіску, бо адтуль было прасцей паступіць у семінарыю. Я падаў дакументы ў медвучылішча ў Дыненбургу (цяпер Даўгаўпілс), за 50 км ад Браслава. Я вучыўся там год, жыў і інтэрнаце і атрымаў рэгістрацыю, а гэта значыла, што я ўжо падпарадкоўваўся ўпаўнаважанаму па справах рэлігіі ў Латвіі. Такім чынам, праз год вучобы ў 1985 годзе я падаў дакументы ў семінарыю ў Рызе і чакаў адказу.

Памятаю, што сабралася тады каля 60-ці кандыдатаў з розных рэспублік Савецкага Саюза. Спачатку быў праведзены просты экзамен, напрыклад, мяне папрасілі прамовіць Сімвал веры: «Веру ў Бога...» па-польску, па-руску ці па-латышску. Наступнае пытанне было: «Што такое грэх?» Гэта былі пытанні з катэхізісу, на

якія я з лёгкасцю адказаў. Аднак найважнейшай у тыя часы для прыняцця ў семінарыю была рэкамендацыя пробашча, які павінен быў пацвердзіць, што ведае кандыдата і яго шлях веры, а таксама тую рэлігійную фармацыю, якую ён прайшоў. Рэкамендацыя пробашча была гарантыяй таго, што кандыдат не з'яўляецца засланцам службаў КДБ. Апроч гэтага, на прыняцце кандыдата ў семінарыю павінен быў выказаць згоду ўпаўнаважаны па справах рэлігіі, і я без перашкодаў з боку ўпаўнаважанага быў прыняты ў рыжскую семінарыю.

Калі я з'яжджаў з бацькоўскага дома ў семінарыю, усё адбывалася ў вялікім сакрэце. Толькі бацькі і пробашч парафіі ведалі пра гэта. Маці, як і кожная маці, заўсёды суправаджала мяне малітваю. Яна разумела, што калі я звязаў сябе з Касцёлам, то ўсё будзе добра. У семінарыю мяне адвёз ксёндз Вільчынскі і па дарозе сказаў мне вельмі мудрыя словы: «Я вязу цябе толькі ў адзін бок — у семінарыю, а назад, як святар ці не як святар, вернешся сам». Гэта пабудзіла мяне да роздумаў. Я быў першым пасля вайны кандыдатам у семінарыю з браслаўскай парафіі. Гады семінарыі я ўспамінаю як вельмі добрыя і вясёлыя. Наступала «адліга», усё змянялася, і на даляглядзе з'яўлялася свабода. Я памятаю, што на трэцім курсе мы арганізавалі спектаклі. Я іграў ролю святога Тамаша Аквінскага. Паколькі гэты святы прадстаўлены ў іканаграфіі як даволі грузны манах, то, нягледзячы на тое, што я і так не наракаў на «недахопы» ва ўласным целе, клерыкі дадаткова абвязалі мяне падушкамі і апранулі на мяне доўгую пелерыну, каб я сапраўды мог выглядаць салідна і добра сыграць сваю ролю.

У 1989 годзе я атрымаў дыяканскае пасвячэнне, і мяне скіравалі на практыку ў парафію

ў Жалудок, у Гродзенскую дыяцэзію. Пробашчам там быў ксёндз Пётр Барташэвіч, а вікарыем — яго выхаванец ксёндз Антоній Ханько. Раней, пасля другога курса семінарыі, я нядоўга быў у Адэльску, дзе пробашчам быў ксёндз Фелікс Сарока. У той час я быў сведкам абвяшчэння біскупскай намінацыі арцыбіскупа Тадэвуша Кандрусевіча. Мы ўдзельнічалі ў адпустовай святой Імшы ў Гудагаі, у санктуарыі Маці Божай, і, выходзячы з касцёла, заўважылі, што прыехаў ксёндз Тадэвуш Кандрусевіч з Гродна. Падчас абеду абвясцілі, што папа Ян Павел II прызначыў біскупа для Беларусі, і што ім з'яўляецца прысутны сярод нас ксёндз Тадэвуш Кандрусевіч. Як дыякан я ўдзельнічаў у інгрэсе біскупа Кандрусевіча ў гродзенскую катэдру і быў у літургічным суправаджэнні спачатку ў Гродне, а потым і ў касцёле на Кальварыі ў Мінску. На інгрэс прыехала шмат біскупаў з Польшчы, а таксама некалькі з Літвы. Сабраліся натоўпы людзей. Біскупская намінацыя была для беларускіх католікаў вялікай падзеяй. Канец 80-х гадоў быў пікам працэсу «перабудовы». Адчувалася дэзарыентацыя сярод уладаў, ніхто нічога не разумеў. І нарэшце пачалі разбурацца моцна будаваныя на працягу дзясяткаў гадоў слупы камуністычнай дзяржавы. Мы ўсе адчувалі гэта і з радасцю віталі павеў свабоды, што станавілася да нас усё бліжэй, і ўпадак камуністычнага рэжыму.

Калі я скончыў семінарыю ў Рызе, мне было 22 гады, а паводле кананічнага права, каб атрымаць прэзбітэрскае пасвячэнне, трэба мець 24 гады. Рэктар семінарыі біскуп Вільгельмс Нукшс прасіў аб удзяленні мне дыспэнсы самога папу Яна Паўла II, і яе вельмі хутка прыслалі з Ватыкана. Прэзбітэрскае пасвячэнне я атрымаў 27 мая 1990 года ў касцёле святога Альберта ў Рызе з рук біскупа

Вільгельмса Нукшса, бо 24 мая таго ж года памёр кардынал Юліянс Вайвадс. З Браслава прыехалі два аўтобусы парафіянаў. Пазней Прыміцыйная святая Імша адбылася і ў маёй роднай парафіі, у Браславе. На ўрачыстасць сабралася вельмі шмат людзей з самога гарадка і ваколіцаў, бо пасля такога доўгага камуністычнага пераследу і доўгіх чаканняў з'явіўся першы святар.

— *Вы атрымалі прэзбітэрскае пасвячэнне на парозе вялікіх пераменаў. Якім быў Ваш шлях святарскага служэння?*

— Пасля прэзбітэрскага пасвячэння мы сустрэліся з біскупам Кандрусевічам у Задарожжы, на Віцебшчыне. Біскуп Яніс Цакулс прапанаваў мне яшчэ некалькі гадоў папрацаваць у Латвіі, аднак я, маючы ўжо свайго біскупа ў Беларусі і будучы святаром, усведамляў, у якой патрэбе знаходзіцца Касцёл у Беларусі, які толькі адраджаўся, і я жадаў пачаць сваё пастырскае служэнне на Радзіме. Калі ў 1990 годзе я сустрэўся ў Будславе з біскупам Кандрусевічам, я сказаў яму, што біскуп Цакулс выказаў згоду на маё вяртанне ў Беларусь. Тады біскуп Кандрусевіч ад рукі на капоце аўтамабіля — бо не меў з сабою пішучай машынкi — напісаў мне намінацыю на вікарыя парафіі Узвышэння Святога Крыжа на Кальварыі ў Мінску, а вусна дадаў, што я таксама буду даязджаць у парафію ў Ракаве. Мы дамовіліся сустрэцца на наступны дзень на плошчы перад Домам ураду ў Мінску, каля Чырвонага касцёла. Мы разам пайшлі да ўпаўнаважанага па справах рэлігіі, бо гэта быў яшчэ Савецкі Саюз, і ўпаўнаважаны павінен быў ведаць пра скіраванне ў Мінск новага святара. Калі біскуп Кандрусевіч сказаў пра мяне, той адказаў (я здзіўлены, што далікатна): «Як жа так, чаму Вы з намі не ўзгаднілі? Прызначылі такога маладага святара, ды яшчэ

і ў сталіцу...» Біскуп Кандрусевіч з уласцівым яму пачуццём гумару адказаў: «Што ж я магу зрабіць? Я ўжо падпісаў дэкрэт». Можа, таму ён і не падабаўся тутэйшым уладам, бо быў вельмі адважным. Праз тыдзень я прыехаў у Мінск, каб знайсці сабе якое-небудзь жылло.

Калі я быў скіраваны служыць на Кальварыі, біскуп Кандрусевіч сказаў мне: «Трэба, каб ты заняўся беларусамі». Перад выездам у Маскву ў 1991 годзе ён падпісаў з уладамі дамову аб тым, што католікі могуць карыстацца будынкам касцёла Найсвяцейшай Тройцы (святога Роха) на Залатой Горцы. У касцёле на Кальварыі святая Імша цэлебравалася на польскай мове, а казанне гучала ці па-польску, ці па-руску. У той час вялася барацьба за вяртанне двух касцёлаў у цэнтры Мінска: Чырвонага касцёла і катэдральнага. Ксёндз Завальнюк цэлебраваў святую Імшу для ўсіх у так званай галерэі — у выдзеленай для католікаў частцы Чырвонага касцёла, у якім тады працаваў кінатэатр, а раз у месяц адпраўляў святую Імшу на беларускай мове. Тады на Кальварыі сабралася значная група беларусаў, якія звярталіся да арцыбіскупа Кандрусевіча з просьбаю аб тым, каб для іх кожны дзень цэлебравалася Імша па-беларуску. Яны таксама шукалі месца, дзе маглі б збірацца. Заставаўся яшчэ касцёл Найсвяцейшай Тройцы (святога Роха) на старых могілках на Залатой Горцы. Тады ў ім размяшчалася канцэртная зала арганнай музыкі. У той жа час пасля развалу Савецкага Саюза ў Беларусі з'явілася пастанова, паводле якой касцёльныя будынкі, якія раней выкарыстоўваліся ў культурных мэтах, не падлягаюць вяртанню. Таму тое, што мы вярнулі касцёл на Залатой Горцы, было чымсьці немагчымым, і засталася толькі дамова аб супольным карыстан-

ні будынкам касцёла парафіяй і філармоніяй, якой і належаў будынак.

Паводле гэтай дамовы, спачатку святую Імшу можна было цэлебраваць кожны дзень, але толькі раніцаю, каб не перашкаджаць працы філармоніі. Пазней у распараджэнні парафіі была ўжо ўся нядзеля, субота — да абеду і серада — вечар. Кожны дзень пасля ранішняй святой Імшы трэба было прыбраць з прэзбітэрыя алтар і на яго месца выкаціць фартэпіяна, каб музыканты і студэнты маглі практыкавацца і рэпетыраваць перад канцэртамі, што адбываліся там кожны вечар.

З сакавіка 1991 года я кожны дзень ездзіў на тралейбусе і метро на Залатую Горку, каб а 8-й раніцы цэлебраваць святую Імшу на беларускай мове. Потым спяшаўся на святую Імшу на Кальварыю, якая пачыналася ў 10:00. Людзі адкрываліся, вельмі шмат прыходзіла на споведзь. Яны шукалі Бога, мелі патрэбу ў духоўнай размове, бо былі разгубленыя, і я быў у іх распараджэнні так доўга, як гэта было трэба. Людзі таксама прасілі правесці пахаванне, бо да гэтага з-за таго, што не было святароў, самі хавалі сваіх памерлых. У суботу і нядзелю я ездзіў у Ракаў, за 30 кіламетраў ад Мінска. Пасля смерці ксяндза Адамовіча пробашчам на Кальварыі стаў ксёндз Альберт Масальскі. Хутка пасля гэтага, на пачатку красавіка таго ж года, я атрымаў ад біскупа Тадэвуша Кандрусевіча спачатку вусны, а потым і пісьмовы дэкрэт, якім мяне прызначалі пробашчам парафіі Найсвяцейшай Тройцы на Залатой Горцы. Праз два дні папа Ян Павел II скіраваў біскупа Кандрусевіча на служэнне ў Маскве ў якасці Апостальскага Адміністратара для католікаў лацінскага абраду ў Расіі. Такім чынам, гэта быў апошні дэкрэт, які ён выдаў перад выездам у Ма-

скву. У Беларусі былі адроджаны структуры Каталіцкага Касцёла. Узніклі новыя дыяцэзіі, а Мітрапалітам Мінска-Магілёўскім стаў арцыбіскуп Казімір Свёнтэк.

Спачатку як парафіяльная супольнасць на Залатой Горцы мы карысталіся пячаткаю парафіі ў Вішневе, бо тамашнім пробашчам быў ксёндз Уладзіслаў Чарняўскі, марыянін, які ўводзіў беларускую мову ў літургію. Гэтая сітуацыя ўзнікла таму, што рэгістрацыю парафіі святога Роха на нейкі час затрымлівалі, бо пасля развалу Савецкага Саюза яшчэ не было новай зацверджанай заканадаўчай працэдуры рэгістрацыі парафій і вяртання касцёльных будынкаў. У такіх умовах мы мелі дамоўленасць з вішнеўскай парафіяй, якая на пэўны час давала нам магчымасць законнага існавання парафіі.

Як я ўжо ўспамінаў, тады панаваў хаос, ніхто не ведаў, што на самай справе адбываецца. У іншых рэспубліках былога Савецкага Саюза было падобнае. Усё, на чым з такой упэўненасцю камуністы будавалі грамадства, раптам абвалілася. У такіх умовах трэба было дзейнічаць хутка дзеля дабра Касцёла, бо хто больш «хапнуў», той і меў. Мы выкарысталі момант, каб увайсці ў касцёл святога Роха. Хутка мы зарэгістравалі парафію святога Роха і Найсвяцейшай Тройцы. Потым быў прыняты закон аб культуры, паводле якога аб'екты, занятыя арганізацыямі, якія працуюць на карысць культуры, не падлягаюць вяртанню. Я вёў з Міністэрствам перамовы аб тым, каб цалкам вярнуць касцёл парафіі, але, на жаль, існаваў ужо новы закон, і гэтым законам можна было «прыкрыцца».

— Як выглядалі першыя святы *Божага Нараджэння ў касцёле на Залатой Горцы?*

— Канцэрт арганнай музыкі заканчваўся каля 22:00, а людзі

ўжо стаялі і чакалі каля ўваходу ў касцёл. Ніякіх дэкарацый у касцёле зроблена не было, бо загадзя ўвайсці ў будынак і паставіць іх было нельга. У нас былі гіпсавыя фігуры Святой Сям'і, і калі мы ўжо ўвайшлі ў касцёл на Пастэрку, якая пачыналася ў 22:00, мы хутка паставілі гэтыя фігуркі. Я не чакаў, што традыцыйныя католікі, якія не прымалі мадэрнізму, прымуць гэта. Пазней мы знайшлі традыцыйныя фігуры. У касцёл прыходзіла ўсё больш людзей. Памятаю, што ў нейкі момант касцёл быў цалкам запоўнены людзьмі, — большага шчасця для святара цяжка ўявіць.

Паволі павялічвалася колькасць святых Імшаў. Я ўвёў спачатку другую, потым трэцюю і чацвёртую Імшу, і на кожнай з іх касцёл быў перапоўнены. У парафіі збіралася шмат моладзі. Безумоўна, мы не заўсёды «былі зручнымі» для працаўнікоў філармоніі, якія разам з намі карысталіся будынкам касцёла, бо мы вешалі розныя аб'явы, напрыклад: «У касцёле нельга паліць», «У касцёле нельга піць алкаголь» і г. д.

Паволі мы пачалі вешаць абразы, наш парафіянін скульптар Валяр'ян Янушкевіч, які паходзіць з Ракава, зрабіў з латуні дзве фігуры: Маці Божай і святога Роха, стацыі Крыжовага шляху і фігуру Езуса ўкрыжаванага ў чалавечы рост. Над алтаром мы павесілі вялікі крыж. Будынкам касцёла таксама карысталася грэка-каталіцкая супольнасць. Катэхезы для дзяцей вяла настаўніца, а падрыхтоўкаю дарослых да сакраментаў займалася сястра Тэрэза Складоўская, настаўніца фізікі і францішканская тэрцыярка, якая ўсё сваё жыццё прысвяціла служэнню Касцёлу. Мне б вельмі хацелася падзякаваць ёй за сведчанне яе жыцця: яна не толькі катэхізавала, але і жыла так, як вучыла. Сястра

Фота Паўла Хадзінскага.

Тэрэза праводзіла катэхезы ў сваёй кватэры, бо ў касцёле не было ўмоваў. Апроч катэхезы, сястра таксама праводзіла ў касцёле малітвы: Крыжовы шлях, Ружанец, літаніі і іншыя малітвы згодна з літургічным календаром перад ці пасля святой Імшы. Таксама дзякуючы дапамозе іншых парафіянак яна займалася падрыхтоўкаю святочных дэкарацый на Божае Нараджэнне і Вялікдзень. Яна была фізікам, таму ўсе дэкарацыі мелі спецыяльнае, зробленае ёю ўручную асвятленне, якога купіць у часы крызісу пачатку 90-х гадоў было немагчыма. У 1994 годзе ў парафію прыехалі службы дзве сястры дамініканкі з Польшчы.

Апроч парафіі ў Мінску, я працягваў ездзіць у парафію Маці Божай Ружанцовай і святога Дамініка ў Ракаве. Спачатку парафіяне збіраліся ў капліцы на могілках. Я прыязджаў туды ў суботу, служыў святую Імшу і заставаўся на нядзелю, каб адправіць нядзельную Імшу і вярнуцца ў Мінск. У 1992 годзе нам вярнулі касцёл у Ракаве, і пасля таго як мы прывялі яго ў парадак, вернікі пачалі збірацца на святых Імшы ў касцёле, а потым з 1993-га па 1994 год я яшчэ служыў у парафіі ў Заслаўі.

— Вы арганізавалі першую ў Беларусі парафію на беларускай мове...

— Было б няпраўдаю сказаць, што я яе арганізаваў. Людзі самі арганізаваліся: яны хацелі, каб гэтая парафія з'явілася. Але ўпэўнена магу сказаць, што я быў першым пробашчам гэтай парафіі. Людзі прыходзілі і знаходзілі ў гэтым касцёле сваё месца. Так узнікала парафія. На працягу гадоў былі спробы вярнуць касцёл, парафія расла, але не было месца, дзе можна было б праводзіць катэхезы і іншыя сустрэчы. У нашым распараджэнні былі толькі адна сакрыстыя і касцельны падвал. Потым была другая спроба вярнуць будынак, а пасля трэцяй, калі людзі не вытрывалі да канца, міліцыянт паразмаўляў са мной канкрэтна і сказаў: «Калі старэйшыя людзі і далей будуць пратэставаць, то міліцыя прыйдзе і вынесе іх з касцёла. Але Вам як пробашчу мы ўжо не дазволім увайсці ў касцёл». Гаворка ішла пра тое, што парафіяне кожны раз абяцалі, што будуць трымаць да канца і змагацца за касцёл, а тут не вытрывалі. Таму, калі пасля размовы з міліцыянтам я вярнуўся ў касцёл, я папрасіў людзей «спыніць страйк» і разысціся па дамах. Нягледзячы на тое, што

мы не маглі вярнуць касцёл і там далей змяшчалася філармонія, з часам будынак унутры набываў свой сакральны выгляд. Ніхто, прыходзячы на канцэрт, ужо не меў ніякіх сумненняў, што гэта святыня. З перспектывы часу я зразумеў, што ў Божых планах было таксама і тое, каб людзі, якія прыходзілі на канцэрты, маглі задумацца над тым, што ёсць Бог, што ёсць духоўная прастора, дзе адбываецца сустрэча чалавека са сваім Стварыцелем. Многія людзі, глядчы і слухачы канцэртаў, пазней прыходзілі ў касцёл і рыхтаваліся да святых сакрамантаў. З Божай дапамогаю касцёл нам вярнулі ў 2006 годзе. І тое, што ўлады перадалі касцёл спакойна, таксама пра штосьці сведчыць. Парафіяне гадамі маліліся аб гэтым. У гэты перыяд парафія вельмі ўзмацнілася, з'ядналася. Можна сказаць, што ў гэтыя гады адбывалася пастаянная фармацыя людзей, якія належалі да парафіі, каб адначасова яны маглі вызначыцца са сваёю вераю. Парафія стала моцнай і згуртаванай. Я думаю, што гэта было невычайнае дзеянне Богага Провіду, якое асаблівым чынам, не так, як у іншых парафіях, праявілася менавіта тут. У гэтай парафіі нарадзілася шмат святарскіх і манаскіх пакліканняў.

— *Вы былі першым дырэктарам Caritas Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі. Якая дапамога была найбольш актуальнаю ў тэя часы?*

— Па просьбе арцыбіскупа Казіміра Свёнтка ў 1991 годзе мяне скіравалі арганізоўваць структуры і дзейнасць Caritas Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі. Caritas Лінцкай дыяцэзіі ў Аўстрыі ўдзельнічаў у праекце арганізацыі адпачынку для дзяцей з чарнобыльскай зоны. Caritas-Linz запрасілі мяне да супрацоўніцтва і заснавання Caritas Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі, першым дырэктарам

якога я і стаў. Падчас сустрэчы ў Мінску дырэктар па эканамічных справах Caritas у Лінцы, спадар Фрык Майерхофер, размаўляў са мною аб супрацоўніцтве. Я сказаў тады, што ў мяне няма ні грошай, ні офіса, ні супрацоўнікаў. Спадар Фрык вельмі добразычліва паставіўся да маіх словаў, у якіх яму спадабалася тое, што ў мяне няма нічога, але я гатовы працаваць, і сказаў: «Тое, што ў Вас няма ні грошай, ні людзей, не з'яўляецца ў гэтым пытанні галоўнай праблемай». Такім чынам, пачалося наша паспяховае супрацоўніцтва. Спачатку з Божай дапамогаю мы арганізавалі першы офіс Caritas і прайшлі рэгістрацыю хрысціянскай арганізацыі Caritas у Мінску. Знайшліся адпаведныя, вартыя даверу людзі, якія разам са мною неслі цяжар рэалізацыі праектаў і арганізацыі дапамогі людзям у патрэбе, нягледзячы на іх паходжанне і веравызнанне. Мы арганізавалі для дзяцей з Беларусі адпачынак у Аўстрыі. Наступным праектам была дабрачынная дапамога парафіям архідыяцэзіі, а таксама бальніцам і розным арганізацыям сацыяльнай апекі. Асаблівую дапамогу мы аказвалі хворым на анкалогію дзецям, якія пацярпелі ад радыяактыўнага выпраменьвання пасля выбуху ў Чырнобылі. Колькасць маленькіх пацыентаў у анкалагічным шпіталі ў Бараўлянах расла, іх маці хацелі быць побач з імі ў бальнічных палатах, таму яны былі вымушаны спаць або на падлозе пры ложку дзіцяці, або на крэсле. Калі ў Бараўлянах пачалі будаваць новы дзіцячы анкалагічны дыспансер, Caritas прапанаваў арганізаваць месцы для маці, якія прыязджаюць са сваімі дзецьмі ў бальніцу на лячэнне, а таксама на пазнейшую рэабілітацыю. Таму ў Ляскоўцы, вёсцы пад Бараўлянамі, былі выкупленыя добрыя дамы, у якіх мы зрабілі штосьці накшталт

малых гасцініцаў. Маці, якія прыязджалі з дзецьмі з розных куткоў Беларусі, маглі там затрымацца, а потым жыць там і падчас рэабілітацыі ў годных ўмовах.

Праект аказаўся добрым рашэннем для маці і дзяцей, і на сённяшні дзень праз гэтае месца прайшлі тысячы. Кожная маці, якая прыязджала з дзіцем, атрымлівала асобны пакой з прыбіральняй, на паверсе была арганізавана адна на некалькі пакояў кухня, а таксама былі іншыя памяшканні для забаваў і добрага правядзення вольнага часу з дзецьмі. На тэрыторыі ў адным з дамоў таксама была капліца святога Лукі, дзе праходзілі набажэнствы. Потым з'явіліся і іншыя праекты, якія адказвалі на надзённыя выклікі і патрэбы людзей. З'явіўся яшчэ адзін дом, які служыў арганізацыйным мэтам і быў адкрыты на патрэбы розных групаў, а яго задачай быў збор фінансавых сродкаў сродкаў, дзякуючы якім і надалей маглі функцыянаваць малыя гасцініцы для маці з дзецьмі ці іншыя патрэбныя праекты...

Калі ў савецкія часы было вельмі мала святароў і манахак, не было катэхезаў, не было Святога Пісання, то дзейнічаў сам Бог. Мы былі сведкамі гэтага. А калі з'явілася больш святароў і манахак, Бог уключыў іх у сваю дзейнасць так, што ад людзей цяпер патрабуецца больш.

*Размаўляла
сястра Рэната Зялінская ОР.*

Ігар Сурмачэўскі

«Табліцы мядзяныя» з Будслаўскага кляштара

Кожная мая раніца пачынаецца, як у кляштары: абуджэнне а 4-й ці 5-й раніцы, малітва *Credo* («Веру ў Бога...»), малюся таксама адну частку Ружанца аб здароўі родных і аб Божай дапамозе на дзень. Пасля ранішніх прыцемках манітор камп'ютара вядзе мяне ў Будслаўскі кляштар, куды мяне ласкава прапускае брат-фуртыянін, якога я віртуальна вітаю словамі «*Laudetur Jesus Christus!*». Была такая пасада ці па-манахтэрску «служба», ці «послушание» ў кляштарах XVIII стагоддзя — трываць на манахтэрскай фурце (*furta*), слова цяпер амаль забытае, якое паходзіць ад лацінскага *fortis*, «ахова», то бок, брат бэрнардын, які ахоўвае ўваход у кляштар, кшталту «вахцёр», і папярэджвае гвардыяна кляштара аб кожным, хто прыбыў з візітам, і ці мае ён права ўвайсці на тэрыторыю кляўзуры. Далей я гатую каву, імаверна, што віртуальна, у кабінеце гвардыяна Будслаўскага кляштара. Дарэчы, з пераліку сталовага посуду (Інвентар Будслаўскага кляштара ад 1822 года), які захоўваўся ў кабінеце гвардыяна, магчыма даведацца, што «глава кляштара» меў: «млынок для кавы, філіжанак парцелянавых тры пары» (пара — гэта філіжанка і сподак... ці не падарунак шляхты парцелянавага багацця з Місны?)... цукарніцу медную, шчыпчыкі для цукру; спецы-

яльную лыжачку масянджовую для кавы ну і тацу для «ciastka». Пасля ранішняй кавы я застаюся ў кабінеце з візітам на працяглы час, і мяне вельмі цікавіць тэма графічнай спадчыны Будслаўскага кляштара.

Калі праглядаць запісы ў згаданым Інвентары за 1822 год, то гэта спадчына выглядае вельмі сціпла, усяго 8 адзінак захоўвання ў выглядзе «мядзяных табліцаў», але нават гэтыя адзінкі даюць вялікае поле для працы. Прасейванне праз сіта інфармацыі навуковых тэкстаў, ілюстрацый, архіўных дадзеных, біяграфій падобна да працы на Алданскіх залатых прыісках, дзе сярод тысячы рознакаляровых макулінак раптам мільгане маленькая патрэбная «інфармацыя» — залатое зярнятка, якое яшчэ трэба ўкласці ў агульную лагічную канцэпцыю тэмы. Я называю гэты штодзённы пошук інфармацыі «жыццём у тэме».

Мабыць, пачну, як гавораць будслаўскія рытары па латыні «*ab ovo*», з аповеду пра паходжанне Ордэну бэрнардынаў, заснавальнікаў Будслаўскага кляштара і першых сведкаў цуду з'яўлення ў Будскай пушчы Багародзіцы з Дзіцяткам Езусам. Гісторыя ордэну растлумачыць многія пытанні, якія ўзнікаюць пры вывучэнні іканаграфіі абразоў ці постацяў святых, штыхаваных на

«мядзяных табліцах» і перанесеных на графічныя аркушы.

Ordo Fratrum Minorum Observantiae (OFMObs) — такую назву мае Ордэн бэрнардынаў, ці Ордэн Братоў Меншых абсэрвантаў. Днём народзінаў ордэну можна лічыць 29 траўня 1517 года, калі папа Леў X выдаў булу «*Ite et vos ad vineam meam*» (Ідзіце і вы ў вінаграднік; Мц 20, 4), якая зацвердзіла падзел у ордэне францішканаў і падвяла рысу ў працяглай спрэчцы паміж прыхільнікамі строгага выканання статута аскетызму і братамі, якія заклікалі прытрымліваецца статута, аналагічнага ў іншых кляштарах. Першыя, *меншыя браты абсэрванты* (*observantio* — *выконваць*), атрымалі сваю ўласную новую арганізацыйную структуру на чале з уласным генералам, другая частка ордэну францішканаў прыняла імя *браты меншыя канвентуалы* (*conventum* — *кляштар*) і засталася пад апекаю старой структуры. Але нават у самым асяроддзі манаскай галіны абсэрвантаў, якая прытрымлівалася большага аскетызму, сфармаваліся дзве плыні: абсэрвантаў рэгулярных і строгіх. Апошнія прытрымліваюцца *святых Пётр з Алькантра* (1499–1562), іспанскі манах францішканін, адзін з ініцыятараў найбольш аскетычнай формы жыцця ў ордэне. Пры пострыгу Хуан дэ Санабрыя прыняў

Ігар Сурмачэўскі — мастак, рэстаўратар, калекцыянер. Нарадзіўся 3 кастрычніка 1961 года ў вёсцы Вязань Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці (былы маёнтак Багдашэўскіх). У 1979–1984 гг. вучыўся ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце на кафедры «Інтэр'ер і абсталяванне». З 1988 года ўвайшоў у склад моладзевай секцыі Саюза мастакоў БССР. З 1980 года збірае калекцыю рэчаў і дакументаў па гісторыі беларускай культуры, якой цікавіўся яшчэ з дзяцінства. З 1988 года займаецца рэстаўрацыяй абразоў і жывапісу. У 2010 годзе ўзнагароджаны ордэнам святой Еўфрасінні Полацкай за заслугі перад Беларускай Праваслаўнай Царквою.

імя Пётр. Ён быў цвёрдым прыхільнікам паглыблення аскетычнага жыцця ў ордэне, таму з цягам часу далучыўся да абсэрвантаў і сярод братоў ён даўёў сваё манаскае жыццё да межаў чалавечых магчымасцяў: прымаў ежу раз у тры дні, спаў дзве гадзіны ў суткі і хадзіў у жалезных вярыгах басанож і летам, і зімою. Прыкладам манаскага жыцця для бэрнардынаў таксама быў *святы Антоні Вялікі, ці Антоні Пустэльнік* (256–356), раннехрысціянскі падзвіжнік і заснавальнік пустэльнага манаства. Хрысціянскае разуменне аскезы, вучыў святы Антоні, можа быць вызначана як абраны па сваёй волі цяжкі шлях устрымання ў штодзённым жыцці разам з імкненнем да хрысціянскай дасканаласці. Дасканаласць пры гэтым можа быць толькі ў самім Богу і ў дарах Святога Духа.

Пошукі хрысціянскай дасканаласці ў асяродку абсэрвантаў прывялі яшчэ да адной галіны ордэну — у 1528 годзе з абсэрвантаў вылучыліся паслядоўнікі Мацвея Басчыю (1495–1552), які насіў габіт са знакамітым каптуром, адметным галаўным уборам святога Францішка — гэта былі капуцыны — *Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum* (Ордэн Братоў Меншых Капуцынаў). Яны імкнуліся адрадзіць першاپачатковы ідэал манаскага жыцця св. Францішка. У 1560 годзе капуцыны мелі свайго кіраўніка — генеральнага міністра. Тым не менш, усе галіны францішканаў захавалі вернасць Рыму і цвёрда выступалі супраць рэфармацыі і эрасі ў XVI–XVII стагоддзях.

Культ Маці Божай стаў стрыжнем хрысціянскага жыцця ордэну бэрнардынаў. Маці Балесная і Адкупіцелька, Апякунка у цярапеннях і Найсвяцейшая

Адведзіны. Святая Ганна, Марыя і Езус.
Выданне Ёгана Фрабена (1460–1527).
Базэль, 1512 г. Дрэварыт. Збор аўтара.

Дзева, Унебаўзятая і Каралева Неба і Зямлі, Маці Беззаганная... Апошні тытул заняў асноўнае месца ў пабожнасці францішканаў абсэрвантаў, якія сталі прапаведнікамі культу *Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі* і аб'явілі яго найважнейшым сярод святаў у францішканаў, якое мае статус патранальнага свята ордэну. У 1476 годзе папа Сікст IV, выхаванец і генерал францішканскага ордэну, прызнаў 8 снежня ва ўсім Каталіцкім Касцёле як Свята Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі. Рэфармацыя XVI ст. выклікала чарговую вялікую хвалю Марыялагічных дыскусій вакол гэтай падзеі, таму ў перыяд Контррэфармацыі культ Багародзіцы і Яе бацькоў быў узняты на новы ўзровень. Дарэчы, у часы Контррэфармацыі, напрыканцы XVI ст., і паўстаў касцёл і кляштар у Будславе. У XVI–XVII стст. мноства касцёлаў і кляштраў Усходняй Еўропы, асабліва ў ВКЛ, былі кансэкраваныя пад тытулам Найсвяцейшай Панны

Марыі.

За першاپачатковую іканаграфію Беззаганнага Зачацця Марыі была ўзята падзея з жыцця святой Ганны — гэта сустрэча Ганны і Яўхіма каля Залатых Варотаў Ерузалема (дарэчы, абраз з такой іканаграфіяй упрыгожваў першы алтар у будслаўскім драўляным касцёле 1591 года). Выява радавога дрэва Марыі, дзе адлюстраваны Ганна і Яўхім, вядомая ў фламандскім мастацтве з XVII ст. як *Дрэва Есэева*, часта сустракаецца ў алтарах, прысвечаных Беззаганнаму Зачаццю Марыі. Дарэчы, у кнізе Э. Зелевіча «Задыяк на зямлі...», надрукаванай у 1650 годзе, ёсць выява алтара Маці Божай Будслаўскай таго часу і на ніжняй створцы рамы (на рэтаблі), якая атачае цудатворны абраз, змешчана менавіта іканаграфія «Дрэва Есэева». Контррэфармацыя дала штуршок для нараджэння яшчэ адной кампазіцыі іканаграфіі Марыі Беззаганнай — *Maria Immaculata*, асновай якой сталі словы са Старога Запавету (гл. Быц 3, 5) аб апакаліптычнай цяжарнай Жанчыне, якая наступае на галаву цмока. Гэта іканаграфія была адным з самых пашыраных вобразаў Марыі ў мастацтве барока і ракако. З 1600-х гадоў вобраз *Maria Immaculata* сустракаецца ў касцёлах Вялікага Княства Літоўскага, асабліва пры кляштарах францішканаў і бэрнардынаў.

Марыйны культ у францішканаў (абсэрвантаў і капуцынаў), апроч патранальнага свята ордэну (Беззаганнага Зачацця, 8 снежня), вызначаецца наступнымі святамі Багародзіцы — Адведзіны Найсвяцейшай Панны Марыі (2 ліпеня); Ахвяраванне Пана, ці Маці Божай Грамнічнай (2 лютага); Ачышчэнне Найсвя-

цейшай Панны Марыі, Маці Божай Анёльскай, ці Парцюнкула (2 жніўня); Радасці Найсвяцейшай Панны Марыі, Найсвяцейшай Панны Марыі Каралевы (22 жніўня).

Побач з Марыйным культам у бэрнардынскай літургіі ў XV–XVI стст. займае вагу і пашыраўся культ *святой Ганны*, які ператварыўся ў найважнейшую праяву пабожнасці сярод вернікаў Позняга Сярэднявечча і Ранняга Адраджэння. Гэта можна ўбачыць у творах самых вядомых мастакоў таго часу, такіх як Мазача, Леанарда да Вінчы, Альбрэхт Дзюрэр і інш. Грунтуючыся на тэкстах апокрыфаў, культ святой Ганны тлумачыўся як частка культу Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі. Сумеснае аб'яднанне гэтых культаў знайшло сваё адлюстраванне ў тэкстах Гадзінак Вацлава (так званых старапольскіх), якія з'явіліся ў 1480-я гады імаверна дзякуючы брацтву св. Ганны пры бэрнардынскім кляштары на Страдому (прадмесці Кракава):

*Anna, niewiasta nieplodna,
Sprawi(e)dliwa i nabożna,
Czystą Pannę porodziła,
Ktorą Maryję wezwiała.*

Аб тым, што культ святой Ганны быў адным з важнейшых у бэрнардынаў, сведчыць будаўніцтва касцёлаў пад тытулам св. Ганны ў Варшаве і Вільні, а таксама з'яўленне пры бэрнардынскіх кляштарх брацтваў святой Ганны. Асноўнай місіяй такіх брацтваў было асаблівае ўшанаванне святой Ганны як Маці Найсвяцейшай Беззаганнай Марыі. У першай палове XVI ст. такія асяродкі ўзніклі ў Вільні, у Коўне (1508), Львове (1531), Познані (1521).

Бэрнардыны таксама пашыралі Набажэнства Мукі Панскай праз *Крыжовую дарогу*, ці так званую *Кальварыю бэрнардынскую*. Самая вядомая з іх — гэта *Каль-*

Ян Юзаф Філіповіч (1710–1766). Маці Божая Бярдзічаўская. Медзярыт. 1751.
Biblioteka Narodowa. Варшава.

варыя *Забжыдоўская*, недалёка ад Кракава.

Цяпер разгледзім графічную спадчыну ў кабінёце гвардыяна Будслаўскага кляштара:

«Формы ці табліцы мядзяныя для выбівання абразкоў Найсвяцейшай Марыі Панны Будскай памерам in 8-vo majori (вялікі) — 2; in 8-vo minori (малы) — 1 - exlicit (уяўна) — 3.

Форма мядзяная для выбівання абразкоў Найсвяцейшай Марыі Панны Беззаганнага Зачацця in 8-vo.

Форма мядзяная для абразкоў Святога Пятра з Алкантры in 8-vo.

Форма мядзяная для абразкоў Святой Ганны in 8-vo.

Форма мядзяная для абразкоў Пана Езуса, які нясе крыж in 16-vo.

Форма мядзяная для абразкоў Святога Антонія Пустэльніка in 16-vo».

Як бачым, іканаграфія мядзяных табліцаў адлюстроўвае гісторыю і сакральную сутнасць

Частка «мядзянай табліцы» з выявай святога Андрэя Баболі.
Надпіс па латыні: V.P. Andreas Bobola Soc(ietas) Jes(u).V.Ap(ostole).
Pins(censis). XVIII ст. Паходзіць з Ушацкага раёна.
Збор аўтара.

Ордэну братоў меншых абсэ-
рвантаў, якім належаў касцёл
і кляштар у Будславе. Але за-
сталіся пытанні: хто быў аўта-
рам будслаўскіх медзярытаў; дзе
друкаваліся графічныя аркушы
і ці захаваліся медныя табліцы
і выявы святых, надрукаваныя
з іх?

Аўтарства рэзчыкаў медных
клішэ мы цяпер не зможам на-
зваць дакладна, але можна агу-
чыць хоць хісткаю версію, якая
дасць кірунак для далейшых
росшукаў. Наклад графічных
«памёнтак», якія друкаваліся на
фэсты ці адпусы для пілігры-
маў, дасягаў сотняў, а іншы раз
тысячаў адзінак. Аб гэтым можна
даведацца з апісання фэстаў, якія
ладзіліся ў сакральных месцах.
Вось як, напрыклад, ладзіўся фэст
у гонар каранавання папскімі ка-
ронамі Пачаеўскай Божай Маці
ва ўніяцкай Пачаеўскай Лаўры
айцоў базыліянаў 8 верасня 1773
года: «После литургии пропели

„Тебя, Бога, хвалим...“ (*Te Deum*),
и протоархимандрит Важинский
(Порфирий Скарбек-Важин-
ский, греко-униатский епископ
Хелмский, 1730–1804) произнёс
речь, в которой выразил благо-
дарность Папе, королю, Вати-
канской капитуле, епископам,
фундатору Потоцкому (граф
Николай Потоцкий, 1712–1782)
и всем принявшим в этом тор-
жестве. Народу же роздано при
этом случае *одиннадцать тысяч*
иконок с изображением Божией
Матери и пять тысяч медаль-
онов. Вещи эти, как дар Папского
благословения, считались име-
ющими также силу отпуста для
получающих оные». Імя аўтара
11 000 графічных аркушаў вядо-
мае — гэта адзін з самых выбіт-
ных майстроў гравюры, друкар
і штыцар Ян Філіповіч (1710–
1766). Ён працаваў для ордэну
львоўскіх езуітаў, брацтва Свя-
той Тройцы, Стаўрапігіяльнага
брацтва, на базыліянаў у Пачаеве,

на кармэлітаў босых у Бярдзіча-
ве. Знаходзіўся пад апекаю ба-
зыліянскага протаархімандрыта
Парфірыя Скарбека-Важынскага
і грэка-каталіцкага мітрапаліта
Атаназія Шаптыцкага. Яго мед-
ныя пласціны выкарыстоўваліся
і ў віленскіх друкарнях. Дарэчы,
друк гравюры з меднай плас-
ціны — гэта складаны працэс,
які патрабуе спецыяльнага аб-
сталявання — друкарскага вар-
штату, творчых навыкаў і ад-
метнага досведу. Таму ў самім
Будслаўскім кляштары такую
працу немагчыма было зрабіць,
тым больш што ні ў адным з
вядомых архіўных дакументаў
не згадваецца друкарскае абста-
ляванне ў Будславе, як было ў
езуіцкім калегіюме ў Полацку ці ў
Пачаеўскай Лаўры. Мяркую, што
графічныя аркушы друкаваліся
перад фэстам у друкарнях, з
якімі бэрнардыны мелі супрацу,
напрыклад, у друкарні Акадэміі
і ўніверсітэта віленскага Тава-
рыства Езуса ці ў Нясвіжскай
друкарні Радзівілаў. Выкажу мер-
каванне, што менавіта ў Нясвіжы
і Вільні бэрнардыны знаходзілі
мастакоў і майстроў штыхавання
гравюры на «табліцах мядзяных».
У Нясвіжы гэта быў Гірш Ляй-
бовіч (1700–1770), а ў Вільні было
шмат майстроў гравюры ў другой
палове XVIII ст., таму выбар у
бэрнардынаў быў даволі шырокі.
Наогул XVII–XVIII стагоддзі
былі «залатым часам» для развіц-
ця друкарскай справы на тэрыто-
рыі ВКЛ. Апроч Вільні, на землях
Беларусі існавала 12 друкарняў,
якія мясціліся ў каталіцкіх і
ўніяцкіх кляштарах: у Супраслі,
Оршы, Слуцку, Гародні, Менску,
Полацку, Слоніме, Нясвіжы. Рос-
шукі аналагаў іконаграфічных
сюжэтаў з Будслава прывялі мяне
ў Музей Нарадовы ў Варшаве,
дзе захавалася вялікая коль-
касць графічных аркушаў з на-
шых друкарняў і нават «табліцы
мядзяныя». Цікава, што ўсе яны
паходзяць з Лагойскай калекцыі

Станіслаў Чэрскі (1777–1833).
Маці Божая Беззаганна Зачатая. Медзярыт.
Muzeum Narodowe, Варшава.

Невядомы аўтар. Святы Пётр з Алькантры.
Медзярыт. XVIII ст.
Збор Канстанціна Тышкевіча ў XIX стагоддзі.

нашага знакамітага мецэната, калекцыянера, гісторыка і археолага графа Канстанціна Тышкевіча (1806–1868). Частка яго калекцыі пасля розных трагедый на нашай зямлі, якія доўжацца ўжо амаль два стагоддзі, трапіла ў музеі Масквы, частка — у музеі Варшавы і Кракава, але большая частка знікла бяследна. У год адкрыцця Віленскага музея старажытнасцяў, які пачаў існаваць дзякуючы руплівасці самога калекцыянера і ахвяраванню ім у музей 10 000 артэфектаў, у 1858 г. граф выдаў кнігу па сваёй калекцыі графічных аркушаў: «Помнікі айчыннага гравёрнага мастацтва / Аддзел I / Адбіткі з малых дошак, якія знаходзяцца ў Лагойскай бібліятэцы графа Канстанціна Тышкевіча/ выдадзена накладам уладальніка / Вільня, друкарня А. Марціноўскага». Менавіта гэта выданне дало мне шмат інфармацыі для росшукаў будслаўскіх графічных арку-

шаў, прынамсі іх аналагаў. Вось што пісаў Канстанцін Тышкевіч пра вывучэнне айчынай спадчыны графічнага мастацтва ў сярэдзіне XIX ст.: «Айчыннае гравёрнае мастацтва дагэтуль не мела свайго гісторыка. Недахоп матэрыялаў, раскіданых па ўсёй краіне і якія нялёгка сабраць, стварае аўтару вялікія цяжкасці пры выкананні гэтай працы. Кожны дом, кожная самая бедная сям'я ў нас маюць нехлямяжную гравюру (!), нейкі святы абразок (!), нейкі занядбаны кавалак выгравіраванай бляхі (!), якая часам уяўляе гравіравальную рэдкасць. Не спяшаюцца з ёю на дапамогу даследчыку толькі таму, што наогул не цэняць і яе вартасці не разумеюць, і не вераць, што яна магла б быць рэдкасцю выключна па той прычыне, што яна валяецца ў іх без пашаны. Колькі медных бляхаў пайшло ў абмен на медны кацялок! А там пад молатам катляра, абы-

якавага да твораў мастацтва, назаўсёды гінулі сляды разца, захаванне якіх засведчыла б вялікую паслугу для навукі». Я тут зраблю невялікую заўвагу пра чырвоную рысу болю, якая звязвае гэтыя балючыя словы з сучаснасцю. Я таксама, як некалі граф Тышкевіч, збіраю аскепкі нашай шматпакутнай спадчыны... Так, у нас з графам розныя магчымасці: я не маю цукровых заводаў, палатнянай мануфактуры і ашчаднага банку, але ў маіх стасунках з нашай спадчынай паўтараюцца тыя ж праблемы, што і ў сярэдзіне XIX стагоддзя. Некалькі гадоў таму назад я прыдбаў у скарбашукальніка палову «мядзянай табліцы» з выявай Андрэя Бабоці, дзе з другога боку табліцы змешчаны штыхаваны абраз Маці Божай Шкаплернай. Артэфект быў знойдзены каля бальшаку ва Ушацкім раёне, магчыма, недалёка ад былога кляштара. Праз год

Марцін Ян Шымкевіч (1680–1730).
Святая Ганна з Марыяй (адукацыя Марыі), медзярыт.
Muzeum Narodowe, Варшава.

Джордэр. Святая Ганна, Марыя і Езус. 1519.
Музей Метраполітан. Нью-Ёрк.

той жа скарбашукальнік на тым жа месцы знайшоў другую палову гэтай «табліцы», але выкінуў недзе па дарозе, бо «палічыў некаштоўнай»...

Чытаем далей знакамітага аўтара: «Абразкі святых, запатрабаваныя набожнымі жыхарамі Літвы, былі заўсёды выключным прадметам для разца вучняў літоўскай школы (!)... Нямала гравіравальных бляхаў знаходзілася ў друкарнях, бо кожная з тых, што дзейнічалі ў Вільні, выдаючы нейкую працу ўласным коштам дзеля таго, каб зрабіць на ёй аздабленні, загадвала гравіраваць прызначаныя малюнкi, бляхі ад якіх заставаліся яе ўласнасцю. У калекцыях прыватных асобаў гравёрнымі помнікамі найчасцей былі толькі сабраныя адбіткі; збіранне ж выгравіраваных бляхаў, невядома чаму, не ставілася ў нас мэтай пошукаў аматараў навуковых калекцый. Мой збор у гэтым сэнсе з'яўля-

ецца малым выключэннем». З гэтага тэксту можна зрабіць выснову — «мядзяныя табліцы», то бок, бляхі, як іх называе Тышкевіч, былі уласнасцю тых, хто замаўляў гэтую працу, імаверна — Будслаўскага кляштара... ці бэрнардынскага кляштара ў Вільні. Так, будслаўскія бэрнардыны былі звязаныя, так бы мовіць, «пупавінай» са сваёй маці — кляштарам святых Бэрнарда Сіенскага і Францішка Асізскага ў Вільні. Апроч таго, што менавіта віленскія бэрнардыны ў XVI ст. трапілі ў Будскую пушчу, каб нарыхтоўваць драўніну для сталічнага кляштара, і першымі пабачылі цуд Будскай Божай Маці ў зімовых нябёсах, Вільня ў канцы XVI – пачатку XIX стагоддзя апекавалася сваім «дзіцем» і заўсёды прыходзіла яму на дапамогу. Будаўніцтва касцёла і кляштара, аздабленне інтэр'ераў і алтароў, нават ювелірныя працы — усё прыходзіла пад патранажам

Вільні. Ці не віленскія «мядзяныя табліцы» захоўваліся ў кабінёце будслаўскага гвардыяна?..

Але звернемся да кнігі вядомага калекцыянера з Лагойска. Што ж цікавага ў калекцыі Канстанціна Тышкевіча магло тычыцца Будслаўскага кляштара? Пад №67 сустракаем у калекцыі графічны аркуш пад назваю: *Maria Niepokalanie Poczęta* (так запісана ў варшаўскім Музеі Нарадовым), *Марыя Беззаганна Зачатая*, медзярыт аўтарства Станіслава Чэрскага (1777–1833). Памер 7,5x5,3 см. Езуіт Станіслаў Чэрскі, апроч таго, што працаваў у віленскіх друкарнях як майстар гравюры, яшчэ выкладаў нямецкую мову ў школах езуіцкіх у Віцебску, Оршы, Магілёве, Мсціслаўлі, Вільні і ў полацкай Акадэміі. Падарожнічаў па Беларусі і Літве ў навуковых мэтах. Пад № 22 — *святая Ганна з Марыяй (адукацыя Марыі)*; медзярыт, памер 8,8x5,3 см. Аўтар

— Марцін Ян Шымкевіч (1680–1730), гравёр, які працаваў у Вільні. Пад №179 — *святы Пётр з Алькантры*; медзярыт, невядомы майстар з Вільні; памёр не пазначаны, але, мяркуючы па аналагах у азначанай кнізе — дзесьці 8х5,3 см. На жаль, гарфічных аркушаў з выявамі святога Антонія Пустэльніка і Езуса, які нясе крыж, у калекцыі Канстанціна Тышкевіча няма... На мой погляд, гіпотэза з віленскімі медзярытамі і іх дачыненне да будслаўскай тэмы мае права на жыццё. Ці магло быць так, каб з тысячаў графічных аркушаў розных іканаграфій з будслаўскай спадчыны зніклі амаль усе?

Граф Канстанцін Тышкевіч пісаў у сваёй кнізе, што амаль кожны дом і кожная сям'я ў ВКЛ мела калі не абраз, то хоць бы «нехлямяжную гравюру» з выявай святога. Мяркую, што на сярэдзіну XIX ст. гэта было некалькі сотняў тысяч абразкоў... Куды знікла гэта Атлантыда сакральнага мастацтва? Між тым, кожны абразок шанавалі, захоўвалі, перадавалі спадчыннікам. Цяпер магчыма знайсці толькі аскепкі той Атлантыды, але нават гэтыя аскепкі таксама даюць штуршок для росшуку. У маёй калекцыі ёсць прыклад таго, як шанавалі ў нашых сем'ях напрыканцы XVIII ст. гравюры з сакральнымі выявамі. У мой збор з Гародні трапіў графічны аркуш Вастрабрамскай Божай Маці аўтарства вядомага віленскага штыцара Ігнація Карэнгі (?–1799); медзярыт, акварэль, 1796 г., Віленская друкарня. Ігнацій Карэнга быў святаром, а штыцарскай справе вучыўся ў сваяка, віленскага правінцыяла францішканаў (!), у брата Антонія Карэнгі. На гэтай даволі рэдкай цяпер гравюры ўвасоблены вобраз Маці Божай Вастрабрамскай у кругавым атачэнні кампазіцыйнх чудаў, атрыманых ад іконы, і трох гербаў знізу: ордэну

кармэлітаў босых, «Арол» — герб Кароны, «Пагоня» — герб ВКЛ. Уся кампазіцыя змешчана над выяваю пажару, які ахапіў сталіцу ВКЛ у 1711 г., калі драўляная капліца, дзе знаходзіўся абраз, згарэла, а выратаваная святыня была змешчана ў касцёле кармэлітаў пад тытулам св. Тэрэзы. Невялікі аркуш гравюры памерам 23х17 см у 1796–1800 гадах быў ашчадна выразаны, нібы выцінанка, па контуры, таксама асобна вылучана выява Вастрабрамскай Маці Божай, і ўжо дзве часткі гравюры паасобку былі ўпрыгожаны вышыўкаю срэбранаю ніткаю. Мяркую, што рукадзельная праца была зроблена ў гарадзенскім брыгцкім кляштары, а срэбраныя ніткі былі мясцовыя, з мануфактуры золатавышывальнай мануфактуры Антонія Тызенгаўза, дзе быў наладжаны выраб «люксусовых» карункаў з залатой і срэбранай ніткі «на манер брабанцкі». Такія трапяткія адносіны да сакральнай выявы на паперы не часта сустрачэння сярод захаваных артэфактаў у Беларусі. У ВКЛ асаблівым чынам развіваліся «*pracownie hafciarskie*» (майстэрні гафтарскія; гафт — вышыўка залатымі ці срэбранымі ніткамі) пры жаночых кляштарах; асабліва слыннымі былі працы брыгітак з Гародні. У Германіі

такое аздабленне гравюраў называецца *Klosterarbeiten*, ці «*Schöne Arbeiten*» — манастырская праца, альбо «цудоўная праца»; як правіла, гэта было ўпрыгожванне шыцём з выкарыстаннем металізаванай ніткі (каніцелі ці трунцала). Ці засталіся дзе-небудзь будслаўскія графічныя аркушы, упрыгожаныя нашымі майстрыхамі гафту? Трэба шукаць...

Жывучы ў тэме графічнай спадчыны Будслава, я дазнаўся ў культурных навінах Расіі, што ў Музеі імя Андрэя Рублёва экспануецца выстава «Дозволено духовной цензурой» — руская рэлігійная гравюра са збораў дзяржаўных музеяў і прыватных калекцый. Да гэтай падзеі быў выдадзены навуковы фаліант-альбом, дзе пазначана: «Это интересное и малоизученное явление в русской художественной и сакральной культуре, которое развивалось с середины XVII века до середины XIX века. Это были как книжная гравюра, так и отдельные листы». Мяркую, хутка і мы пабачым наш фаліант пра гісторыю беларускай рэлігійнай гравюры ў аркушах і на «табліцах мядзяных» памерам, як пішуць бэрнардыны ў сваім Інвентары — *in folio*. Але наўрад ці, бо гэта памер 30х48 см, а вось *in quarto* — 24х30 см, самае тое.

Літаратура

1. Франциск Ассизский, Святой Т. 1 : Сочинения. — Москва: Издательство Францисканцев, 1995. (Францисканское наследие) / В.Л. Задворный: Святой Франциск и история францисканского ордена. 288 с.
2. Halina Rusińska-Giertych. Szttycharz i drukarz Lwowski Jan Filipowicz w świetle dokumentów archiwalnych / Roczniki Biblioteczne, R. LVII: 2013 / Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa / Uniwersytet Wrocławski. C. 117–138.
3. Дозволено духовной цензурой. Русская религиозная гравюра XVII – первой половины XIX века / Музей древнерусской культуры и искусства им. А. Рублева. — Москва, 2021.
4. «Сказание о Почаевской Успенской Лавре архимандрита Амвросия». — Почаев. В типографии Почаевской Успенской Лавры. 1878. — С. 109.
5. Канстанцін Тышкевіч. Помнікі айчыннага гравернага мастацтва / Аддзел І / Адбіткі з малых дошак, якія знаходзяцца ў Лагойскай бібліятэцы графа Канстанціна Тышкевіча/ Выдадзена накладам уладальніка — Вільня, друкарня А. Марціноўскага. 1858. — С. 28–33.
6. Monika Janisz / Igłą i nicią malowane. Historia haftu w zarysie / Muzeum Pałac w Wilanowie.
7. Інвентар Канвенту Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі Будскага Ордэна Малодшых Братоў Францішканаў абсэрвантаў. Года 1822, Чэрвеня Дня 12. VUB RS, f. 4–A2112, l. 15v.
8. Аляксандр Ярашэвіч. Беззаганнае Зачацце. «Наша вера», № 4, 2004 г.
9. Antoni Prochaska. Modlitewnik czy godzinki staropolskie? (Wacława) / Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 13/1/4, / Muzeum Historii Polski — Warszawa, — S. 50–52.
10. Alicja Szulc. Homo religiosus późnego średniowiecza. Bernardyński model dewocji masowej. Uniwersytet im. A. Mickiewicza. Wydział Historyczny. — Poznań, 2004. — S. 300–329.
11. <https://cyfrowe.mnw.art.pl/katalog/709973>.
12. <https://cyfrowe.mnw.art.pl/katalog/709869>.

Айцец Андрэй Крот Скарбы Берасцейскай уніі

Пра кнігу Г. Флікоп-Світы «Іканастанасы і алтары
грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.»
(Мінск, «Беларуская навука», 2021).

У кастрычніку 2021 года ў Беларусі святкавалася важная дата — 425-годдзе Берасцейскай царкоўнай уніі. Гэтая падзея, якая па-ранейшаму ўзбуджае спрэчкі паміж прадстаўнікамі розных канфесій, безумоўна, была ўнікальнай гістарычнай з’явай: вялікая хрысціянская супольнасць усходняй традыцыі далучылася да Паўсюднай Царквы ды пачала свой духовы шлях у еднасці з Апостальскай Сталіцай. Часта гавораць, што на Беларусі 425 гадоў таму ўзнікла новая канфесія — уніяцтва, аднак такое сцвярдженне памылковае. Уніяцкая (гэтае слова, нагадаем, перакладаецца як «з’яднаная») Царква сталася лагічным працягам развіцця на беларускіх землях Праваслаўнай Царквы, якая была адкрытаю на заходнюю традыцыю ды ў розныя перыяды больш ці менш актыўна пераймала розныя элементы з літургіі, духовасці ды мастацтва Рыма-каталіцкага Касцёла. Спадчынніцай Уніяцкай Царквы сёння з’яўляецца Беларуская Грэка-каталіцкая Царква. У гэтым артыкуле мы будзем выкарыстоўваць назвы «Уніяцкая Царква», маючы на ўвазе беларускую Царкву XVII — першай трэці XIX стагоддзя, якая знаходзілася ў еднасці з Апостальскай Сталіцай, а таксама «Грэка-каталіцкая Царква» — для азначэння і Уніяцкай Царквы, і сённяшняй БГКЦ. Уніятаў, ці грэка-католікаў, называюць

яшчэ католікамі ўсходняга, альбо візантыйскага, абраду, каб падкрэсліць іх адрозненне ад католікаў заходняга, альбо лацінскага абраду.

Берасцейская унія ў сучаснай Беларусі сталася не толькі царкоўнай з’явай. Яе спадчыну актыўна вывучаюць навукоўцы розных кірункаў — гісторыкі, культуролагі, мастацтвазнаўцы. Чарговая праца, прысвечаная вывучэнню спадчыны Уніяцкай Царквы, выданне якой супала з юбілеем Берасцейскай уніі, стала сапраўднай з’явай у беларускай навуцы. Гаворка ідзе пра кнігу Галіны Аляксандраўны Флікоп-Світы «Іканастанасы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.», якая выйшла ў выдавецтве «Беларуская навука» накладам у 300 асобнікаў.

Як ужо бачна з назвы кнігі, аўтарка аналізуе іканастанасы — традыцыйныя для храмаў візантыйскай традыцыі канструкцыі з іконаў (альбо, як гэта часта бывала ў беларускай традыцыі, аздобленыя іконамі), што аддзяляюць тую частку святыні, дзе звычайна святар здзяйсняе Таямніцу Эўхарыстыі, ад іншай часткі храма. Вывучае Г. Флікоп-Світа і так званыя прысценныя алтары. Справа ў тым, што яны да часоў Берасцейскай уніі не былі характэрныя для ўсходняга хрысціянства, бо алтар (які паводле візантыйскай традыцыі называецца прастолам), павінен стаяць

асобна, каб святар падчас службы мог свабодна абысці вакол яго.

Хочацца адзначыць шыкоўны выгляд новага выдання — яно надрукавана на добрай паперы, багата аздоблена каляровымі ілюстрацыямі. Іх поўны спіс, а таксама спіс выкарыстаных крыніцаў ды літаратуры прыводзіцца напрыканцы кнігі. Яшчэ адзін дадатак — гэта схемы размяшчэння іканастанасаў і прысценных алтароў, а таксама спосабы канструкцыйнага вырашэння іканастанасаў і фармавання алтарнай наставы ў беларускіх уніяцкіх храмах. Да кнігі прыкладаецца CD-дыск, на якім прадстаўлены дадатак на 240 старонак, дзе ў выглядзе табліцы змешчаны сістэматызаваныя звесткі пра інтэр’еры храмаў: наяўнасць у іх іканастанасаў, прысценных алтароў, фератронаў. У гэтую табліцу ўключаны назвы каля 2600 паселішчаў (у алфавітнай паслядоўнасці), у якіх існавалі грэка-каталіцкія храмы.

Мастацкіх твораў з часоў Уніі захавалася вельмі мала: яны мэтанакіравана нішчыліся ў перыяд прымусовага пераводу

Айцец Андрэй Крот — святар Беларускай Грэка-каталіцкай Царквы, парах парафіі Маці Божай Фацімскай у Гродне. Нарадзіўся ў 1977 годзе ў Бабровічах (Івацэвіцкі р-н). Скончыў гістарычны факультэт Берасцейскага дзяржаўнага ўніверсітэта і Вышэйшую духоўную семінарыю ў Драгічыне (Польшча). Аўтар шэрагу навуковых публікацый па гісторыі Царквы. Аўтар і вядучы перадачы «Хрысціянства і беларуская літаратура» Ватыканскага радыё, выкладчык Тэалагічнага каледжа імя св. Казіміра ў Гродне.

беларускіх католікаў усходняга абраду ў праваслаўе ў першай палове XIX стагоддзя, падчас антырэлігійнай кампаніі ў Савецкай Беларусі ў 20-30-я гады мінулага стагоддзя, у дзвюх сусветных войнах і г.д. Тое, што засталася, Галіна Флікоп-Світа старанна вывучае, сістэматызуе і апісвае ў сваёй працы. Выкарыстоўвае яна і архіўныя фотаздымкі, на якіх адлюстраваны абразы, іканастасы ды алтары, што не захаваліся да нашых дзён. Надзвычай уразіў здымак іканастаса царквы Узвышэння Святога Крыжа ў в. Струнне каля Полацка. У гэтай мясцовасці заўсёды спынялася грэка-каталіцкая пілігрымка ў гонар полацкіх мучанікаў, пілігрымы маліліся ў полі на месцы рэзідэнцыі ўніяцкіх мітрапалітаў. Ад царквы застаўся толькі невялікі фрагмент муру, і вось, дзякуючы кнізе Г. Флікоп-Світы, тыя, хто маліўся на месцы былой святыні, могуць нарэшце ўбачыць яе інтэр'ер.

Акрамя ўласна інтэр'ераў храмаў, фотадакументаў ды артэ-фактаў, што захаваліся ў музеях, Г. Флікоп-Світа вывучае і шматлікія архіўныя дакументы, у якіх апісваюцца інтэр'еры беларускіх уніяцкіх храмаў. Гэта перш за ўсё акты візітацый, якія праводзіліся досыць рэгулярна. Даследчыца адзначае, што беларускія навукоўцы апошнім часам актыўна вывучаюць пратаколы візітацый (у беларускай гістарыяграфіі для азначэння гэтых дакументаў ужо нават замацаваўся ўласны тэрмін — *візіты*). «Між тым комплексная апрацоўка звастак з іх пра іканастасы і алтары, а таксама пра асаблівасці абсталявання інтэр'ераў дагэтуль не праводзілася», — піша Г. Флікоп-Світа. Аўтарка даследавання апрацавала каласальны аб'ём дакументаў, у якіх апісваюцца каля 2600 храмаў Беларусі і памежных з нашай краінай тэрыторый суседніх дзяржаў: Расіі, Польшчы, Літвы, Украіны, што ў свой час належалі да беларускіх епархій Уніяцкай Царквы.

Кніга «Іканастасы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.» складаецца з трох главаў. Першая глава носіць назву «Іканастасы і алтары ў сакральнай прасторы грэка-каталіцкага храма». У ёй апісваецца ўнутраны выгляд цэркваў у розных епархіяў Уніяцкай Царквы, а таксама ў храмах, якія належалі манаскаму ордэну базыліянаў. Працэс фармавання інтэр'ераў уніяцкіх цэркваў Г. Флікоп-Світа паказвае як шматбаковы і складаны, вылучае рэгіянальныя асаблівасці пэўных епархій, дэканатаў і афіцыялатаў (царкоўна-адміністрацыйных адзінак, якія аб'ядноўвалі некалькі дэканатаў). Так, у Менскім і Наваградскім ваяводствах грэка-каталіцкія цэрквы ўжо напрыканцы XVII стагоддзя страцілі сваё былое аблічча, у Тураўскім жа і Брэсцкім афіцыялатах іканастасы захаваліся падчас усяго існавання Уніяцкай Царквы. Цікава, што Брэсцкі афіцыялат — гэта самая заходняя частка Грэка-каталіцкай Царквы, і наяўнасць там іканастасаў даследчыца тлумачыць жаданнем духавенства захоўваць адметнасць сваіх святыняў у супрацьвагу католікам рымскага абраду. Сітуацыю ў Полацкай архіепархіі Г. Флікоп-Світа называе прамежкавай, гэта значыць, што там суіснавалі і іканастасы, і прысценныя алтары.

У другой главе сваёй працы Г. Флікоп-Світа апісвае іканастасы ўніяцкіх цэркваў: іх канструкцыю, «праграму» (г.зн. колькасць шэрагаў, альбо «чынаў» ды іх сюжэтна-тэматычнае напавенне). Даследчыца піша, што найчасцей у беларускіх цэрквах бытавалі двух'ярусныя іканастасы, хоць поўнымі, паводле мясцовай традыцыі, лічыліся іканастасы з трох ярусаў. Іканастасы з большай колькасцю чынаў сустракаліся рэдка. У багата ілюстраваных раздзелах другой главы падрабязна расказваецца пра асаблівасці кожнага з чынаў іканастасаў беларускіх

уніяцкіх храмаў. Г. Флікоп-Світа дае не толькі сухую інфармацыю, але і цікавыя факты, якія можна назваць гістарычнымі анекдотамі. Напрыклад, у іканастасе в. Аброва Івацэвіцкага раёна на іконе Успення Найсвяцейшай Багародзіцы, у ложку, на якім спачывае Маці Божая, намаляваныя дзверкі. Даследчыца знаходзіць арыгінальную выяву, з якой рабілася беларуская копія. Гэта ікона з Кіева-Пячэрскай Лаўры, у якой пад спецыяльнымі срэбнымі дзверкамі знаходзіліся рэліквіі. Выява гэтага абраза была надрукавана ў розных выданнях Кіева-Пячэрскай Лаўры, якія, напэўна, трапілі да беларускага мастака, і той са скурпулёзнай дакладнасцю адлюстравваў дэталі гравюры на іконе для Аброўскай царквы.

Трэцяя глава кнігі «Іканастасы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.» носіць назву «Алтары». Даследчыца апісвае прысценныя алтары, якія ва ўніяцкіх храмах былі падобнымі да рыма-каталіцкіх, аднак заўважае яна і характэрныя для грэка-католікаў адметнасці: у некаторых уніяцкіх цэрквах для аздобы прысценных алтароў выкарыстоўваліся элементы старых іканастасаў, напрыклад, Царскія брамы. У асобных святынях алтары, якія замянілі традыцыйныя іканастасы, паўтаралі іх структуру. Таксама Г. Флікоп-Світа апісвае цікавую з'яву ў грэка-каталіцкіх цэрквах: да іконаў у іканастасе прыстаўляліся стольніцы, і такім чынам абразы ператвараліся ў алтары. З'ява гэтая была даволі распаўсюджаная, і з часам іканастасы пачалі рабіць адразу з такімі алтарамі. Як прыклад даследчыца ўзгадвае Жыровіцкі Свята-Успенскі сабор, дзе і да гэтага часу можна заўважыць рэшткі такіх канструкцый. Г. Флікоп-Світа даследуе таксама абразы і скульптуры, якія мясціліся ў прысценных алтарах, а таксама такую цікавую асаблівасць, характэрную для ўніяцкіх цэркваў,

Іканастанс царквы Святой Ганны,
г. Стоўбцы. Фота 1984 г.

Іканастанс царквы Перамянення Гаспада нашага Ісуса Хрыста,
Олтуш, Маларыцкага р-на. Фота 1982 г.

як пераносныя алтары — фера-
троны.

Варта звярнуць увагу на бібліяграфію: гэта амаль 300 навуковых працаў ды больш за 400 крыніцаў, на якія спасылаецца аўтарка кнігі. Сярод даследаванняў, што ўзгадвае Галіна Флікоп-Світа, шмат артыкулаў, напісаных ёю самою. Гэта значыць, што вывучэннем беларускіх іканастанасаў і алтароў яна займаецца даўно і сур'ёзна, а вынікі даследаванняў шмат разоў прадстаўляліся кампетэнтным навукоўцам на шматлікіх канфэрэнцыях у Беларусі і па-за яе межамі. Асобным спісам напрыканцы кнігі пералічаны ілюстрацыі. Гэты спіс налічвае ажно 693 пазіцыі, што выклікае пытанне: ці засталася нешта з беларускай уніяцкай спадчыны, чаго б не ўзгадала Галіна Флікоп-Світа ў кнізе «Іканастансы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.»?

У сваёй працы даследчыца робіць шэраг заўвагаў, што з'яўляюцца вельмі важнымі для разумення сутнасці працэсаў, якія адбываліся пасля Берасцейскай уніі на Беларусі. Так, з боку крытыкаў Уніі часта даводзіцца чуць, што ўніяты адмовіліся ад візантыйскай літургічнай спадчыны, і, як прыклад, гавораць пра адсутнасць іканастанасаў у беларускіх уніяцкіх цэрквах у XVII — пачатку XIX стагоддзя. Даследчыца звяртае ўвагу на тое, што адсутнасць у гістарычных

крыніцах інфармацыі пра іканастанасы звязана з тэрміналагічнымі асаблівасцямі: іканастанасы ў дакументах часоў Уніі называюцца словам «дэісус». Гэтым тэрмінам у праваслаўнай традыцыі называецца адзін з шэрагаў, альбо чынаў, іканастанасу, ва ўніятаў жа ён часта азначае ўсю канструкцыю.

Г. Флікоп-Світа заўважае, што іканастансам у беларускіх гістарычных крыніцах называецца толькі канструкцыя, якая змяшчалася над Царскай брамай і мясцовымі абразамі, а значыць, калі іканастанс меў толькі адзін рад абразоў (а так найчасцей было ў небагатых беларускіх святынях), то такая канструкцыя ў часы Уніі іканастансам не называлася. Так, напрыклад, даследчыца прыводзіць кур'ёзныя цытаты з дакументаў, дзе гаворыцца пра тое, што іканастанасу ў храме няма, а пры гэтым апісваюцца яго элементы — Царская брама ды мясцовыя абразы.

Крытыкі Уніяцкай Царквы часта малююць спрошчаную схему ўплыву Уніі на культурную спадчыну Царквы ў Беларусі. Паводле іх, у часы праваслаўя беларускае хрысціянства ўсходняй традыцыі развівалася ва ўласцівым рэчышчы, у храмах захоўваліся іканастанасы і іншыя прыкметы візантыйскай традыцыі. Пасля падпісання Берасцейскай уніі іканастанасы нібыта ліквідоўваліся, іх месца займалі прысценныя алтары. Галіна

Флікоп-Світа, даследаваўшы грамадны аб'ём матэрыялу, робіць высновы, што працэс змены інтэр'ераў у беларускіх святынях быў больш складаны і нелінейны. Яна піша пра суіснаванне элементаў візантыйскай і лацінскай традыцый ва ўніяцкіх святынях. Вось цытата з кнігі «Іканастансы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.»: «Для значнай часткі храмаў была ўласціва адначасовая наяўнасць іканастанасаў, галоўнага алтара ў віме, бакавых алтароў і фератрона. Менавіта гэты варыянт абсталявання інтэр'ера сведчыць пра ўзнікненне ў рэчышчы Уніі адметнай формы суіснавання грэчаскіх і лацінскіх традыцый. На нашу думку, такі тып інтэр'ера з'яўляецца не пераходным этапам ад грэчаскага да лацінскага (пра што адзначалася даследчыкамі), а своеасаблівай формай самаарганізацыі сакральнай прасторы ўніяцкай царквы». Калі б ва ўніяцкіх храмах адбывалася лацінізацыя, то ў іх бы, паводле даследчыцы, паступова ці адначасова знікалі б іканастанасы і ўсталёўваліся алтары, падобныя да лацінскіх, аднак гістарычныя крыніцы сведчаць пра шэраг выпадкаў, калі ў храмах, дзе ўжо існавалі прысценныя алтары, усталёўваліся новыя іканастанасы.

Сутнасць працэсу, які некаторыя называюць «лацінізацыяй», Галіна Флікоп-Світа тлумачыць звычайнай эканамічнай мэта-

згоднасцю: цэрквы разам з іканастасамі гарэлі пры пажарах, нішчыліся падчас войнаў ці проста руйнаваліся ад старасці. У новых ці адрамантаваных святынях святары замест іканастасаў ставілі прысценныя алтары, бо такі варыянт быў больш «бюджэтным», чым іканастас. Царкоўная іерархія пры гэтым не патрабавала прытрымлівацца строгіх нормаў адносна выгляду святыні, і таму мясцовае духавенства ішло па шляху найменшага супраціву. Даследчыца ўзгадвае царкву св. Мікалая ў в. Паўлавічы (сённяшні Кіраўскі раён Магілёўскай вобласці), якая перажыла такія змены. Г. Флікоп-Світа згадвае, што ў некаторых мясцовасцях адбывалася і сапраўдная лацінізацыя ўніяцкіх цэркваў (іх свядома рабілі падобнымі да рыма-каталіцкіх касцёлаў), напрыклад, пад уплывам землеўласнікаў, на чых землях знаходзіліся храмы. Такая навуковая аб'ектыўнасць робіць працу Г. Флікоп-Світы «Іканастасы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.» надзвычай каштоўнай.

Звернем увагу на некаторыя недасканаласці працы. У першую чаргу яны датычаць тэрміналогіі. Так, недарэчным з'яўляецца акрэсленне «Пераўтварэнне Божае», якое даследчыца выкарыстоўвае ў дачыненні да назваў абразоў ды храмаў. Гаворка ідзе пра падзеі, апісаныя ў Евангеллі (напрыклад, Мц 17, 1–6), калі Ісус Хрыстос з'явіўся перад сваімі вучнямі ў незвычайным выглядзе — са ззяючым абліччам, у прамяністай вопратцы. У грэка-каталіцкай традыцыі гэтая падзея (і, адпаведна, абразы, якія яе апісваюць) называецца Перамяненнем Госпада нашага Ісуса Хрыста, а ў праваслаўнай — Праабражэннем. На нашу думку, тэрмін «Перамяненне» больш адпавядае сутнасці падзеі, чым «Пераўтварэнне», бо Хрыстос толькі перамяніў свой выгляд, а не ператварыўся ў нейкую іншую істоту. Да таго ж перамяненне

датычыла не Бога, які заўсёды застаецца нязменным, а толькі Ісуса Хрыста як гістарычнай Асобы. Тое ж датычыць тэрміна «Узнясенне Божае» — узнёсся толькі Бога-чалавек Ісус Хрыстос, таму дарэчна было б пісаць «Узнясенне Госпада» ці «Узнясенне Ісуса Хрыста».

Не пагодзімся і з тым, што ўніяцтва было новай канфесіяй, пра што неаднаразова піша Г. Флікоп-Світа. Як мы ўжо адзначалі, яно сталася працягам развіцця ўсходняга хрысціянства на памежжы дзвюх культур, і для беларускай Царквы лагічнай была адкрытасць на заходнюю хрысціянскую культуру, пра што, зрэшты, сама даследчыца неаднаразова згадвае ў сваёй працы: так, напрыклад, апісваючы абраз «Стрэчанне» (Сустрэчы Госпада Ісуса Хрыста), які паходзіць з царквы св. Мікалая ў Кобрыне, яна заўважае яго падабенства з гравюрай галандскага майстра Карнэліса Корта. «Гэты цікавы прыклад сведчыць пра тое, што іканастасныя абразы (а не толькі алтарныя выявы) нават у першыя дзесяцігоддзі існавання Уніі зазналі ўплыў заходнееўрапейскага мастацтва, няхай нават і апасродкавана», — піша Г. Флікоп-Світа. Заходні ўплыў у мастацтве даследчыца бачыць не толькі ва ўніятаў, але і ў праваслаўных на беларускіх землях. Напрыклад, яна піша пра падабенства іканастаса ў віленскай праваслаўнай царкве Св. Духа з алтаром, характэрным для храмаў заходняга абраду. Дадамо, што не толькі мастацтва, але і іншыя сферы царкоўнага жыцця (літургічная, душпастырская і інш.) атрымалі, дзякуючы заходняму ўплыву, моцны імпульс да развіцця, што ў значнай меры спрыяла духоўнаму адраджэнню Беларусі ў XVII–XVIII стагоддзях.

Яшчэ адна заўвага: аўтарцы не варта было б абмяжоўваць уніяцкую спадчыну толькі храналагічнымі рамкамі афіцыйнага існавання Уніяцкай Царквы, гэта

значыць 1596–1839 гадамі. Напрыклад, даследчыца адносіць абраз 1842 года ўжо да праваслаўнай спадчыны. На нашу думку, знішчэнне Уніі не адбылося ў адзін момант, яе ўплывы яшчэ доўга адчуваліся ў жыцці беларускай Царквы.

Кніга Г. Флікоп-Світы «Іканастасы і алтары грэка-каталіцкіх храмаў Беларусі XVII — першай трэці XIX ст.» навяла на думку, што сучасная Беларуская Грэка-каталіцкая Царква жыве тым духам, які пановаў у Беларусі ў часы Берасцейскай уніі. Так, шмат у чым сітуацыя змянілася: сёння Царква, якая з'яўляецца спадчынніцай Уніяцкай Царквы XVII — першай трэці XIX стагоддзя, мае не чатыры епархіі, а толькі паўтары дзясяткі парафій ды, па розных падліках, ад некалькіх соцён да некалькіх тысяч актыўных вернікаў, тры царквы ды некалькі капліцаў у прыстасаваных памяшканнях (частка парафій вымушана карыстацца гасціннасцю рыма-католікаў). Аднак у Беларускай Грэка-каталіцкай Царкве пануе дух вернасці традыцыі хрысціянскага Усходу і адначасова адкрытасці на сучасную культуру. Беларускія грэка-католікі старанна вывучаюць уласную гісторыю ды імкнуцца захоўваць яе не толькі ў памяці, але і ў штодзённым царкоўным жыцці, аднак сучасная БГКЦ — гэта не музей, а жывая супольнасць, таму грэка-католікі ахвотна пераймаюць і рыма-каталіцкія традыцыі (такія, як ружанцовая малітва ці рэгулярныя парафіяльныя рэкалекцыі), пратэстанцкую любоў да Святога Пісання ці пазаканфесійную любоў да беларускай культуры і імкненне ўкараняць яе ў жыццё Царквы. І, канечне ж, у спадчыннікаў Берасцейскай уніі застаецца характэрная для іх продкаў практычнасць, якая дазваляе ствараць арыгінальныя формы царкоўнага жыцця ды мастацтва, зыходзячы з тых умоваў і сродкаў, якія яны маюць.

Сустрэча са слугою Божым а. Фабіянам Малішоўскім ОР

Недзе ў далёкім 1989-м ці 1990 годзе я першы раз пачуў гэтае імя — святы Фабіян, Фабіян са Стоўпцаў, святы Фабіян Стаўпецкі. Я меркаваў, што гаворка ідзе пра нейкую частку рэліквій святога Фабіяна, Папы Рымскага, якую нехта нейкім чынам калісьці прывёз у стаўпецкую святыню (я пішу «стаўпецкую», бо менавіта так гавораць тутэйшыя жыхары на працягу стагоддзяў).

Ішлі гады, затым зноў, аднекуль з небыцця, з'явілася гэтае імя, і зноў прыйшло пытанне: хто гэты святы Фабіян і адкуль ён? Але на пытанне па-ранейшаму не было адказу, бо астанкі святога зніклі, і з прычыны большавіцкай завірухі было невядома, дзе яны. У снежні 2018 года Божы Провід скіроўвае мяне працаваць у Стоўпцы і Новы Свержань. Разбіраючы архівы ў Новым Свержні, я натрапіў на кнігу а. Яцака Варанецкага ОР «O. Fabian Maliszowski z Przemyśla, dominikanin, zmarły ze sławą świętości w Stołpcach (1583–1644)», Lwów, 1936, wydawnictwo OO. Dominikanów

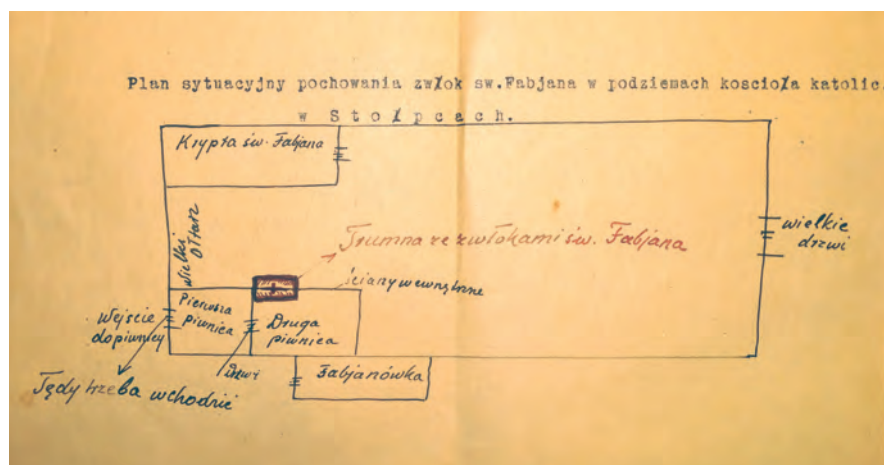
(«А. Фабіян Малішоўскі з Пшэмысля, дамініканін, які памёр у славе святасці ў Стоўпцах (1583–1644)»). Прачытаў я гэтую кнігу на адным дыханні і... падзякаваў Богу, што Ён, сапраўды Усемагутны, і клапаціцца пра народ свой. Я збіраў звесткі пра гэтага святога чалавека, беатыфікацыйны працэс якога быў ужо распачаты, пра гісторыю яго жыцця

літаральна па кроплях. На жаль, шмат тых людзей, якія сапраўды памяталі пра культ а. Фабіяна як цудатворцы ў стаўпецкім касцёле памерла, і вельмі мала чаго захавалася, але ўсё ж захавалася...

Сапраўдным цудам для мяне на пачатку 2019 года быў тэлефонны званок біскупа Пінскага Антонія Дзям'янкі. Эксцэленцыя раскажаў мне, што недзе існуе план пахавання парэшткаў слугі Божага а. Фабіяна, і што труна з яго целам, верагодна, знаходзіцца ў падвалах старога касцёла св. Казіміра, які ў 1958 годзе быў зруйнаваны, і на тым месцы сёння ў Стоўбцах знаходзіцца стадыён сярэдняй школы № 2.

Трагедыя ў гэтай школе напрыканцы лютага 2019 года падштурхнула нас правесці на гэтым стадыёне заступніцкую малітву за ахвяраў забойства. Таксама ў гэты дзень (дзень малітвы) нам прынеслі абраз Маці Божай Сучашэння, уратаваны са старога касцёла. Мы дзякавалі Богу за Яго вялікія знакі ласкі і апеку і прасілі прабачэння за тое, што дапусцілі разбурэнне Яго святыні, і маліліся, просячы знайсці святыя астанкі а. Фабіяна...

Мы распачалі зноў прасіць заступніцтва а. Фабіяна над Стоўпцамі і нашай зямлёй з асаблівай руплівасцю, калі прыйшла першая хваля пандэміі каранавіруса. Стоячы каля стадыёна, мы разам з вернікамі амаль кожны дзень прасілі ласкі ацалення і здароўя. Вясной 2021 года мне ўдалося ўсё ж здабыць план месца, дзе спачывае наш а. Фабіян. Для дасягнення гэтай мэты трэба

было... раскапаць школьны стадыён, але пра гэта нават і думаць здавалася немагчымым, хоць мы ведаем, што ў Бога ўсё магчыма. Мяркую, што праз заступніцтва святога Дамініка, у 800-ю гадавіну яго смерці, малітвамі біскупа Казіміра Велікасельца, дамініканіна, і нашымі малітвамі, праз заступніцтва Маці Божай Ружанцовай, вялікім шанавальнікам якой быў а. Фабіян, гэта сталася магчымым літаральна

ў адзін дзень. У вігілію свята Маці Божай Ружанцовай, 6 кастрычніка 2021 года, вечарам а 20-й гадзіне, мы знайшлі святыя астанкі нашага слугі Бога а. Фабіяна, цудатворцы Стаўпецкага. 7 кастрычніка, у дзень Маці Божай Ружанцовай, мы ўжо маліліся святы Ружанец каля рэліквій а. Фабіяна і перадалі іх у следчы камітэт, згодна з заканадаўствам Беларусі.

Аднак раптам усе моцы цемры прачнуліся і пачаліся незразумелыя перашкоды і клопаты. Нам чамусьці было забаронена забраць рэшткі рэліквіярыя-труны, дзе знаходзіліся астанкі а. Фабіяна, і нават пазбіраць цэглу са старога касцёла.

Але... праз некалькі дзён (мяркую, што гэта быў чарговы цуд а. Фабіяна) раптам узняўся моцны вецер і ад плоту, які агароджваў месца раскопак, нічога не засталася, таму мы без перашкоды забралі ўсе рэшткі труны, а калі закопвалі выкапаную траншэю, назбіралі таксама шмат старой цэглы з касцёла.

І стаўся яшчэ адзін вялікі цуд, што раней проста здаваўся немагчымым: над разбураным касцёлам больш не будзе школьнага стадыёна, а месца, дзе раней стаяла цудоўная святыня, пабудаваная ў 1640 г., нарэшце будзе

ўшанаванае памятным знакам...

16 лістапада 2021 года парэшткі а. Фабіяна вярнуліся з экспертызы ў Стоўпцы — у дзень Маці Божай Міласэрнасці. Выпадкова? Мяркуйце самі. Тая, якую вельмі шанавалі дамініканін а. Фабіян, заўсёды памятае пра сваіх слугаў, — верных і адданных.

Кс. Ігар Лашук

Айцец Канстанцін М. Жукевіч ОР

Слуга Божы Фабіян Малішоўскі

Фабіян Малішоўскі нарадзіўся ў 1583 годзе ў Пшэмыслі, і менавіта таму некаторыя гісторыкі называюць яго Фабіянам Пшэмысльскім. У дамініканскі ордэн ён уступіў у Львове, у кляштары Божага Цела, дзе склаў манаскія абяцанні 17 мая 1602 года, «просячы Найсвяцейшую Панну Марыю аб ласцы вытрымкі».

Атрымаўшы прэзбітэрскае пасвячэнне, Фабіян сваім дарам незвычайна захапляльнага красамоўства прыцягвае да сябе шмат слухачоў у львоўскіх касцёлах, дзе абвяшчае Божае слова і становіцца «генеральным прапаведнікам». Ён меў сапраўдны апостальскі дух, і таму, перарваўшы прапаведніцкую дзейнасць у Львове, адправіўся ў Малдавію, каб там навяртаць няверуючых. Спадарожнік яго місіянерскай вандроўкі, айцец Амброзій з Ужэндова, быў узят у татарскі палон, і айцец Фабіян прадае сябе замест яго ў палон язычнікам, чым так узрушае іх, што абодвум місіянерам тыя падаравалі волю. У 1618 годзе айцец Фабіян прысутнічаў на генеральным капітуле ў Лісабоне, а ў 1622 годзе — у Мілане. У гэтым жа годзе ён становіцца прыёрам у Езупалі і вікарыем парафіі ў Пакуці. У 1628 годзе айцец Фабіян атрымлівае найвышэйшую навуковую ступень у ордэне — магістра тэалогіі. У 1629 годзе ён першы раз становіцца настояцелем у Стоўбцах, дзе плоцкі ваявода Аляксандр Слушка пабудаваў для дамініканаў драўляны кляштар (каля 1621 года), але ў тым жа годзе айцец Фабіян ужо абвяшчае Божае слова ў Бары. Сабраты, паважаючы айца Фабіяна за незвычайны розум, і перадусім за вялікую цярдлівасць, у 1634 годзе аднагалосна выбіраюць яго правінцыялам Рускай правінцыі. Ад гэтай пасады ён адмовіўся праз два гады па прычыне фізічнай слабасці, але перадусім з-за пакоры, хоць дасканалы і па-бацькоўску ўмеў кіраваць «манаскім чоўнам». Па волі генерала ордэну ён затрымаўся ў правінцыі да 1636 года на пасадзе вікарыя. Выконваючы кіруючую функцыю ў ордэне, айцец Фабіян з’яўляецца правінцыялам-місіянерам, які пасылае манахаў у Малдавію і Татарыю, адначасова фармуючы для місіянерскага служэння святароў у Рыме. Таму не дзіва, што перажывае за тыя межы Рэчы Паспалітай, залітыя крывёю ад татарскіх набегаў, разадраныя кіпцюрамі схізмы. Калі Уладзіслаў IV будзе крэпасць у Кудакі і запрашае туды дамініканаў, першым настояцелем там становіцца айцец Фабіян (1638–1640). Там жа ён разам з камендантам крэпасці Жулкеўскім будзе

невялікі касцёл з кляштарам.

У 1640 годзе айцец Фабіян зноў становіцца прыёрам у Стоўбцах і займае гэтую пасаду да сваёй смерці ў 1644 годзе.

У сваю сялібу ў Стоўбцах айцец Фабіян увайшоў са словамі, якія ў прадчуванні блізкай смерці некалі прамовіў яго вялікі брат у манастве святы Тамаш Аквінскі: «Тут супакой мой будзе навекі, тут жыць буду, бо я гэтае месца выбраў». Айцец Фабіян жыў у келлі, «прыклеенай» да сценаў касцёла, як ластаўчына гняздо. Яе да сённяшняга лічаць жыллём айца Фабіяна. Келля перанесла ваенную віхуру, хоць кляштар, які быў пабудаваны намаганнямі айца, ператварыўся ў руіны.

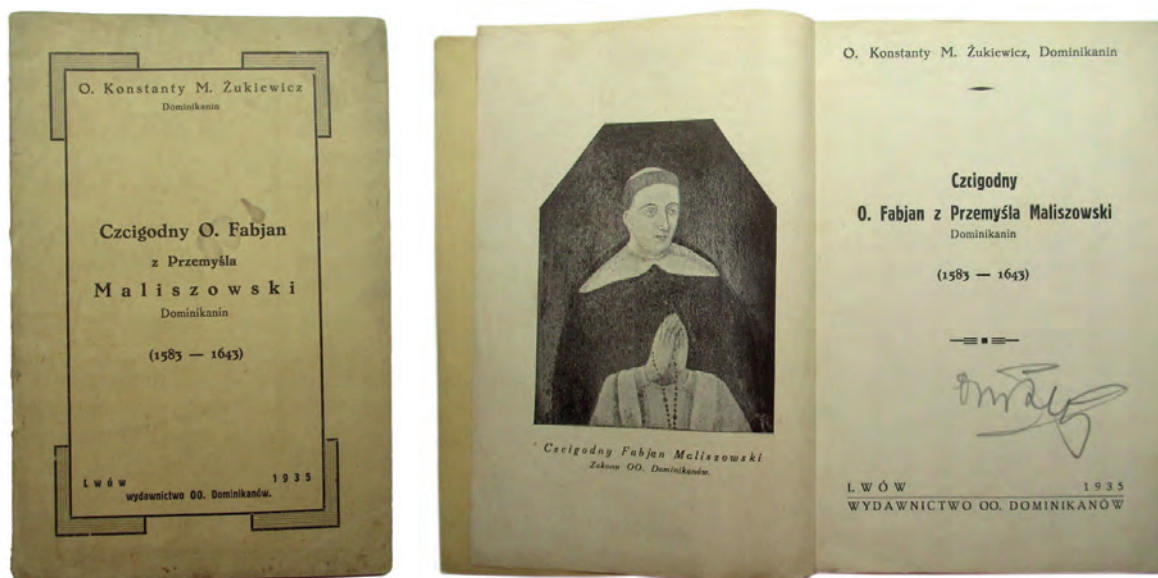
У 1640 годзе айцец Фабіян разам з фундаграм будзе вельмі прыгожую мураваную святыню пад тытулам святога Казіміра, аздобленую цудоўнымі каменнымі алтарамі і ляпнінаю, азораную ласкамі вядомага абраза Маці Божай Ружанцовай. Да гэтага святара, напоўненага Святым Духам, горнецца навакольны люд. Адсюль айцец Фабіян адпраўляецца ў доўгія місіянерскія вандроўкі, навяртаючы заблуканых авечак да Хрыстовага статку не толькі палымнымі словамі, але перадусім ціхасцю і святасцю жыцця.

Айцец Фабіян памёр 12 жніўня 1644 года.

Пасля смерці

У хуткім часе пасля смерці айца Фабіяна казацкія варвары разганяюць дамініканаў, а яго цела выкідаюць з труны. Калі ж манахі нарэшце вяртаюцца, яны са здзіўленнем знаходзяць акружанае палымнеючымі свечкамі цела пабожнага прыёра свежым, з адкрытымі вачыма, узнятымі да неба. Паводле легенды, гэта зрабіла анёльская рука...

Цудоўных пасмяротных з’яваў было нямала. Адночы айцец Фабіян аб’явіўся аднаму са святароў і паведаміў, што памёр у ласцы Божай. Іншы манах бачыў айца Фабіяна з памерлай фундатаркай Соф’яй Зяновіч: яны хадзілі вакол касцёла і разам маліліся Ружанец, а манаха, які маліўся каля яго труны, айцец Фабіян прытуліў да сябе і прыкрыў сваім чорным плашчом. Манахі, звяртаючыся да яго ў цяжкіх справах, асабліва калі ў кляштары пачынаўся голад, заўсёды атрымлівалі дапамогу. Памятаючы аб гэтым, яны штодзённа моляцца псальмамі: «Няхай Бог змілуецца над намі і благазавіць нас» (Пс 67) і «Пан — мой пастыр, ні ў чым не буду мець нястачы» (Пс 23).

Ласкавы для пабожных, для нахабных айцец Фабіян становіцца суровым. Калі хтосьці са смехам прыбірае з яго твару манаскі каптур, ён глядзіць грозна, нагадваючы пра павагу да святога месца. Казакі маюць асаблівыя адносіны да айца Фабіяна. Адноўчы, падчас нападу Хмяльніцкага, яны ўварваліся ў падзямелле і, убачыўшы там цела спачылага Фабіяна, якое выглядала так, нібы ён памёр учора, паставілі цела каля сцяны, падпіраючы кіем. Памерлы схапіўся за гэты самы кій і выгнаў бязбожнікаў з касцёла...

Цела айца Фабіяна на працягу двух вякоў не падавалася гленню, аб гэтым сведчаць кансісторскія і дэканскія акты 1741, 1743, 1754 гадоў. Сведкамі гэтага былі натоўпы людзей, што прыходзілі да труны святога манаха. Вернікі бралі на памяць кавалачкі габіту, попел ад якога лічыўся лекаствам ад розных хваробаў. Акрамя таго, айцец Фабіян неаднойчы аб'яўляўся святарам, патрабуючы ад іх новы габіт. Пра гэта сведчылі айцец Казімір Бароўскі і айцец Мар'ян Прускі. Айцы канвенту святой Гары Ружанцовай у Падкамені ў 1784 годзе пасылаюць у Стоўбцы дэлегата — магістра клерыкаў айца Пятра Рагазінскага, які прывозіць для айца Фабіяна новы габіт, а стары як каштоўную рэліквію забірае ў Падкамень.

З-за бядоты, якая праяўлялася ў розных хваробах, людзі рэзалі габіт айца Фабіяна на часцінкі, таму на ўрачыстасць святой Марыі Магдалены цела спачылага святара заўсёды пераапрааналі ў новы габіт, і гэта быў дзень, калі нават з далёкіх ваколіц цэлыя натоўпы прыходзілі да труны Фабіяна, паўсюдна званага святым. Прыходзілі не толькі католікі, але і схізматыкі, і нават габрэі, бо ў народзе распаўсюдзілася вестка пра тое, што ў аднаго габрэя прапалі коні, і той, прыйшоўшы да труны айца Фабіяна, паабяцаў, што, калі коні знойдуцца, ён стане католікам. Коні знайшліся, але габрэі не спяшаўся выканаць абяцанне і таму

аслеп. Пасля гэтага небарака зноў звяртаецца да вялебнага Фабіяна, прымае каталіцкую веру, і да яго вяртаецца зрок.

Гэтыя незвычайныя з'явы і пашана, якой людзі атачалі сціплую асобу памерлага манаха, пасадзейнічалі таму, што ў 1741 годзе біскуп Віленскі Міхал Зянковіч распарадзіўся перанесці цела айца Фабіяна з агульнага пахавальнага склепа ў пахавальны склеп фундатараў, які знаходзіўся пад капліцай святога Дамініка. У той жа час правінцыял ордэну айцец Рэмігій Бабінскі, абапіраючыся на апаведы пажылых манахаў, напісаў кароткі жыццярыс айца Фабіяна і параіў дакладна апісваць цуды і ласкі, якія здзяйсняліся каля магілы айца Фабіяна, адначасова пацвярджаючы культ пабожнага святара згодна з правіламі Касцёла. Так узнік спіс цудаў і ласкаў, які слушна называюць «Кнігаю жыцця». За перыяд з 1742 па 1757 гады ў ім было занатавана 150 незвычайных выпадкаў, якія адбыліся праз заступніцтва айца Фабіяна. Вельмі шкада, што запісы вяліся толькі на працягу 15-ці гадоў, хоць, магчыма, і даўжэй, але яны згубіліся ў віры падзеяў, што абрушваліся на стаўбцоўскі кляштар. Гэтыя факты заўсёды запісваліся ў прысутнасці святара і сведкаў і часта пад прысягай.

3 «Кнігі жыцця»

Вось некалькі выпадкаў з «Кнігі жыцця» айца Фабіяна.

«У 1742 годзе, 27 студзеня, прыйшоў да магілы айца Фабіяна Базыль Крыванос і пацвердзіў пад прысягай, што ў дзень Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі ён залез на дрэва, каб яго ссекчы, але зваліўся, нібы хтосьці яго саштурхнуў, і зламаў дзве рабрыны ў правым баку. Раптам у містычным захапленні ён убачыў пажылога чалавека ў белым габіце, які павучаў яго, каб той больш не працаваў у святы, а калі хоча быць здаровым, то павінен ісці ў Стоўбцы і пытацца пра Фабіяна.

Чалавек так і зрабіў, і, калі паабяцаў больш не працаваць у святы, хутка выздаравеў. Мужчына стрымаў дадзенае абяцанне, дэманструючы сваю вернасць і дзякуючы Богу...»

6 жніўня 1742 года Казімір Геранім дэ Раес, мінскі скарбнік, разам са сваёю жонкай Феліцыяй з роду Эйсмантаў, засведчылі: «Прызнаём пад прысягай і з сумленнем, што, калі па дапушчэнні Пана Бога наш двор нейкі час быў амаль цалкам пад пагрозай смяротнай хваробы, такой, што чацвёрта памерлі, іншыя безнадзейна хварэлі, а ўрэшце захварэла і наша любімая ўнучка Феліцыяна, якой было 5 гадоў, мы ахвяравалі яе разам з нашай хатняй абслугой вялебнаму слуге Божаму Фабіяну. Мы выехалі са Станькава і разам уклечылі ў Стоўбцах каля труны вышэйзгаданага слугі Божага, просячы яго аб дапамозе і выратаванні нашай унучкі і ўсіх слугаў, што былі ў небяспецы. І сапраўды, мы спазналі ласку Божую, калі на зваротным шляху, за дзве мілі да дому, гэтае дзіця, заснуўшы на нашых каленях, прачнулася здравым. Да таго ж, прыехаўшы дамоў, унучка сказала: „Дзядулечка, не турбуйся, я буду жыць, бо мне святы Фабіян так абяцаў, але мая сястрычка Тэрэня памрэ, сапраўды памрэ“. Гэта яна паўтарыла некалькі разоў, а мы не верылі. Аднак так і сталася, а хворыя слугі пачалі выздараўліваць, і нарэшце ўсе яны выжылі».

14 ліпеня 1747 года прыйшла да труны айца Фабіяна пані Тэафілія Таўшова з Ружыцкіх, ажно з Кракава, з мясцовасці Новая Вёсць, і вось што расказала: «Пасля смерці мужа, які быў прыхільнікам кальвінісцкай ерасі, як і я, прыйшла я да сапраўднай веры, каталіцкай. За гэта мая родная маці, зненавідзеўшы мяне, наслала на мяне шатанаў. Тры гады я мучылася, ездзячы па розных святых месцах, як у Кароне¹, так і ў Вялікім Княстве Літоўскім, просячы аб вызваленні ад дэманаў. Але князь Вельзевул, як ён сам сябе называе, не хацеў мяне пакінуць, аднак прызнаўся, прымушаны рознымі ксяндзамі-экзарцыстамі, што месцам майго вызвалення могуць стаць толькі Стоўбцы. Не ведаючы нічога пра гэтую мясцовасць, я не мела ўжо ніякай надзеі на выратаванне, аднак ранкам 21 снежня 1746 года стаў побач са мною невядомы дамініканін і, узяўшы мяне за руку, сказаў: „Тэафілія, устань і ідзі ў Стоўбцы, там ты вызвалішся ад злога духа“. Абудзіўшыся пасля гэтых словаў, я пачала раіцца з рознымі святарамі, каб зразумець, што мне рабіць. Яны адгаворвалі мяне ад гэтай паездкі, прыпісваючы гэтае аб'яўленне шатану. Бог мяне пакараў, бо на Новы год я захварэла і ляжала аслабелая некалькі тыдняў. Дзевяць дзён я не магла гаварыць і не пазнавала людзей. Тады ж паўторна аб'явіўся мне той жа дамініканін і зноў заахвочваў мяне да падарожжа. Я яму сказала: „Як жа я пайду, цяжка хворая і дарогі не ведаючы?“ Ён адказаў: „Не бойся, я цябе правяду і шатану забараню рабіць табе

дрэнна». Пасля гэтага, распытаўшы пра дарогу, я шчасліва апынулася ў Стоўбцах». Далей расказваюць пад прысягай ужо дамінікане (прыёр айцец Зефірый Пясецкі, айцец Тамаш Шчуцкі, айцец Альберт Вароніч): «Пасля споведзі і святой Камуніі жанчына была праведзена да труны айца Фабіяна. Спецыяльна для яе труну адчынілі, і ў гэты ж час хворую пачаў мучыць і трэсці шатан, крычучы моцным голасам: „Мяне знішчылі!“ Жанчына імгненна павалілася і страціла прытомнасць, аднак пасля адразу ж абудзілася здарова і вольнаю. Яна на тры тыдні затрымалася ў Стоўбцах і паехала дамоў абсалютна здарова ».

Неаднойчы людзі вылечваліся, проста прыклаўшы абразок з выяваю айца Фабіяна да хворага месца.

«19 сакавіка 1749 года прыйшоў пан Юзаф Галімскі, аршанскі вайсковы (намеснік кашталяна. — *Заўв. рэд.*), каб засведчыць аб тым, што ён атрымаў Божую ласку праз заступніцтва айца Фабіяна. У яго невыносна балела правая рука, ён не бачыў ад болю ніякага паратунку. У свой час яго жонка, у якой моцна балелі зубы, звярталася да розных дактароў, і калі тыя не змаглі дапамагчы, яна звярнулася да Нябеснага доктара і папрасіла аб заступніцтве айца Фабіяна. Як толькі жанчына прыклала абразок з выяваю айца Фабіяна да зубоў, яны перасталі балець. Спазнаўшы такую ласку, і мужу загадала прыкласці да рукі абразок айца Фабіяна — і таксама адразу ж боль суцішыўся. Пра гэта яна сведчыць пад прысягай, прыносячы да яго труны срэбную воту».

Няма нічога дзіўнага ў тым, што, ведаючы факты заступніцтва, людзі ў сваёй бядзе прыходзілі са сваім болям да труны слугі Божага, складаючы простую, але вельмі прыгожую літанію, у якой яны праслаўлялі ягоныя цноты і называлі айца Фабіяна і «чыніцелем цудаў», і «суцяшальнікам засмучаных», і «памочнікам сіротаў», і «аздараўленнем хворых», і тым, «які вяртае згубленыя рэчы», і «выратавальнікам памерлых». Больш за тое, людзі, якія спазналі дапамогу айца Фабіяна, хацелі бачыць яго не проста ў труне, а ў славе алтара, у ліку святых.

У 1744 годзе Малы сейм Мінскай зямлі вынес просьбу на Сінод, які ў той час праходзіў у Вільні, аб распацацці першых крокаў беатыфікацыі айца Фабіяна. Аб гэтым разважаюць таксама і манахі ордэну, якія ў 1750 годзе праз тагачаснага правінцыяла айца Генрыха Русьяна просяць у генерала ордэну, айца Антонія Брэманда, дазволу распацаць беатыфікацыйны працэс сабрата.

Дарэмныя намаганні

На жаль, для Польшчы насталі цяжкія часы, падчас якіх ліквідоўваліся кляштары. У 1833 годзе зачыніўся і кляштар у Стоўбцах. Касцёл перайшоў пад уладу свецкага духавенства, але ў 1868

годзе і яго ліквідавалі. Пазней у будынку дзейнічала праваслаўная царква, аднак культ айца Фабіяна па-ранейшаму існаваў, да таго ж напачатку яго падтрымлівалі нават праваслаўныя, маючы з гэтага прыбытак. Але «зверху» прыйшоў загад прыбраць «польскага святога». Людзям, якія ўшаноўвалі дамініканіна, было сказана, што, паколькі Сінод павінен абвясціць айца Фабіяна святым, яго цела, паводле правілаў, павінна праліжачаць у зямлі 300 гадоў, таму труну закапалі. Падчас закопвання адзін маскаль гаварыў з насмешкай, утоптваючы зямлю: «Ну ўжо, Фабіяначак, не ўстанеш!» Але ж, вось жах, у тую ж хвіліну мужчына страціў сілу ў нагах і сам больш не ўстаў. Поп, які абвясціў загад аб пахаванні і загадаў выканаць яго, памёр страшнай смерцю. Гэтыя выпадкі не толькі не паменшылі пашаны да Фабіяна, але і памножылі яе. Людзі выбілі адтуліну ў сцяне і кідалі ахвяры не на труну, але ўжо на магілу Фабіяна. Тым часам губернатар па просьбе архіерэя ў Мінску выдаў загад закапаць цела яшчэ глыбей, а людзям казалі, што паводле царскага загаду цела Фабіяна павінна быць вывезена ў Кіева-Пячорскую Лаўру. Адны ў гэта паверылі, іншыя засумняваліся, але ніхто не бачыў, як цела вывозілі, да таго ж адзін габрэй расказваў, што яго («Фабіянка»), закапалі глыбей і завалілі валунамі. Таму людзі, асабліва католікі, ужо не ўваходзілі ў капліцу, дзе раней знаходзілася труна, а маліліся на касцёльных могілках, побач з месцам, дзе спачываў айцец Фабіян.

У 1915 годзе ў Стоўбцах здарыўся вялікі пажар. Рухнулі вежы, якія бацуюшкі аздобілі маскоўскімі «банькамі». Святыня была значна пашкоджана. Пустая і зруйнаваная, яна нібы прадказвала, што ганіцеляў чакае помста, а праўда і справядлівасць перамогуць.

Знойдзенае цела

У 1920 годзе польскі ўрад аддаў святыню католікам, якія вырашылі адшукаць парэшткі айца Фабіяна. Людзі пачалі капаць пад капліцай святога Дамініка, але здавалася, што ўсё дарэмна, — падчас раскопак яны ўбачылі вялізныя валуны і нават вырашылі, што гэта суцэльны каменны пласт. Аднак пасля цяжкай, амаль сізіфавай працы валуны нарэшце адвалілі і за імі заблішчалі аздабленні труны, а потым паказалася і сама труна, ужо амаль струхлелая. «Гэта ён», — раздаліся галасы. Падняўшы века труны, усе ўбачылі, што там спачывае

Труна слугі Божага Фабіяна Малишоўскага ў стоўбцоўскім касцёле.
Фота з кнігі а. Канстанціна Жукевіча ОР
«Czcigodny O. Fabjan z Premysla Maliszowski.
Dominikanin».

цела манаха з каптуром на галаве, са стулай на плячах, цалкам не пашкоджанае. Каля цела ляжалі заіржавелыя нажніцы, якія, па меркаванні адных, служылі для абразання каўтуноў, частай хваробы сярод тагачаснага людю. На думку іншых, нажніцы былі патрэбны, каб абразаць габіт. Гэта адбылося ў лістападзе 1922 года.

Аднак пакуль рабілася новая труна, цела слугі Божага рассыпалася, засталася непашкоджанай толькі галава. Магчыма, гэта адбылося з-за вільгаці і ўздзеяння паветра, а можа, таму, што «нязведаныя шляхі Божыя». Косці свята-ра прыбралі ў альбу і зялёны арнат і паклалі ў новую апячатаную труну. У 1924 годзе ў Стоўбцы прыбыў малады і руплівы ксёндз Міхал Кшывіцкі. Ён з радасцю заўважыў, што культ айца Фабіяна жывы, і стаў яго адданым пашыральнікам.

Дамініканскі правінцыяльны капітул, які адбыўся ў Кракаве 16 кастрычніка 1926 года, звярнуўся да найшаноўнейшага арцыпастыра біскупа Зыгмунта Лазінскага з просьбаю аб афіцыйнай ідэнтыфікацыі парэшткаў і прызначыў у якасці пракуратара ад ордэну ў гэтай справе айца Канстанціна Жукевіча. Шаноўны арцыпастыр у сваёй нязмернай ласкавасці зрабіў больш, чым яго прасілі, і стварыў духоўную камісію, якая б не толькі займалася ідэнтыфікацыяй парэшткаў, але і правяла б падрыхтоўчыя працы па зборы інфармацыі пра айца Фабіяна, што з'яўляецца вельмі важнай часткаю беатыфікацыйнага працэсу. У склад камісіі ўвайшлі: ксёндз канонік Юзаф Міцэвіч, афіцыйал біскупскай курыі, старшыня камісіі; ксёндз канонік Вітальд Івіцкі, генеральны вікары, суддзя камісіі; ксёндз дэкан наваградскі Казімір Букраба, духоўны айцец семінарыі. У якасці прамотара веры быў ксёндз Міхал Кшывіцкі, рэктар семінарыі; у якасці натарыуса — Ян Васілевіч. У склад камісіі ўваходзілі і паважаныя ўрачы: доктар Станіслаў Аўгустын і доктар Юзаф Лясота.

Дата 27 сакавіка 1927 года была вызначана як дзень пачатку беатыфікацыйнага працэсу ў касцёле, раней дамініканскім, а цяпер парафіяльным у Стоўбцах.

На гэтым заканчваецца гісторыя і распачынаецца сучаснасць.

Успаміны са Стоўбцаў

Стоўбцы знаходзяцца на месцы ўпадзення ракі Атцэды (ці Альхоўкі) у Нёман, на Мінскай зямлі, на канцавой станцыі чыгуначнага шляху Варшава

— Беласток — Баранавічы.

Горад размешчаны сярод лясістых прастораў. Дамы пераважна драўляныя, бо дрэва — гэта найбольш распаўсюджаны матэрыял для пабудовы ў гэтых мясцінах. Тут у царкоўных будынках няма, як звычайна ў гарадах былых расійскіх зямель, ніводнай «маскоўскай» рысы, бо абедзве святыні былі перабудаваныя з зачыненых дамініканскага касцёла і ўніяцкай царквы. Уваход у касцёл амаль цалкам разбураны, але нават гэтыя руіны выглядаюць вельмі прыгожа. Касцёл застаўлены рыштаваннем, бо ксёндз пробашч Зянкевіч хацеў захаваць гэты шэдэўр ад заняпаду, але недахоп фінансавай дапамогі вельмі запавольваў здзяйсненне яго намераў. У святыні можна ўбачыць рэшткі прыгожага барочнага алтара з добра захаваным абразом святога Казіміра. Са скляпенняў, капітэліяў, а таксама з алтароў асыпаецца тынкоўка. Я шукаю вядомы ласкамі абраз Маці Божай, але не знаходжу яго. Расказваюць, што яго забралі праваслаўныя. Нешта мяне штурхае, і я пераходжу вуліцу, каб увайсці ў царкву, сёння праваслаўную, а раней уніяцкую. Сярод залацістых упрыгожванняў на бакавой сцяне я адразу пазнаю гэты абраз: гэткая ж дамініканская Маці Божая, копія *Marie Marioris*, якая знаходзіцца амаль ва ўсіх нашых касцёлах. Гэты абраз, напісаны ў візантыйскім стылі, праваслаўныя перамалявалі «па-маскоўску», але лацінскіх рысаў сцерці не змаглі. Дыякан ветліва расказвае мне, што гэты абраз раней знаходзіўся ў касцёле і людзі горача маліліся пры ім, але пасля пажару ў касцёле яго перанеслі сюды. У маёй галаве снуюць думкі, што калісьці перад гэтым абразом схіляўся дух і вялікага Фабіяна, што ў ім ён чэрпаў сілы для працы і суцяшэння іншых. І чую я нібыта голас Маці Божай, які некалі прамовіў да святога Яцака ў Кіеве: «Забяры Мяне адсюль!» І я адказваю: «Вернешся, Маці, вернешся, у былою сваю сядзібу».

Але паспашым у касцёл. Ён пабудаваны ў форме крыжа. З правага боку ад уваходу знаходзіцца больш багатая аздобленая, чым іншыя, капліца святога Дамініка, з якой лесвіца вядзе ўніз, і там пабудавана капліца з двох залаў. Першая — большая, у якой стаіць самы сціплы, які толькі можна сабе ўявіць, абраз, перад якім цэлебуюць святую Імшу. Перамаляваныя на «маскоўскі стыль» абразы на сценах прадстаўляюць сцэны з жыцця айца Фабіяна. Побач — другая зала, значна меншая, дзе на ўзвышэнні стаіць труна з парэшткамі айца Фабіяна. Большую залу прызначылі для правядзення інфармацыйнага працэсу. Тут былі выслуханы пад прысягай больш за дзесяць сведкаў, якія расказалі пра розныя ласкі, атрыманыя ў часы схізмы, і сцвердзілі, што культ святога Фабіяна не быў перарваны, нягледзячы на цяжкія перамены.

Труна была вынесена на сярэдзіну капліцы, з яе сарвалі пячатку і адчынілі века. Твар айца Фабіяна

счарнеў, як у муміі. Косці былі прыбраныя ў злёнены арнат. Дактары дакладна даследавалі косці і вызначылі, што айцец Фабіян быў ростам 170 см і што косці належаць аднаму целу, што шкелет цэлы, акрамя чэлюсці і пальцаў рук і ног. Пасля парэшткі дамініканіна зноў прыбралі ў той жа арнат, дазволілі ўвайсці народу і дзецям, якія вельмі гэтага чакалі. У ціхай малітве яны наблізіліся да свайго апекуна, які быў з імі ўжо дзвесце гадоў і падтрымліваў веру продкаў, а тых, хто адышоў ад яе, зноў яднаў з ёю. Пасля некалькіх гадзінаў малітвы века труны зачынілі, апячаталі біскупскімі пячаткамі і паставілі на ранейшае месца.

Ласкі праз заступніцтва пабожнага святара не перастаюць пралівацца. Айцец Фабіян з'яўляецца асаблівым апекуном дзеваў, а таксама дапамагае пры цяжкіх, нават безнадзейных цяжарнасцях. Аб гэтым расказваюць Юзаф Дунін-Баркоўскі (11.08.1928) і Эміліян Жыдовіч (13.09.1929), якія дзякуюць усёмагутнаму Богу за аздаравленне іх жонак ад смяротных хваробаў праз заступніцтва айца Фабіяна.

Цяпер пры стаўбцоўскім касцёле пробашчам з'яўляецца ксёндз канонік Юліян Дудзінскі, які вельмі шмат зрабіў для аднаўлення старадаўняй святыні, хоць працуе не так даўно. Звонку ўжо пабудавалі адну вежу, а ўнутры вельмі старанна аздобілі вялікі алтар. Шаноўнаму святару вельмі важна адрэстаўраваць касцёл, а яшчэ больш важна, каб айцец Фабіян Малішоўскі быў абвешчаны благаслаўлёным.

Звяртаючыся да айца Фабіяна ў нашых малітвах, не забывайце паведамляць ксяндзу-пробашчу пра атрыманыя ласкі, якія могуць пасадыць хутчэйшай беатыфікацыі айца Фабіяна.

Пастырская прмова біскупа Пінскага Казіміра

Годны наступнік векапомнай памяці ксяндза біскупа Лазінскага далей рыхтуецца да беатыфікацыі, выдаючы душпастырскі ліст, поўны глыбокіх думак, які мы цалкам друкуем тут.

КАЗІМІР²

з міласці Божай і ласкі Апостальскай Сталіцы
БІСКУП ПІНСКІ

Шаноўнаму духавенству і дарагім дыяцэзіям
прывітанне і благаслаўленне ў Хрысце

У межах нашай дыяцэзіі, у парафіяльным касцёле ў Стоўбцах, спачывае святой памяці айцец Фабіян Малішоўскі, дамініканін, які памёр у 1644 годзе. Яго магілу з моманту смерці аж да нашага часу не пераставалі наведваць вернікі. Праз яго заступніцтва яны атрымалі шмат ласкаў і нябесных радасцяў. Да таго ж у 1927 годзе наш незабыўны папярэднік рэалізаваў намер аб распачацці ін-

фармацыйнага працэсу, які павінен быў прывесці да беатыфікацыі слугі Бога. 27 сакавіка таго ж года, скліканыя ім у Стоўбцы, мы знайшлі магілу, адчынілі труну і ўпэўніліся ў сапраўднасці парэшткаў, размясцілі іх у крыпце пад касцёлам, куды яны прыцягваюць натоўпы вернікаў з бліжэйшых і больш аддаленых мясцовасцяў. Разам з тым памерлы Пастыр склікаў камісію, якая, паводле кананічнага права, павінна правесці падрыхтоўчыя работы да кананізацыі.

Таксама і мы, прыняўшы па волі Апостальскай Сталіцы кіраванне дыяцэзіяй Пінскай, горача ўспрынялі справу слугі Бога Фабіяна і сёння звяртаемся да вас з сардэчнай просьбаю аб зацікаўленасці гэтай справай, якая павінна даць нам яшчэ аднаго святога, яшчэ аднаго заступніка, па дапамогу да якога мы зможам публічна звяртацца ў нашых малітвах. Для нашай працы на «крэсах» гэтае благаслаўленне можа стаць важным, таму што, апроч Андрэя Баболі, мы можам мець і іншага апекуна, які трыста гадоў таму працаваў у нашай мясцовасці, асвятляў яе апостальскім словам, асвятляў прыкладам свайго жыцця і пасля смерці не пераставаў атуляць вернікаў сваёю апекаю амаль тры стагоддзі.

Лёс яго тленных парэшткаў, лёс касцёла, у якім яго цела спачыла пасля смерці, захаваныя да нашых дзён кнігі, у якіх запісаны цуды і ласкі, атрыманыя праз заступніцтва айца Фабіяна, урэшце, памкненні акупацыйных уладаў знішчыць жывы культ вялебнага Фабіяна найлепшым чынам сведчаць пра тое, што Бог прагне, каб памяць аб ім паміж намі не згасла і каб мы імкнуліся ўшанаваць яго праз беатыфікацыю.

Першым нашым абавязкам у гэтай справе з'яўляецца малітва. Калі ж Провід Божы ў сваіх адвечных прысудах прызначыў нам гэтага новага апекуна на цяжкія часы, у якія цяпер жывём, асабліва тут, на «крэсах», дзе наша вера ў перыяд акупацыі настолькі пацярпела, то не ўдзеліць ён нам сваёй ласкі інакш як праз нашыя малітвы, якія павінны сведчыць перад Тронам Божым пра нашу веру ў Яго міласэрную волю. Кіруючыся гэтым, мы дазволілі надрукаваць на абразках з выяваю слугі Бога малітву аб яго беатыфікацыі і горача раім яе ўсім вернікам, упэўненыя, што Бог не адмовіць супольным нашым малітвам і дапаможа нам дачакацца таго, чаго мы так горача жадаем.

Я таксама звяртаюся і да вашай ахвярнасці, бо праца, звязаная з падрыхтоўкаю матэрыялаў да працэсу беатыфікацыі, будзе каштаваць нямала. Давяраю вашай апецы і касцёл у Стоўбцах, які павінен быць як найхутчэй адрэстаўраваны так, каб мог стаць годным месцам спачыну таго, каго мы ў хуткім часе хочам убачыць у арэоле благаслаўлёнага.

Імкнучыся зацікавіць гэтай справай, вельмі

важнай для нашых «крэсаў», усіх вернікаў не толькі нашай дыяцэзіі, але і ўсёй Польшчы, я вырашыў стварыць асобны камітэт і ўключыць у яго, апроч святароў, таксама і свецкіх дзеячаў. У межах нашай маладой каталіцкай акцыі, якая дае ўжо столькі доказаў клопату пра справы Божыя, камітэт беатыфікацыі вялебнага айца Фабіяна будзе мець вельмі высакароднае заданне пашыраць па ўсёй Польшчы славу пра яго святасць і давер да яго заступніцтва, і праз гэта акажа нам вялікую дапамогу ў імкненні ўзнесці нашага земляка да хвалы алтара.

*Дадзены ў Пінску, 11 снежня 1934 года
+ Казімір, біскуп*

Цяпер, вялебны айцец Фабіян, табе застаецца чакаць беспамылковага рашэння Рыма, а нам у якасці абавязку застаецца малітва псалміста: «Збаў мяне, Пане, бо стаміўся святы».

Сёння мы не маем святых з нашых зямель, хоць імі могуць ганарыцца іншыя народы. Пакліч іх як найбольш сярод нас, Божа, каб іх малітва была нам абаронаю, а святасць жыцця была для нас прыкладам.

Малітва

Пане Езу Хрыстэ, Збаўца наш! Напярэдадні сваёй смерці Ты маліўся да ўсёмагутнага Айца, каб усе, хто верыць у Цябе, «былі адно». Май ласку праславіць цудамі пабожнага слугу Твайго Фабіяна, які ўсё сваё жыццё ў працы і цяжкіх прывітанні прысвяціў таму, каб споўнілася жаданне Тваё — «каб настала адна аўчарня і адзін пастыр». Выведзі яго з магілы і далучы да ліку святых як апекуна ўваскрэсенай Айчыны. Просім Цябе аб гэтым, Пане, праз заступніцтва Найсвяцейшай Маці Тваёй, Каралевы Ружанца, верным шанавальнікам якой быў айцец Фабіян.

Ойча наш...

Вітай, Марыя...

Хвала Айцу...

Пераклад з польскай мовы Ганны Бакленевай.

Паводле: «Czcigodny O. Fabjan z Premysla Maliszowski. Dominikanin».

Lwów : Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1935.

¹ Маюцца на ўвазе тэрыторыі тагачаснай Польскай Кароны.

² Біскуп Казімір Букраба. — *Заўв. рэд.*

Андрэй Шпунт

«NEC LAUDIBUS, NEC TIMORE»

Благаслаўлены кардынал Клеменс Аўгуст граф фон Гален

КАРОТКАЯ БІЯГРАФІЧНАЯ ДАВЕДКА

Клеменс Аўгуст Юзаф Эмануэль Пій Антоній Хубэртус Марыя граф фон Гален нарадзіўся 16 сакавіка 1878 года ў Дінклагу (Вялікае герцагства Альдэнбург) у сям’і дэпутата Рэйхстагу Фердынанда графа фон Галена і Элізабэт (фон Шпее).

Да 1890 г. — хатняя адукацыя. Далей — вучоба ў езуіцкай школе Стэла Матуціна ў Форарльбэргу (Аўстрыя, 1890–1894). Вучоба ва ўніверсітэце Фрайбурга (1897). Вучоба на факультэце тэалогіі ў езуіцкім кляштары ў Інсбруку (1898–1903). Сустрэча з папам Львом XIII на прыватнай аўдыенцыі (1899). Вучоба ў семінарыі ў Мюнстэры (1903–1904). Прэзбітэрскае пасвячэнне (28.05.1904). Хатні капелан дапаможнага біскупа Мюнстэра (1904–1906).

Служба ў парафіі святога Мацвея ў Берліне (1906–1929). Служба пробашчам касцёла святога Ламберта (1929–1933). Біскуп Мюнстэра (1933–1946), адной з самых вялікіх дыяцэзій Германіі (Вестфалія, Ніжні Рэйн, Альдэнбург, Рур і Рэйнская вобласць. Амаль два мільёны католікаў у 1946 г.). Атрымаў годнасць кардынала ў 1946 г..

Кардынал фон Гален. Аўтар — Domkapitular Gustav Albers († 1957) — Крэпіца: Bildersammlung des Bistumsarchivs, Münster, des Erbheims der Urheerrechte.

Далёка не кожны святы ці благаслаўлены мае настолькі вялікую гістарыяграфію і столькі матэрыяльных сведчанняў удзячных нашчадкаў, пакінутых у шматлікіх помніках і пластычных выявах, памятных дошках, назвах розных устаноў, паштовых марках, назве гатунку яблык і г.д. Дык у чым жа сакрэт усяго гэтага? Ці толькі ў фактурнасці, выразнасці постаці «Мюнстэрскага ільва»? Наўрад ці. Хіба мала ёсць святых і благаслаўленых, прыгожых не толькі ўнутрана, але і знешне? Можа, адказ толькі ў тым, што благаслаўлены кардынал фон Гален проста да канца рабіў тое, што павінен быў рабіць паводле сваіх «функцыянальных абавязкаў» як наступнік Апосталаў, не зважаючы на пагрозы, якія ва ўмовах III Рэйху маглі быць жаклівымі і для яго, і для тых, хто стаяў побач. На тле большасці святарства, што дзеля

захавання кволага міру з нацыстамі пазбягала ўказваць ім на іх «плёны», постаць «Мюнстэрскага ільва» ззяла з асаблівай сілай і, пераадольваючы няўмольны час, працягвае ззяць і сёння.

У набліжэнні да гэтай вялікай постаці прыгадаліся словы св. Тамаша Аквінскага аб тым, што «свецкая ўлада падпарадкоўваецца духоўнай, як цела — душы». Для падтрымання свайго аўтарытэту духоўная ўлада не патрабуе матэрыяльнай моцы, больш за тое, зямная моц схіляе перад ёю галаву. Дакладней, павінна была б схіляць галаву, бо ў іншым выпадку — адзіны крок да перагляду ўніверсальных маральных нормаў, як гэта адбылося ў СССР III Рэйху, ці адбываецца сёння ў шматлікіх краінах на Захадзе. У III Рэйху гэты перагляд калі і не быў больш цынічны і агідны, чым у іншых месцах, то выяўляўся ў найбольш крывавак формах.

Заклучаючы 22 ліпеня 1933 года Канкардат з Касцёлам, нацысты хацелі выглядаць у першую чаргу як сіла, што супрацьстаіць камуністам. Аднак, нягледзячы на Канкардат, які павінен быў забяспечыць Касцёлу ў Германіі пэўныя гарантыі, улада не магла схаваць свайго сапраўднага аблічча, аб якім красамоўна сведчылі такія факты, як, напрыклад, Нюрнбергскія законы, праграма Т-4 (эўтаназія інвалідаў і душэўнахворых) і г.д. Але і гэта было не ўсё. Сапраўднасць мусіла быць яшчэ больш жахлівай, бо ўсе спрэчкі ўнутры НСДАП наконт месца Касцёла ў Германіі адступалі перад воляй фюрэра, які дагэтуль, ва ўсялякім разе публічна, не займаў выразнай пазіцыі, аб якой шырокай грамадскасці стала вядома ў 1951 г., калі ў Заходняй Германіі ўбачылі свет не падлеглыя агалосцы размовы Гітлера ў коле бліжэйшых

Андрэй ШПУНТ — гісторык, архівіст. Нарадзіўся ў 1969 годзе. Скончыў БДУ (1997). У 1989–1994 гг. — супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі (аддзел старажытнабеларускага мастацтва). У 1996–1998 гг. — супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (генеалагічныя даследаванні), у 1998–2000 гг. — вядучы спецыяліст Дзяржамаархіва (геральдыка і генеалогія), аўтар зацверджаных праектаў гербаў Маладзечна, Заслаўя, Крупак, Акцябрскага (Рудабелка), Белаазёрска, Івянца. Аўтар шэрагу навуковых і навукова-папулярных публікацый. Жыве ў Мінску.

папличнікаў, застэнаграфаваныя на працягу ліпеня 1941 г. да ліпеня 1942 г. супрацоўнікамі стаўкі вярхоўнага камандавання Вермахта Генрыхам Геймам і Генры Пікерам. Гэты найкаштоўнейшы матэрыял, увайшоўшы ў гістарыяграфію пад назвай «Застольныя размовы Гітлера», праліў такое ж святло на гэтую асобу і шакіраваў грамадства, як у свой час выдадзены графам Лас Казам «Мемарыял святой Алены». Але якая ж у іх розніца! Усе маналогі наскрозь прасякнуты пагардай да Касцёла ва ўсіх «Застольных размовах». Гэтая тэма турбуе яго, ён з упартаю надумлівасцю вяртаецца да яе зноў і зноў, у раздражнёным бясцілі абяцаючы пачакаць да пераможнага заканчэння вайны: «Найвялікшую шкоду народу прычыняюць святары абедзвюх канфесій. Я не магу ім цяпер адказаць, але ўсё заносіцца ў маю вялікую запісную кніжку. Прыйдзе час, і я без доўгіх цырымоній разлічуся з імі (8 лютага 1942, поўдзень, «Воўчае лагава»)».

...А пакуль на шляху нацыстаў, нібыта скала, узвышаўся Касцёл у магутнай постаці біскупа Мюнстэра Клеменса Аўгуста графа фон Галена. Менавіта ён, па сваім маштабе (і пасадзе) стаў штандарам супраціву, на які з захапленнем і надзеяй глядзелі тыя, хто адважыўся кінуць выклік антыхрысціянскай уладзе. Імя біскупа Мюнстэра фігуруе падчас бясконцых застольных размоваў. 4 ліпеня 1942 г. увечары ў «Воўчым лагаве» ў чарговым звароце да турбуючай тэмы Гітлер адзначыў, што «...паводзіны гэтага біскупа фон Галена — лішняя падстава для таго, каб адразу ж пасля вайны скасаваць Канкардат, змяніць яго ўрэгуляваннем адносінаў на рэгіянальным узроўні і неадкладна перастаць выплачваць Касцёлу субсідыі, што належаць яму згодна з дамовай. <...> І калі ён у сваіх публічных выступленнях ніколі не закранае касцёльных праблемаў, то хітрыя лісы з ліку іерархаў Каталіцкага Касцёла, напэўна, правільна вытлумачаць яго паводзіны». І яму

Герб кардынала фон Галена.

ўяўляецца, што такі чалавек, як біскуп фон Гален, разумее, што пасля вайны яму давядзецца заплаціць за ўсё спаўна. І калі ў яго не выйдзе атрымаць прызначэнне ў «Германскую калегію ў Рыме, то я заявляю яго, што ў час адплаты яму ўсё прыгадаю». Гэта было сказана ўжо пасля таго, як біскуп фон Гален быў змешчаны пад хатні арышт у 1941 г. Яго не чапалі, хаця жаданне павесіць па прапанове Бормана было вельмі моцнае. Пераважылі «цвярозыя» меркаванні Гебельса аб тым, што пакаранне надасць біскупу фон Галену арэол пакутніка і выкліча незадаволенасць шматлікіх вернікаў не толькі ў Рэйху, але і за яго межамі.

Аднак да таго часу ўсё, што можна было выказаць на конт антыхрысціянскай сутнасці рэжыму, біскупам фон Галенам было выказана і распаўсюджвалася парадзе ВВС, а Каралеўскія Паветраныя Сілы скідавалі на грамадзянскае насельніцтва не толькі бомбы, але і ўлёткі з прамовамі біскупа. Гэтыя ж ўлёткі хадзілі па руках, што каштавала жыццяў тром каталіцкім святарам у Любэку.

Сёння нехта, разважаючы на конт ролі Касцёла ў тых падзеях, можа сказаць, што не ўсё ж былі такімі, як біскуп фон Гален, і на конт ролі Пія XII, што нібыта недастаткова актыўна супрацьстаяў ці маўчаў, калі трэба было гаварыць. А што можна было яшчэ дадаць да энцыклікі Пія XII, датаванай Пальмовай Нядзелай 1937 г. «Mit brennender Sorge» («З вялікай занепакоенасцю»), у падрыхтоўцы якой удзельнічалі ў

тым ліку біскуп фон Гален і кардынал Эўджэнію Пачэлі, будучы папа Пія XII? З іншага боку, Пія XII бачыў, што адкрыты пратэст вядзе да ўзмацнення ціску з боку нацыстаў. Гэта бачыў і біскуп фон Гален, але ж колькі было зроблена!

З самага пачатку, пасля прызначэння ў верасні 1933 г. на мюнстэрскую катэдру, біскуп фон Гален заняў выразна абазначаную пазіцыю адносна новага рэжыму. У першым пастырскім лісце на Вялікі пост 1934 г. ён абрынуўся на неаязычніцкую ідэалогію нацыстаў, кінуўшы выклік галоўнаму ідэолагу НСДАП, аўтару сумнавядомага «Міфа XX стагоддзя» рэйхсфюрэру Альфрэду Разэнбергу. Таксама, неўзабаве, біскуп фон Гален пачаў указваць Гітлеру на парушэнні Канкардату з боку дзяржавы.

Выдаленне ў 1936 г. нацыстамі ўкрыжаванняў у школах прывяло да новага пратэсту і хваляванняў у Мюнстэры, у сувязі з чым мясцовая паліцыя спрабавала перакрыць доступ народу на катэдральны пляц, а біскуп грывеў з амбоны: «Ці можна пастыра аддзяліць ад статку? Ці можа паліцыя аддзяліць католікаў ад іх біскупа вярхоўкамі і агароджамі?..»

Біскуп фон Гален не займаў сумніўную нейтральную пазіцыю, а ўвесь час няспынна адкрываў перад усім светам праўду аб тым, што адбываецца ў яго любімай Айчыне. З боку нацыстаў былі спробы ціску. Так, вядомы выпадак наведвання біскупа двума эсэсаўцамі з заданнем пад пагрозай канфіскацыі касцёльнай маёмасці і ўзмацнення антыкаталіцкай прапаганды прымусяць біскупа публічна адмовіцца ад крытыкі нацысцкай ідэалогіі. Адным з наведвальнікаў быў Юрген Штроп, у далейшым групэнфюрэр СС, што ўзначальваў аперацыю па падаўленні паўстання ў варшаўскім гета ў 1943 г. Штроп прыгадваў: «Біскуп фон Гален быў вялікім джэнтльмэнам, сапраўдным арыстакратам, князем Касцёла эпохі Адраджэння». Місія

скончылася правалам. Біскуп не толькі не паддаўся ціску, але яшчэ і прачытаў лекцыю збітым з толку гасцям, высмейваючы іх эсэсаўскія неаязычніцкія абрады, праявіўшы пры гэтым поўную інфармаванасць аб тым, што сам Штроп напярэдадні ў адным з гэтых абрадаў прымаў удзел. На развітанне біскуп «супакоіў» візіцёраў тым, што Касцёл заста- нецца лаяльным дзяржаве ва ўсіх законных пытаннях, нагадаўшы таксама, што быў першым біску- пам, які публічна прызнаў новую ўладу... але да пэўных межаў.

Кульмінацыяй супрацьстаян- ня біскупа фон Галена і нацыстаў сталі тры г.зв. «гаміліі супраць ге- стапа» ў 1941 г. — дзве (13 і 20 лі- пеня) былі прысвечаны бяссуд- ным арыштам і канфіскацыям, якія біскуп назваў разбурэннем базавых асноваў грамадства, а трэцяя (прамоўленая 3 жніўня) датычыла прымусовай эўтаназіі псіхічнахворых. Хутка тэксты гэтых гамілій разышліся па ўсёй краіне ў мностве падпольна надрукаваных копіяў, якія рас- паўсюджвалі ў грамадскіх месцах члены антынацысцкага гуртка «Белая ружа», а авіяцыя саюз- нікаў скідала над нямецкімі га- радамі. Менавіта з таго часу гэты каталіцкі іерарх стаў сусветна вядомым пад мянушкаю «Мюн- стэрскі леў».

1 верасня 1939 года, адначасо- ва з нападам на Польшчу, Гітлер даў старт праграме Т-4, згодна з якой прадугледжвалася фізічнае знішчэнне людзей з псіхічнымі расстройтвамі і разумова хво- рых. У далейшым у гэтае кола былі ўключаны непрацаздоль- ныя (інваліды, а таксама хворыя звыш 5-ці гадоў). Спачатку зніш- чаліся толькі дзеці да трох гадоў, а потым усе ўзроставыя групы. Адказнымі за ажыццяўленне праграмы былі кіраўнік кан- цылярыі Гітлера рэйхсляйтэр і обергрупэнфюрэр СС Філіп Боўлер, асабісты ўрач Гітлера, на той час оберштурмбанфюрэр СС Карл Брандт, непасрэдня выканаўцы — гаўптштурмфюрэр СС доктар Вернэр Хайдэ і доктар Паўль Нічэ, а таксама вядомыя

Паштовыя маркі ФРГ 1966 і 1996 гг. (да 20-й і 50-й гадавіны з дня смерці кардынала фон Галена).

і паважаныя ў грамадстве спе- цыялісты ў галіне псіхіятрыі і неўрапаталогіі. У свой час творы гэтых спецыялістаў па знішчэнні людзей «не вартых жыцця» ака- залі вялікі ўплыў на канчатко- вае фармаванне людзёрскага светапогляду будучага фюрэра Германскага Рэйху.

Асцерагаючыся хваляванняў у грамадстве, нацысты ўсяляк ма- скавалі свае дзеянні, але інфар- мацыя ўсё роўна прасочвалася, і нарэшце праўда паўстала ва ўсёй сваёй жудасці, з усімі падрабяз- насцямі і прыкладамі 3 жніўня 1941 года, агалошаная з амбоны катэдральнага сабора ў Мюн- стэры. Таксама са зместу гаміліі супраць эўтаназіі вернікам стала вядома, што 26 ліпеня біскупам фон Галенам быў накіраваны «сур'ёзнейшы пратэст» да мяс- цовых уладаў Вестфаліі, што ку- рыравалі ўстановы, якім давяралі хворых «для клопату і лячэння», а 28 ліпеня ў пракуратуру судов- вай акругі Мюнстэра і начальніку паліцыі Мюнстэра прыйшло заказное пісьмо наступнага зме- сту: «Згодна з дайшоўшымі да мяне звесткамі, на працягу гэтага тыдня (прыкладна 31 ліпеня) значная колькасць пацыентаў псіхіятрычнай клінікі правін- цыйнага падпарадкавання Ма- рыенталь у Мюнстэры — гэтак званыя „непрадуктыўныя суай- чыннікі“ — павінны быць пера- везены ў псіхіятрычную клініку Айхберг, дзе іх прадугледжва- ецца неадкладна ўмярцвіць. Агульнавядома, што менавіта гэта адбылося з пасажырамі ін- шых транспартаў з іншых клінік. Паколькі гэтакі спосаб дзеяння не толькі супярэчыць Божаму і на-

туральнаму маральнаму закону, але таксама, будучы забойствам, караецца смерцю на падставе § 211¹ імперскага крымінальнага кодэкса, я накіроўваю, згодна § 139², належнае паведамленне і прашу неадкладна абараніць суайчыннікаў, што знаходзяцца пад пагрозай, ад інстанцый, якія задумваюць іх дэпартацыю і забойства; таксама прашу паве- даміць мне аб прынятых мерах».

Трэба меркаваць, што біс- куп фон Гален, наколькі гэта было магчыма для таго часу, прад'явіўшы Германіі і ўсяму све- ту тое, што яўляе з сябе нацызм, спыніўся ў сваіх выступленнях, тым болей што ўлада ў адказ толькі ўзмацняла рэпрэсіі, і ў адной толькі Мюнстэрскай дыя- цэзіі ў канцлагеры было кінута 42 святары, з якіх 10 загінулі. У верасні 1941 г. ён публічна заявіў: «Мы, хрысціяне, не здзяйсняем рэвалюцыі». Жадаў ён гэтага ці не, але стаў духоўным натхніце- лем таго супраціву, што ўрэшце прывёў да 20 ліпеня 1944 года. І хаця біскуп фон Гален не меў ніякага дачынення да справы палкоўніка фон Штаўфэнберга, ён быў артыштаваны і кінуты ў канцлагер Заксэнхаўзэн, адкуль выйшаў на пачатку 1945 г. Зноў жа, жадаў ён гэтага ці не, але яго імя можна паставіць у вялікі шэраг імёнаў супраціву, куды трапілі, напрыклад, удзельнікі падполь- най арганізацыі «Белая ружа» студэнты Ганс і Сафія Шоль, генерал-фельдмаршал Эрвін фон Віцлебен і нават групэнфюрэр СС, генерал-лейтэнант паліцыі і рэйхскрымінальдырэктар, на- чальнік крымінальнай паліцыі Рэйху Артур Небе.

Не викликає здивування, чому єпископ фон Гален, якого можна було б назвати антифашистом (дакладней — антинацистом), не був відомий нам. Можна привести шмат прикладав того, чому так відбулося. 14 вересня 1941 года, за п'ять днів до початку операції «Тайфун», він виступив з промовою, у якій вітав «поход супроти більшовицької чуми», правду, з аговоркою, що «наші солдати будуть працювати змагацца і паміраць за Радзіму, але не за тих, хто своїми м'язотними, скіраваними супроти нашої вери справами розбиває наші серця і ганьбить добре ім'я Німеччини перед Богом і людьми...». Гарачі патріот, він не був прихильником паразитів Німеччини у війні, і гэта аб'єднувала його з абсолютною більшістю їдзельників змови 20 липня 1944 года. Яшчэ раней, у 1936 г., єпископ фон Гален вітав уваход Вермахта у демілітаризовану паводле Версальської дамови Рейнскую вобласць.

«Nec laudibus, nec timore» («Ні пахвалою, ні страхом»). Магчыма, з гэтага і трэба было пачаць, бо па сутнасці гербавы дэвіз єпископа — гэта ключ до розуміння всіх дзеянняў гэтага наступніка Апостала. Заканчэнне війны і акупація Німеччини азначали канец III Рейху, аднак на зміну одним злочинам прийшли другі, хоча почалося гэта яшчэ раней, тады, калі після ўзяття союзниками Мюнстера єпископ фон Гален у інтерв'ю англійським журналістам, па словах Гебельса, зафіксаваўшага гэтую падзею у своїм дзёньніку 8 красавіка 1945 года, «адразу ж абрынуўся на англо-американського працівника і на його паветрані терор. Акрамя гэтага, він показав асцярогу на конт магчымасці росту пагрозы більшовицької Німеччини». Далі були нові і нові протести супроти військових злочинств з боку союзників. Мюнстер апынуўся у британській окупаційній зоні. 1 липня 1945 года єпископ фон Гален у своїм казанні паўтарыў, што было заявлено раніше у сумеснім інтерв'ю з британськими чиновниками для між-

народної преси, що гэта, як він змагаўся супроти нацистської несправедливості, так буде «змагання з любой несправедливістю, незалежно від того, адкуль вона сходить». Британські уряди почали беспаспяхово ціснуть на єпископа, змушаючи адмовитися від аголошення всіх фактів їх несправедливості і злочинства у адносинах до воєнних і громадянських осіб. І так само як у часи III Рейху текст гамілії від 1 липня 1945 года пачав розп'ясуєднуватися по всій Німеччині.

Протести єпископа фон Галена не абмяжувалися тільки деклараціями, хоча і для гэтага патрабавалася мужнасць, бо справділівість мусіла бути для всіх. Так, калі адзіны з відомих харизматичних воєначальників III Рейху, були командир 12 танкавай дивізії СС «Гітлерюгенд» бригадфюрер СС Курт Маер («Панцермаер») був прыгавораны до смеротного пакарання па абвінавчванні у расстрелі 18-ці канадських воєннаполонних, єпископ фон Гален умяшався у справу, і у выніку паўторнага расследавання высветлілася, што абвінавчванне грунтувалося на «масе ўскосных доказаў». «Панцермаер» у 1954 г. був памілаваны і выйшаў на волю, пакінуўшы книгу мемуараў «Грэнадзёры».

На Каляды 1945 г. стала відома, што Пій XII прызначае трох новых кардыналаў, адным з якіх був єпископ фон Гален, які 5 лютага прыбыў у Апостальскую Сталіцу, і 18 лютага Святы Айцец зрабіў яго членам Калегіі кардыналаў за мужнасць у часі нацизму. Базыліка святога Пятра, запоўнена ўшчыльную, скандзірвала мянушку гераічнага ієрарха з Німеччини. Падчас паездкі у Італію єпископ, а цяпер ўжо кардынал фон Гален, знаходзіў час, каб наведаць лагеры нямецких воєннаполонных са словамі суцяшэння, запэўніваючы, што будзе клапаціцца аб іх вызваленні.

16 сакавіка 1946 года кардынал фон Гален вярнуўся у Мюнстер і, сустрачы радасным натоўпам перад руінамі катэдральнага

сабора, прамовіў гамілію, якая сталася апошняй: на наступны дзень він адчуў сабе дрэнна і быў змешчаны ў шпіталь св. Францішка, але з-за вельмі позна выяўленай інфекцыі апендыкса выратаваць кардынала не змогли. Смерць наступіла 22 сакавіка. Він быў пахаваны ў Людгерускай, у склепе катэдральнага сабора...

Наступнік святой памяці кардынала фон Галена єпископ Міхаэль Келер у 1956 г. ініцыіраваў працэс яго беатыфікацыі, які завяршыўся ў лістападзе 2004 г. пры Яну Паўлу II, а 9 кастрычніка 2005 года Бэнэдыктам XVI кардынал фон Гален быў абвешчаны блажаслаўным, у 47-ю гадавіну смерці Пія XII.

ЛІТАРАТУРА

1. Гелагаў А. Апостал хрысціянскага патрыятызму: блажаслаўлены кардынал Клеменс фон Гален [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <https://Catholic.by>. Час доступу: 28.11.2020.
2. Гален, Клеменс фон [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Гален,Клеменс_фон. Час доступу: 23.11.2020.
3. Гебельс Й. Дневники 1945 года. Последние записи: Пер. с нем. / Вступ. слово и общ. ред. А.А. Галкина. — Смоленск, 1993.
4. Клеменс Аугуст граф фон Гален [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://ru.knowledgr.com/>. Час доступу: 05.12.2020.
5. Пикер Г. Застольные разговоры Гитлера: Пер. с нем. И.В. Розанова / Общ. ред., вступ. статья и предисл. И.М. Фрадкина. — Смоленск, 1996.
6. Програма умерщвления Т-4 [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Програма_умерщвления_Т-4. Час доступу: 23.11.2020.
7. Проповедь блаженного Клеменса фон Галена против эвтаназии // Folia Petropolitana. 2014, № 1. С. 85–92. [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://xn--80aqecdrilg.pf/author/justorlova/>. Час доступу: 23.11.2020.
8. Энциклопедия Третьего Рейха. — Москва, 1996.
9. Clemens August Graf von Galen 1878–1946 [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.de/>. Час доступу: 01.12.2020.
10. Der Weg des Bischofs // Sammlung Bratke, Nr. 97: Clemens August Kardinal von Galen. Ein Gedenkblatt zur Rückkehr des Bischofs von Münster aus Rom nach seiner Erhebung zum Kardinal, hg. von Joseph Leufkens. — Münster, 1946. — S. 11–15.
11. Simkin J. August von Galen [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <https://spartacus-educational.com/>. Час доступу: 02.12.2020.
12. VATICAN — Sunday in St Peter's Beatification of Servant of God Cardinal Clemens August Graf von Galen (1878-1946), 'Lion of Münster' presided by Cardinal Saraiva Martins prefect of the Congregation for the Causes of Saints [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://www.fides.org/en>. Час доступу: 02.12.2020.

¹ Імперскі крымінальны кодэкс, § 211: «Хто наўмысна і з намерам заб'е чалавека, падлягае за збойства смеротнаму пакаранню».

² Імперскі крымінальны кодэкс, § 139: «Хто атрымае дакладныя звесткі аб злочыстве, што задумваецца супроти жыцця, і не паведаміць загады адпаведнаму ведамству ці асобе, што знаходзіцца пад пагрозай, павінен быць пакараны».

Антонія Поццы (Antonia Pozzi) нарадзілася 13 лютага 1912 года ў Мілане ў забяспечанай сям’і буйнога адваката. Вучылася ў класічным ліцэі імя Мандзоні, дзе перажыла няпростую гісторыю кахання з выкладчыкам лацінскай і грэцкай моваў Антоніё Марыя Чэрві, старэйшым за яе на васьмнаццаць гадоў. Намаганнямі бацькі Чэрві перавялі ў Рым, а дзяўчына перажыла глыбокую дэпрэсію.

Вучылася на філалагічным факультэце Міланскага ўніверсітэта (1930–1935), дзе пад кіраўніцтвам філосафа Антоніё Банфі абараніла дыпломную працу па творчасці Флабэра. У гады навучання сябравала з паэтам Віторыё Серэні і іншымі маладымі інтэлектуаламі. Вяла дзёнік і пісала шматлікія лісты, цікавілася фатаграфіяй, любіла падарожнічаць, асабліва па гарах каля сямейнай вёлы Пастура, то бок, яе жыццё ў многім адрознівалася ад тыповага шляху італьянскай дзяўчыны таго часу. 3 снежня 1938 г. атруцілася барбітуратамі...

Кніга вершаў Антоніі Поццы «Словы» выйшла ўжо пасля яе смерці, у 1939 годзе. Яе паэзія блізкая да герметызму — своеасаблівага бунту супраць прапагандысцкай рыторыкі аўтарытарнага рэжыму ў італьянскай паэзіі 30-х гадоў XX ст. Асаблівасцю герметычнай паэзіі стала засяроджанасць на ўласным унутраным свеце, адсутнасць красамоўных рытарычных прыёмаў, імкненне перадаць яснымі словамі глыбіню пачуццяў, а таксама ўвага да сутнасных праяваў быцця. Некаторыя крытыкі адзначаюць і пэўны ўплыў на яе вершы паэтыкі нямецкага экспрэсіянізму.

Антонія Поццы

Прыгажосць

Табе аддам сябе самую,
ночы мае бяссонныя,
павольнае глытанне
неба і зорак, — выпітых
у гарах,
брыз праройдзеных мораў
на заклік далёкіх світанкаў.

Табе аддам сябе самую,
цнатлівае сонца маіх ранкаў
на казачных берагах
між ацалелых калонаў,
і алівы, і каласы.

Табе аддам сябе самую,
палудні
на краі вадаспаду,
заходы сонца
ля ног статуі, на пагорках,
сярод кіпарысаў, ажыўленых
гнездамі.

А ты прымі маю здзіўленасць
стварэння,
маё трымценне сцябліны
жывой у коле
даляглядаў,
сагнутаі пад ветрам
празрыстым — прыгажосці:
а ты дазволь мне глядзець у вочы,
што Бог табе даў,
такія поўныя неба —
глыбокія, як стагоддзі святла,
абрынутыя за
вяршыні.

4 снежня 1934 г.

Сон на пагорку

Халодным ранкам я б хацела
пад алівамі
падняцца ўгару
і павітаць
адтуль з лёгкіх
покрываў срэбных
бледнае сонца і палёт
павольных аблокаў
у кірунку мора.

Я б хацела сабраць букет барвінкаў,
расквітнелых
між паваленых дрэваў,
і пайсці па цёмнай даліне
каменных дубоў
з блакітным падарункам ля сэрца.

І так наблізіцца
да муроў старажытных,
абвітых плюшчом,
я б хацела,
і пастукацца ў браму кляштара.

Я б хацела быць маўклівым манахам,
што ідзе ў вераўчаных сандалях
пад скляпенні кляштара
і чэрае, як даўней, вадугу
сапраўдную з калодзежа,
і здавальняе смагу
лавандаў і ружаў.

Я б хацела
перад келляй
мець
чатыры метры зямлі
і кожны вечар
пры святле першых зорак
павольна капаць
сабе яміну,
думаючы аб пяшчотным заходзе,
калі прыйдуць,
спяваючы псалмы,
браты
і пакладуць мяне сярод
чубкоў лаванды,
і апускаць на маё сэрца,
нібы мёртвыя
кветкі,
мае стамлёныя рукі,
складзеныя накрыв.

Асізі, 24 студзеня 1933 г.

Сельскія могілкі

Сельскія могілкі,
на якія далёкія горы
з задуменнаю ўсмешкай першага снегу
глядзяць; куды ўваходзяць жывыя
бледным апоўднем, як
ў любімы сад.
Дзеці нясуць светлыя хрызантэмы,
сабраныя пад агароджай
кветніку: блытаюцца
ў доўгіх сцяблінах, узыходзячы
па каменных прыступках
да брамкі.
Мамы прыносяць

таксама дзяцей на грудзях, ціхіх
у сне, ружовых,
бы самыя вялікія
хрызантэмы.
На магілах найпрыгажэйшымі
вяночкамі крэсяць крыжы
і словы спакою
чалавечыя рукі: чыстыя
у творчай любові, як
рукі дзяцей,
з якімі пераплятаюцца.
Далятае з кароткімі перапынкамі
спеў птушыны з лесу,
і яго чуваць
над шолахам крокаў
у белай даліне.

2 лістапада 1933 г.

Вечар на цвінтары

Касцёл спусціўся з гары,
і здзівіўся — калі ўбачыў
возера — і, белы,
спыніўся тут.
Цяпер падтрымлівае
сваёй зачыненай брамай мае стамлёныя
плечы: збірае
у маіх вачах спакой
свайго вялікага твару,
каб углядацца ў вечар.
А я гляджу на кіпарысы побач,
на вёску, на берагі,
на доўгі востраў, агорнуты
агнямі і хвалямі:
на востраў,
у глыбіні лесу,
на нейкі дом, дом мары —
я адчуваю побач магілы,
але іх не бачу — дрыжу
кожнай зёлкай, якая цячэ
ля маіх ног.
Я думаю, што сэрца ўжо можа
спыніцца,
калі для яго б'юцца ўнізе
вялікія нябачныя сэрцы
званіцаў —
калі адзінае неба
гарыць павольна і змешвае
у апошнім святле
мары адсутных
і балесных
жаданні жывых
супакойвае — робячы іх сапраўднымі
і вечнымі.

3 лістапада 1933 г.

*Прадмова і пераклад з італьянскай мовы
Аксаны Данільчык.*

НАША ВЕРА 4/2021

Васіль Жуковіч — паэт, наваліст, перакладчык. Нарадзіўся 21 верасня 1939 года на хутары Забалацце (Камянецчына). Скончыў Брэсцкі дзяржаўны педагогічны інстытут імя А. С. Пушкіна. Выдаў 30 кніг паэзіі, прозы, а таксама вершаў і казак для дзяцей, перакладаў, песняў. Сярод іх – апавесць «Як адна вясна...» (1980), зборнікі вершаў «Паклон» (1974), «У храме хараства і смутку» (2003), «Не завіце радзіму малой» (2009), «Пра што гаманілі рамонкі» (2012), «Хто хацеў бы пакатацца?» (2014), асобныя выданні перакладаў выбраных твораў Алішэра Наваі, украінскіх класікаў і інш.

Васіль Жуковіч

Подых радзімы

Ой ты радасць мая — адвечная
Камянецкая старана!
Бачу відную Белую Вежу я,
Так далёка яна відна!
Мне яна падаецца відушчаю.
Мкнуцца словы з грудзей: добры дзень!
І насустрач з вячыстае пушчы мне
Думнай песняй Лясная ідзе.

Бібліятэка імя У. М. Ігнатоўскага

У Камянцы бібліятэка
Спрыяе шчодро чалавеку —
Тут вечна верніцы шчыруюць,
Увагай чытачоў чаруюць,
Сваім багатым інтэлектам,
Інтэлігентнасцю сваёй.
Тут людзі і зімой, і летам
Да кнігі горнуцца душой.
Храм кнігі я цаню такі,
Перадусім люблю за тое,
Што Ігнатоўскага святое
імя шануюць землякі.

P.S.

Асобная, напэўна, тэма:
Гісторык даў нам шмат святла,
Ды рэпрэсіўная сістэма
З жыцця вучонага звяла.

Ружаны

Веры Шамяцюк

Люблю малыя гарадкі я.
Бяру для прыкладу Ружаны.
Тут людзі шчырыя такія,
Любові вартыя, пашаны.
Пра вучняў добра школа дбае —
Паэтаў запрашае школа;
Народ змястоўна пажывае;
Царква не сварыцца з касцёлам.
Ружаны, вам вякоў нямала.
Люблю я з вамі сустракацца.
Тут беларускі дух трывалы,

Ён абячае патрымацца...
 Хоць у жыцці не ўсё і гладка,
 Сапраўдны можа цуд адбыцца —
 На радасць продкам і нашчадкам
 Сапегі замак аднавіцца.

Над кнігаю лёсу

Ці ў небе смутак жураўлёў,
 Ці звонкі спеў жаўронкаў,
 Гартаю на зямлі дзядоў
 Свайго жыцця старонкі.

То сэрца радасць ахіне,
 А то журба агорне;
 Бывае гэтак цяжка мне:
 Гару ў сумлення горне...

Яшчэ з людзьмі і да людзей
 Ідзе мая дарога.
 Ад маладосці чым далей
 Мой шлях — бліжэй да Бога.

Я чую ў снах і наяву,
 Што на зямлі нялішні,
 І разумею, што жыву
 Я ласкаю Найвышняй.

Мне б гэты шлях зямны прайсці,
 Імя каб не запляміць,
 Любоў не страціць у жыцці
 І дар высокі — памяць.

Memento mori

1
 Старажытная мудрасць даецца —
 Дэвальвацыі не паддаецца,
 Ні іржы і ні цвілі на ёй —
 Неўміручасцю ззяе сваёй.
 Я шаную лацінскі выраз,
 Для мяне ён крылата вырас —
 Памагае дабро мне цаніць,
 Не паддацца хлусні, мітусні.
 З ім, напэўна, і не расстануся,
 Успамінам пакуль не стануся...
 Наталяюся ў мудрасці моры
 Ачышчальным: «Memento mori»!

2
 Самаўлюбёна, без аглядкі
 Уверх ідзеш дарогай гладкай.
 Ды, хоць пакуль не зведаў зморы, —
Memento mori!

Валіцца з неба будуць грошы,
 Купацца станеш у раскошы,
 Кагось пакінеш лёгка ў горы...
Memento mori!

Фінал чакае невясёлы.
 Як і прыйшоў, ты пойдзеш голы,
 Забыты ў часе і прасторы.
Memento mori!

Нязвыклы сон

Пасля Вялікае Айчыннай
 Ваеннай цяжкае бяды
 Я школьнік быў. Тады краінай
 Вусаты правіў правадыр.

Яго скрозь ведалі усе,
 Кругом партрэт яго вісеў,
 Апроч таго, яго партрэт
 На нас глядзеў з усіх газет...

Пад вечар неяк сек я дровы,
 А ноччу дзіўны ўбачыў сон:
 Упаў партрэт правадыровы
 (Чамусь марудна падаў ён),
 Сарваўся з белае сцяны...
 Пазней быў скон правадыровы.
 Пазней паўсталі праўды словы,
 Што правадыр — ад сатаны.

Ён — параноік-ліхадзей,
 І на рахунку на ягоным
 Забітых многія мільёны
 Сумленных, праведных людзей.

...Партрэты скрозь яго здымалі
 І з гэтай дзеяй ва ўнісон
 Тырана людзі пракліналі.
 А я свой дзіўны ўспомніў сон.

Навагодні тост

Бацькаўшчына, з Новым годам!
 Будзь і з хлебам ты, і з мёдам,
 Плённай працай на палях,
 І з праўдзівым словам родным,
 Рухам велічным народным
 За шырокі шлях свабодны,
 Незалежны шлях!

Любы край, па Божай волі
 Мужна кроч да шчаснай долі,
 Вызваляй сыноў з астрогаў,
 Ачышчай ад хламу дом,
 Дай мне веры ў перамогу —
 Блізкую — дабра над злом.

Верш «Зімовы досвітак» Уладзіслава Сыракомлі як сведчанне веры паэта

Прадмова да беларускага перакладу

Людвік Кандратовіч, вядомы пад псеўданімам Уладзіслаў Сыракомля (1823–1862), быў і застаецца адной з вызначальных постацяў у літаратурным працэсе Беларусі XIX ст. Яго творчасць вылучаецца і неардынарнасцю таленту, і мастацкай глыбінёю, і неверагодна вялікім сваім абсягам: майстра тварыў амаль ва ўсіх жанрах і пакінуў велізарную літаратурную спадчыну. Гэта тым больш уражвае, што адведзены яму зямны адрэзак біяграфічнага часу ўмяшчаўся менш чым у сорак гадоў жыцця. Ягоны талент быў узгадаваны радзімай Беларуссю, а напісаныя пераважна па-польску творы ўсімі сваімі тэмамі, матывамі і вобразамі злучаныя з родным краем вырасталі з айчынных ландшафтаў і гісторыі, з мясцовых традыцый культуры і побыту продкаў.

На беларускай мове захаваліся, як вядома, толькі два арыгінальныя творы Уладзіслава Сыракомлі: вершы «Добрыя весці» і «Ўжо птушкі пяюць усюды». Значная ж частка польскамоўнай літаратурнай спадчыны пісьменніка ўведзена ў беларускі літаратурны кантэкст стараннямі шматлікіх перакладчыкаў: пачынальнікамі гэтай справы былі ў свой час Янка Лучына, Янка Купала, Уладзімір Дубоўка; у далейшым найбольшая заслуга належыць Уладзіміру Мархелю і Кастусю Цвірку, якія былі не

Максімільян Фаянс. «Уладзіслаў Сыракомля»,
каля 1851–1863 гг.

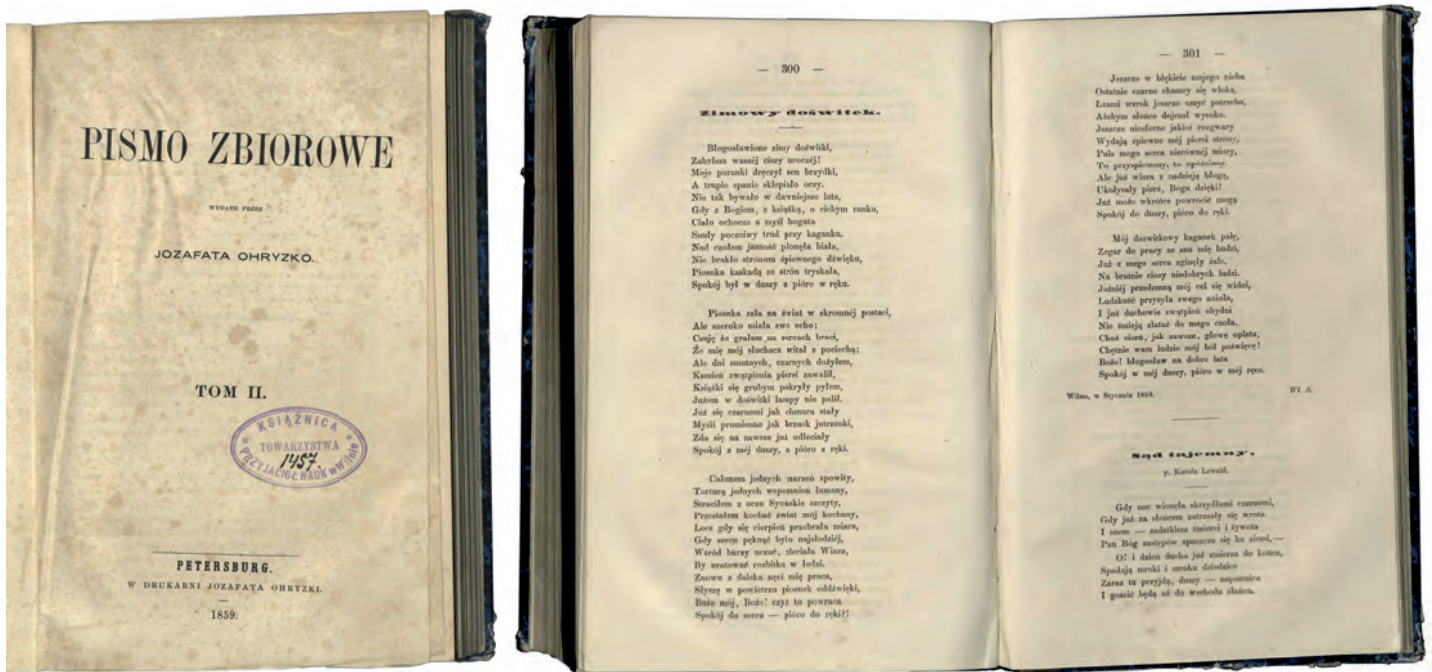
толькі перакладчыкамі, але і даследчыкамі творчасці Сыракомлі. Ахвяравалі свой талент перакладу Сыракомлевых твораў у розны час і іншыя беларускія творцы, а стос яго перакладаў пастаянна папаўняецца, што вельмі важна і на будучыню, паколькі Сыракомля — класік айчыннага прыгожага пісьменства XIX ст., а ў гэты час літаратура Беларусі ў выніку гістарычных абставінаў мела шматмоўнае аблічча, што складала культурную адметнасць нашага краю.

Зусім нядаўна, праглядаючы старадрукі XIX ст., а менавіта зборнікі размаітых твораў розных аўтараў, выдадзеныя ў некалькіх тамах у Пецябургу

тагачасным збірльнікам і выдаўцом Язафатам Агрызам, маю ўвагу прывабіў змешчаны ў другім томе гэтага выдання верш «Zimowy doświtek», падпісаны крыптанімам Wł. S., з пазнакай «Wilno, w Styczniu 1859» (гл.: Pismo Zbiorowe, wydane przez Jozafata Ohryzko. Tom II. — Petersburg: W drukarni Jozafata Ohryzki, 1859. — S. 300–301). Не выклікала сумнення, што аўтарам гэтага верша быў Уладзіслаў Сыракомля, паколькі яму належаў такі крыптанім, а месца і час напісання таксама адпавядаюць біяграфічным рэаліям паэта. Сам змест твора, па яго прачытаннях, развейваў нават рэшткі сумнення ў яго аўтарстве. Больш за тое, верш настолькі захапіў мяне

характам і дасканаласцю сваёй ідэі і вобразаў, што адразу выклікаў неадольнае жаданне перакласці яго на беларускую мову.

З хваляваннем даследчыка, які натрапіў на забыты скарб, я пачала шукаць гэты верш у іншых вядомых мне выданнях твораў Уладзіслава Сыракомлі або згадку пра «Зімовы досвітак» у працах даследчыкаў. Якое ж было маё здзіўленне, калі я не знайшла ані згадак пра гэты твор, ані яго самога не толькі ў пасмяротным выданні (Syrokomla, Wł. Poezye ostatniej godziny. — Warszawa, 1862), але і ў выдадзеным у 1872 г. праз дзесяць гадоў па смерці паэта, поўным зборы яго твораў у 10-ці тамах,

Тытульны аркуш і разгортка выдання «Pismo Zbiorowe» 1859 г. з вершам Уладзіслава Сыракомлі «Зімовы досвітак».

рупліва сабраным, укладзеным і пракаментаваным маладзейшым сябрам і паслядоўнікам Сыракомлі Вінцэсам Каратынскім. Такім чынам, рызыкаю сцвердзіць, што ў пецябургскім выданні «Pismo Zbiorowe» 1859 г. мною быў знойдзены калі не невядомы, то прынамсі забыты твор Уладзіслава Сыракомлі, які годна прадстаўляе яго літаратурную спадчыну, дапаўняе яе, дазваляючы пераканацца, наколькі хваляючай для яго была тэма паэта і творчасці.

Верш перадае пачуцці паэта, натхнёнага творчасцю, іх далейшую дынаміку, перажыванні з прычыны страты натхнення, калі пяро выпадае з рук, а спакой пакідае душу. Зімовыя досвіткі для лірычнага героя твора былі заўсёды тым благаслаўлёным часам, які спрыяў творчасці, будзіў натхненне; тым часам, калі бадзёры духам і цэлам паэт

запальваў свяцільнік — «каганец», аддаючыся натхнёным вобразам і думкам. Натхненне для яго — цудоўны Божы дар, а вера — рухавік гэтага дару. Страта веры адбірае натхненне, пагружае ў цемру і трывогу, выбівае з рук пяро. Толькі вера, якая зноў «злітае з вышыняў» і напаўняе сэрца паэта, вырывае яго з кіпцюроў роспачы і смутку, вяртае «спакой у душу і пяро ў руку», вяртае ўзнёсласць духу і натхненне.

Напэўна, настроі гэтага верша знаёмыя і многім сучасным творцам. «Каганчык» натхнення, запалены Сыракомлем, нібы асвятляе і нас, сённяшніх, паказвае нам, як можна перажываць крызіс творчасці і ўпадак духу, а таксама сведчыць, што вера з'яўляецца тым «алеям» натхнення, які не дае «каганчыку» пагаснуць, а «зімоваму досвітку» змарнавацца. Гэты чароўны

верш, несумненна, гучыць і ўспрымаецца як сведчанне веры паэта, сведчанне яго глыбокай і прыгожай хрысціянскай духоўнасці.

Прапаную чытачам «Нашай веры» верш Уладзіслава Сыракомлі «Zimowy doświtek» у сваім перакладзе. Выказваю шчырую ўдзячнасць загадчыку аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі Аляксандру Віктаравічу Стэфановічу і супрацоўнікам аддзела за спрыянне і дапамогу ў карыстанні кніжным фондам аддзела, а таксама за магчымасць дапоўніць нашу публікацыю сканаванымі копіямі верша Сыракомлі ў арыгінале і тытула выдання, у якім твор быў надрукаваны і з якога пераклад зроблены.

Ірына Багдановіч

Ірына БАГДАНОВІЧ — паэтка і літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзілася ў г. Ліда на Гродзеншчыне. Скончыла гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржуніверсітэта (1978) і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі (1983). Аўтар кніг вершаў «Чаравікі маленства» (1985), «Фрэскі» (1989), «Вялікізень» (1993), «Сармацкі альбом» (2004), «Прыватныя рымляне» (2006), «Душа лістападу» (2012), «Залатая Горка» (2016), манаграфіі «Янка Купала і рамантызм» (1989), «Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння» (2001), укладальніца зборнікаў «Казімір Сваяк. Выбраныя творы» (2010), «Вінцук Адважны. Выбраныя творы» (2011), «Аляксандр Надсан. Выбраныя творы» (2014) і інш. Перакладае з польскай мовы. Жыве ў Мінску.

Уладзіслаў СЫРАКОМЛЯ ЗІМОВЫ ДОСВІТАК

Зімовых досвіткаў ціхіх мары,
Даўно забыўся на дух ваш творчы!
Пад ранак дрэнчаць мяне пачвары,
І сон смяротны мне мружыць вочы.
Шукаю ў даўніх тых днях ратунак,
Як з Богам, з кніжкаю я на ранку
Сядаў бадзёры і поўны думак,
Каганчык мой залаціў фіранку.
Святлела яснасьць над галавою,
Каскадам песня са струн сплывала,
Спакой валодаў маёй душою,
Рука натхнёна пяро трымала.

Лілася песенька праз акенца,
На свет шырокі ішла, як рэха,
І адгукалася ў братніх сэрцах,
Братоў вітанне было мне ўцехай.
Але зазнаў я часінаў горкіх,
Як хмары, чорнымі думкі сталі,
Што прамяніста, нібыта зоркі,
Раней у творчым запале ззялі.
Цяжар сумненняў мой свет абрынуў,
І ранкам лямпа ўжо не палала,
Спакой, здалося, душу пакінуў,
І з рук пяро назаўсёды ўпала.

Спавіты мараў адных прыгонам,
Адно ўспамінамі катаваны,
Не бачыў больш я вяршынь Сыону
І свет любіць перастаў каханы.
Калі ж збылася цяргпенняў мера,
Канала сэрца ў апошнім стогне,
Ў самы пік буры зляцела вера,
Уратаваць каб тапельца ў чоўне.
Здалёку зноў мяне вабіць праца,

Ўгары гук песень чуваць не сумны,
Мой Божа, клічаш Ты зноў вяртацца
Спакой у сэрца, пяро ў руку мне?!

Яшчэ ў блакіце маіх нябёсаў
Чарнеюць грозна хвасты аблокаў,
Яшчэ слязам трэба зрок мой зросіць,
Каб сонца ўбачыць я змог высока.
Яшчэ нястройна ліюцца гукі
З грудзей маіх, ажываюць струны,
І сэрца б'ецца няроўным стукам,
Яшчэ няпэўным, ды ўжо не сумным.
Але ўжо вера кладзе дарогу
І асвятляе надзеі промнем,
Што хутка вернецца, дзякуй Богу,
Ў душу спакой, у руку пяро мне.

Гарыць на досвітку мой каганчык,
Гадзіннік дбайна да працы будзіць,
Ужо больш сэрца маё не плача
Ад крыўдаў, што мне чынілі людзі.
Яснее мэта перада мною,
Анёл яе сцеражэ, як рыцар,
Сумненняў духі сваёй гурмою
Не смеюць больш нада мной кружыцца.
Хоць пякуць голаў церні ўсё роўна,
Благаслаў, Божа, каб пасля мукі
Спакой душу маю зноў напоўніў,
Пяро вярнулася ў мае рукі.

Вільня, студзень 1859 г.

*З польскай мовы пераклала
Ірына Багдановіч.
29–30 кастрычніка 2021 г.*

P.S. Калі гэтая публікацыя ўжо была падрыхтаваная да друку і завярстаная, мною быў адшуканы ў сёмым томе Поўнага збору твораў Уладзіслава Сыракомлі ў 10-ці тамах (Poezye Ludwika Kondratowicza [Władysława Syrokomli]. Wydanie zupełne. Warszawa, 1872) варыянт верша «Зімовы досвітак» пад назваю «Przebudzenie» («Абуджэнне»). Верш складаецца з чатырох строфаў, якія змешчаны ў іншым, чым у вершы «Зімовы досвітак», парадку: першая страфа супадае, затым ідуць чацвёртая, другая і трэцяя строфы, а пятай страфы зусім няма. Унутры строфаў зменены парадак асобных радкоў і сустрэкаюцца замены словаў. Пад вершам даецца іншая пазнака года і месца: 1861, Borejkowszczyzna. У каментары пазначана, што гэты верш друкуецца ў выданні паводле аўтографу. Значыць, верш «Абуджэнне» быў напісаны на два гады пазней, ужо не ў Вільні, а ў Барэйкаўшчыне, і напісаны як варыянт, фактычна па матывах ранейшага, больш дасканаллага верша «Зімовы досвітак», які ўзнаўляўся паэтам, магчыма, па памяці або па ранейшых чарнавых накідах. Такім чынам, знойдзены ў зборніку «Pismo Zbiorowe» (Пецярбург, 1859) і пададзены ў гэтай публікацыі верш Уладзіслава Сыракомлі «Зімовы досвітак», сапраўды, можна лічыць забытым, і пазнейшы скарачаны аўтарскі варыянт верша пад назвай «Абуджэнне» толькі пацвярджае гэтую выснову.

Ірына Багдановіч

Аляксей Марачкін.
«М. Багдановіч. Ялта»,
1987 г.

Аляксей Марачкін «Не давайце чужынцамі быць...»

«...І толькі на цябе надзея,
Край родны мой».

Максім Багдановіч

Калі б хтось мяне запытаў: «Як і калі прыйшло да цябе імя Максіма Багдановіча?», ці больш канкрэтна: «Які ўплыў на тваю творчасць (мастацкую) мела творчасць паэта Максіма Багдановіча?», я б, мусіць, перагортваючы свае жыццёвыя старонкі, шмат што змог бы ўспомніць... На першае пытанне: «Яно ішло ад тых школьных гадоў Язёрскай сярэдняй школы, калі настаўнік беларускай мовы і літаратуры Пётр Рыгоравіч даваў заданне вывучыць на памяць верш „Слуцкія ткачыхі“. Пазней, ужо ў юнацкія маладыя гады (хоцацца працытаваць «маладыя жаданні, ні жуды, ні нуды, толькі шчасце кахання»), у сяброўскіх застольях студэнтамі спявалі «Зорку Венеру». Памятаю на Віцебшчыне, а канкрэтней, Дзісеншчыне, у вёсачцы Барсукі, чуў гэтую песню ў каларытным выкананні вяскоўца Франака. Прытым слова «Венера» ён спяваў як «Венэра», праз «э». Тут я ўжо адчуваў уплыў віленскага адраджэння. Гэткае можна было пачуць бадай

што ў Данчыка. Скажам, у Ніла Гілевіча: «Вы шуміце, шуміце нада мною бярозы...» У Данчыка ж — «Вы шумеце, шумеце...»

Дарэчы, калі прыязджаў у Мінск італьянскі спявак Тото Кутуньё, то са сцэны Палаца рэспублікі чулася ў яго менавіта так — «шумеце, шумеце...» Быў на ягоным канцэрце і радаваўся гэткаму вымаўленню...

Але я крыху адхіліўся... Беларусь і Максім перад усім!

Што ж да выяўленчага мастацтва, можна шмат што прыгадаць... Асабліва падзею, якую аніяк не прамінуць: гэта 90-годдзе з дня нараджэння Максіма Багдановіча.

Быў 1981 год. Беларусь рыхтавалася адзначыць юбілей вялікага паэта. Міністэрства культуры, Саюз мастакоў рыхтавалі свае мерапрыемствы... Безумоўна, пад наглядом ЦК КПБ. Замітусіліся, зашоргаліся нашыя творцы: наперадзе выставы, дамовы грашовыя з Міністэрствам культуры і гэтак далей і таму падобнае. Слабы наш чалавек

на «капейчыну». І былі такія мастакі, што Багдановіча, можа, і радка не прачыталі, а ішлі да чыноўнікаў ад культуры са сваімі эскізамі на замовы. Запрашалны білет на святочныя мерапрыемствы даверылі зрабіць знанаму графіку Уладзіміру Басалыгу. Той з радасцю ўзяўся за гэткую працу. Такі юбілей! Такі гонар! Эскіз білета быў зроблены на высокім прафесійным узроўні: друк каляровы, побач з партрэтама Максіма словы ягоныя: «*Беларусь! Твой народ дачакаецца залацістага, яснага дня!*» Уладзімір Самойлавіч ідзе з эскізам у ЦК на зацвярджэнне. Чыноўнік высокага рангу з усіх бакоў разглядае запрашэнне. «На што намекаеце, таварыш художнік? Што яшчэ за „дачкаецца“? Мы ўперадзе планеты ўсей! Мы ужэ дасціглі „залацістага, яснага дня“. Вам што — мала этава?»

Ведаючы падобныя вердыкты, мне неяк не захацелася несці на «падкантрольную» выставу свой твор «Максім і Вераніка», спецыяльна намаляваны да юбілейнай

Аляксей Марачкін (Алесь Мара) — мастак, педагог, піша вершы і эсэістыку. Нарадзіўся 30 сакавіка 1940 г. у вёсцы Папоўшчына Чэрыкаўскага раёна. Скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагагічнага інстытута (1962), Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут (1972). Сябра Саюза мастакоў (з 1977 г.). Працаваў галоўным мастаком Мастацкага фонду. У 1988–1997 гг. працаваў у Беларускай акадэміі мастацтваў, выкладаў, загадваў кафедрай жывапісу. Стварыў партрэты выдатных дзеячаў беларускай гісторыі і культуры: «Цётка» (1976), «Пачатак. Францыск Скарына» (1978), «М. Гусоўскі» (1980), «Максім і Вераніка» (1981), «Рагнеда» (1982), «Кірыла Тураўскі» (1987), «Сымон Будны» (1989), «Канцлер Вялікага Княства Літоўскага Леў Сапега» (1994), «Мікола Ермаловіч» (1994), «Я. Кулік» (1999) і інш., серыю партрэтаў «Мае сучаснікі» (1980); філасофска-алегарычныя трыпціх «Размова аб вечнасці. Скарына і Парацэльс» (1989–1990), цыкл твораў «Народныя легенды і паданні» (1990–1991). Чарнобыльская тэма адлюстравана ў творах «Планета Палын» (1987), «Хадора» (1989), «Маці Божая ахвяраў Чарнобыля» (1990), «Палеская Мадонна» (1991) і інш. Узнагароджаны медалём Францыска Скарыны за высокія дасягненні ў справе нацыянальнага адраджэння, папулярызаванню культурнай спадчыны беларускага народа (1992). Жыве ў Мінску.

Аляксей Марачкін.
«Пагоня»,
1982 г.

выставы. З гэтай прычыны адзначыць юбілей вырашыў у сваёй майстэрні, што месцілася тады на вуліцы Кірава, 3. Ідэя лакальнай выставы адной карціны была падтрымана маімі калегамі-аднадумцамі. На агляд карціны ў майстэрню прыходзілі мае сябры мастакі: Віктар Маркавец, Мікола Купава, Яўген Кулік... Гэта стала вядома шырокаму колу грамадства і майстэрню наведалі Уладзімір Караткевіч, Міхась Ткачоў, Міхась Чарняўскі, Рыгор Барадулін, Уладзімір Басалыга, Вячаслаў Дубінка, Мікола Ермаловіч...

Цяпер гэты твор, «Максім і Вераніка», знаходзіцца ў сховах мастацкага музея. Чакае лепшых часоў. А сама ідэя стварэння карціны пачалася з майго блізкага знаёмства з вядомым краязнаўцам Генадзем Каханоўскім. Генадзь глыбока вывучаў гісторыю нашага краю. Ён мне і падказаў наведаць Ракуцёўшчыну, дзе нейкі час жыў Максім. «Гэтае месца намоленае паэзіяй Багдановіча! Там ты пабачыш ягоныя «сялібы» і дрэвы, якія памятаюць паэта!» — казаў ён мне. І гэта праўда. Калі я хадзіў сярод старых таполяў і ліпаў, мне здавалася, што я чую ягоны голас, голас маладога Максіма: «Ізноў пабачыў я сялібы, дзе леты першыя прайшлі...» Вераніка ў мяне на палатне трымае лілею — сімвал чысціні і цноты. Максім у форме гімназіста

трымае ў руках аркушы паперы, што веерам разлітаюцца сярод дрэваў. Сум, пяшчота і чары юнацкага кахання...

Сюжэт карціны вымагаў адпаведных формаў, не толькі пазнавальнасці вобразаў, але і ўсяго рамантычнага настрою без натуралізму. У карціне любога сюжэта вельмі важныя дэталі, якія альбо працуюць на цэльнасць успрыняцця, альбо не. Для мастацкага ўвасаблення гэта вельмі важна. Калі нейкая дэталі, над якой працуе мастак, можа быць альбо не быць, то, безумоўна, яна, дэталі гэтая, залішняя, і ад яе трэба пазбавіцца. Гэта важна ва ўсім мастацтве, у літаратуры, музыцы, архітэктуры. Часам глядзіш на скульптурнае аздабленне нашай архітэктуры, плошчаў, і муляюць вока ўсе гэтыя буслы ды псеўдагрэцкія муляжы на будынках канструктывізму. Але ўсё гэта залежыць ад густу мастакоў і заказчыкаў. Часам чую ў свой адрас ад людзей, здаецца, і не такіх ужо далёкіх ад мастацтва: «Чаму ў цябе некаторыя карціны такія змрочныя, трывожныя?» Я адказваю: «Карціны пішуцца не толькі для ўпрыгожвання сценаў». «Апошні дзень Пампеі» Брулова, ці «Дзявчаты вал» Айвазоўскага не павесіш у спальні. Мастацтва шырэйшае і глыбейшае. І калі я слухаю «Вераніку» ў выкананні Мулявіна, дзе гучыць «няма таго, што раней было...»,

сляза наварочваецца...

Максім Багдановіч, які выдаў адзіную прыжыццёвую кніжку «Вянок», у пантэоне слаўных Беларусі займае пачэснае месца.

У вобразах яго цыклу «Старая Беларусь» мне асабліва блізкая старасветчына, яшчэ дахрысціянскія постаці, так бы мовіць стоды-ахоўнікі: «Лясун», «Вадзянік», «Русалка». Апошняя напісана на маім палатне паводле радкоў «Выйду, белая, з цёмнай вяды...» Твор гэты быў створаны мною спецыяльна для музея Максіма Багдановіча, што ў Траецкім прадмесці. І да сённяшняга часу я працягваю ўвасабляць гэтыя вобразы старасветчыны: «Жыцень», «Лесавік», «Снегавік», «Смяюн», «Вяшчун», «Балотнік». А ўсё гэтае пачалося і ад Максіма Багдановіча, і ад дзеда майго Магніта Балабуя, які ладзіў з сіламі зямнымі і нябеснымі. Спевы ягоныя, даўнія спевы, і да гэтага часу памятаю: «А ў асінавым балоце Сімірга. Сядзіць яна на калодзе, Сімірга...» І пры ўсім тым дзед быў адданым і шчырым вернікам. Слова Божае ратавала яго. У апошнюю вайну, калі немцы адступалі, шлях некаторых з іх праходзіў праз нашу вёску. Маці мая з малымі пайшла хавацца ў лес. Дзед не пайшоў. «Я яшчэ з Першай сусветнай у кусты не хаваўся», — казаў ён. Так і застаўся бараніць нашу вёску. «Чую, — кажа, — немцы між сабою па-мадзярску гавораць. Я — да іх. Так і так, кажу. Я хаты вартую тут». А яны: «Дык ты ж наш! Гаворыш па-нашаму». Дзед у Першую сусветную трапіў у палон да аўстрыякаў — адтуль і ведаў мову мадзяраў. Уратаваў нашу вёску стары. Такі ён быў, мой дзед, як той «лясун» Максімаў.

Дык хто ж такі для мяне Максім Багдановіч? У 25 гадоў адышоў у Нябесную Беларусь... За свае малыя жыццёвыя гады стаў сімвалам Беларускага Адраджэння. Самім Богам нам дадзены...

Акрамя ўсяго тут сказанага, засяродзім увагу на «фэно-

мене» паэта, яго адносінах да беларускага слова. Нарадзіўся ў Беларусі. Канкрэтна — у Мінску. Можна сказаць, на беразе ракі Свіслач. Дзіцячыя, юнацкія гады пражыў на Волзе. Гімназія, вучоба — на землях Расейскай імперыі... Яго дапытлівы розум круціўся, закручваўся вакол нечага такога, што было недзе там, далёка, дзе ягоны бацька Адам збіраў па каліву песенны беларускі фальклор. Усё стала на месца, калі паэт наведаў калыску Беларускага Адраджэння — Вільню. Там, у асяродку беларусаў, адчуў сэрцам сваім, што гэта не чужое, што гэта яго роднае. Гэта і засведчыў яго верш «Пагоня», які ў наш час стаў амаль гімнам, таму і сведчаннем. *«Біце ў сэрцы іх. Біце мячамі. Не давайце чужынцамі быць»*. Гэта праграмны заклік для тых, хто *«адрокся сваіх і стыдацца нас стаў»* (Карусь Каганец). Максім адчуў сваю адказнасць, сваё, калі хочаце, пакліканне перад народамі спраўдзіць, адрадыць дадзенае нам Богам. Толькі не вука можа цурацца таго, што нам дадзена Нябёсамі. Перадусім — нашая мова.

...Неяк еду трамваем у май-стэрню са сваім сябрам — шлях мой праходзіць вуліцай Якуба Коласа на вуліцу Максіма Багдановіча. Голас з дынаміка артыстычна аб'яўляе прыпынкі і іншую інфармацыю па-беларуску. «Чуеш, — кажу сябру, — гучыць наша мова». «Гучыць... Гучыць праз рэпрадуктар. Я іншы раз думаю, — працягвае сябра, — што хоць бы людзі, пасажыры, размаўлялі між сабой па-беларуску. Была б зусім іншая атмасфера. Дынамік можна запраграмаваць і на мове тубыльцаў вострава Тумба-Юмба». Ідзем праз пераход — там кіёск газетны. Акрамя газетаў, можна і гарбату заказаць. Звяртаемся да прадавачкі, а яна пытаецца: «А што такое гарбата?» Тлумачым. Я ёй кажу: «Вам трэба падвучыць нашу мову». Тая: «А зачэ́м это?» Вось вам — *«Біце ў сэрцы іх, біце мя-*

Аляксей Марачкін.
«Страцім-лебедзь»,
1981 г.

чамі». «Зачэ́м это...»

Пры ўсёй адданасці Максіма Багдановіча беларускаму слову, гісторыі, культуры, заўважаў ён і гэткую абыякавасць да таго, што іншыя народы захоўваюць, зберагаюць... Ці не таму ў 1913 годзе ён напісаў адчайныя радкі крыку да беларускага люду: *«Народ. Беларускі Народ! Ты — цёмны, сляпы, быццам крот... Табоў ўсягды пагарджалі...»* Што гэта?.. Адкуль яно? Вядома што... І каму адрасавана. І чаму. Цяпер наш народ як бы і не цёмны, і не сляпы. У кожнага з моладзі па смартфону... Адкрытая інфармацыя. Глобалізацыя... І ўсё ж бывае так балюча і сумна, што і ў наш час застаюцца актуальнымі гэтыя словы нашага класіка. Але ўсё ж такі, як бы ні было, а мы ачунылі: бачым, хто ёсць хто... Слепата праходзіць, хоць яшчэ даводзіцца блукаць па чужых сцежках. А нашыя сцежкі былі нам вызначаны 25 сакавіка 1918 года. І было гэта неўзабаве пасля смерці Максіма Багдановіча. Адным словам, у часе абуджэння народаў Еўропы. З'явы гэтыя гістарычна натуральныя. Як казаў мой дзед Магніт Балабуй: «Кола гісторыі не павернеш назад, а пад кола можаш трапіць». Падмурак нашай незалежнасці мацуюць беларуская літаратура, тэатр... мастацтва. То бок, жыццё і творчасць Максіма Багдановіча — гэта таксама падмурак. Яго ма-

цавалі Купала, Колас, Быкаў, Караткевіч... Нават той, хто напісаў адзін беларускі верш і ўвайшоў у гісторыю беларускай літаратуры: я маю на ўвазе Паўлюка Багрыма і ягоны верш «Зайграй, зайграй, хлопча малы...»

Маючы такія энергетычны запас духоўных лідараў, нашых сапраўдных аўтарытэтаў, і ўсяго, што назапашана за апошнія стагоддзі, мы маем шанец выправіць становішча нявер'я і песімізму і мець непахісную надзею, што *«дойдзем, дойдзем мы да Беларусі»*. Успамінаючы нашага сучасніка, волата духу і нашай моцы Ніла Гілевіча, які ўсе сілы аддаваў дзеля Беларускай, не здрадзіў нашым ідэалам у змаганні за тое, за што аддавалі жыццё нашыя продкі. І хай гэта гучыць, магчыма, пафасна, не будзем спапяляць душы нашыя нявер'ем, бязвольлем і адчаем.

Мы можам ганарыцца нашым мінулым: Полацкім княствам, Вялікім Княствам Літоўскім, Аршанскаю бітваю і Слуцкім збройным чынам... Шлях, пракладзены нашымі продкамі, дае надзею, што Беларусь будзе жыць, якія б перашкоды ні паўставалі на нашым шляху. «Пагоня», «Зорка Венера» Максіма Багдановіча будуць мацаваць і акрыляць нас заўсёды.

Сяргей ЧЫГРЫН

Першы пераклад «Слуцкіх ткачых» на польскую мову

Падчас паездкі ў 1911 годзе ў Вільню Максім Багдановіч пазнаёміўся з рукапісамі старажытных беларускіх кніг. Яго цікавіла гістарычнае мінулае беларускага народа і пад уражаннем у 1912 годзе ён напісаў верш «Слуцкія ткачыхі», які ўвайшоў у цыкл «Старая Беларусь». Верш «Слуцкія ткачыхі» — адзін з лепшых твораў гэтага цыклу. У ім уваскрашаецца далёкае мінулае Беларусі, паказваецца паднявольная праца слукіх ткачых у час прыгону, а вобраз васілька набывае ў вершы абагульняючае значэнне: ён зліваецца з вобразам Радзімы, становіцца сімвалам народнага мастацтва. У вершы «Слуцкія ткачыхі» паэт раздумвае над лёсам беларускіх мастакоў і над сутнасцю мастацтва. Гэты верш вельмі прыгожы, у ім аўтар спрабуе раска-заць пра тое, што сапраўднае мастацтва нельга стварыць пад прымусам. Паясы ператварыліся ў шэдэўры толькі тады, калі ткачыхі ўклалі ў іх сваю душу. Паэт хацеў перадаць, наколькі цяжкі быў той час, калі людзі былі не вольныя рабіць тое, што хацелася, час, калі людзі цалкам залежалі ад гаспадара, выконвалі толькі тое, што хацелася і падабалася яму:

*Ад родных ніў, ад роднай хаты
У панскі двор дзеля красы
Яны, бяздольныя, узяты
Ткаць залатыя паясы...*

Так нам, школьнікам, распавядалі настаўнікі на ўроках роднай літаратуры пра цудоўны верш Максіма Багдановіча «Слуцкія паясы». І ўсе школьнікі вучылі яго на памяць. І сёння мы гэты хрэстаматыйны верш можам расказаць з любой вялікай ці маленькай сцэны.

Яшчэ пры жыцці Максіма Багдановіча яго верш «Слуцкія паясы» быў перакладзены на польскую мову і апублікаваны ў часопісе «*Wiś Ilustrowana*» (1913, № 9. С. 31). Верш на польскую мову пераклаў літаратар, паэт, педагог і перакладчык Юзаф Вяжынскі (1871–1941). Часопіс «*Wiś Ilustrowana*» апублікаваў «Слуцкія паясы» па-беларуску і па-польску. Цікава, а ці ведаў пра гэта сам Максім Багдановіч?

Беларускі літаратуразнавец і мой зямляк Янка Саламевіч (1938–2012) вельмі цікавіўся асобай Юзафа Вяжынскага: ён шукаў пра яго звесткі, але да канца сваю справу не давёў. Я дапамагаў яму ў пошуках матэрыялаў пра першага перакладчыка «Слуцкіх паясоў». За той час пошукаў нам удалося даведацца пра тое, што Юзаф Вяжынскі шчыра сябраваў з мастаком Фердынандам Рушчыцам (1870–1936).

Юзаф Вяжынскі і Фердынанд Рушчыц разам вучыліся ў 1883–1890 гадах у Менскай дзяржаўнай класічнай гімназіі. Вось як згадвае Юзаф Вяжынскі пра Рушчыцу: «Фэрдзя быў першым вучнем на працягу ўсёй вучобы ў гімназіі, яго імя штогод змяшчалася на залатой табліцы. Для яго не было цяжэйшых і лягчэйшых прадметаў, як па лаціне ці грэцкай, так і па рускай мовах і матэматыцы ён атрымліваў самыя высокія адзнакі. Быў не толькі здольны ў навук, але і ўпарты ў працы». На працягу ўсёй вучобы

Фердынанд наведваў урокі малюнка. У Вільні яны пэўны час жылі ў адным доме, а ў пачатку 1930-х гадоў ездзілі разам у Крэўскі замак. Вяжынскі нават напісаў артыкул пра свайго сябра: «*Dzieciństwo i młodość Ferdynanda Ruszczyca*» (Ferdynand Ruszcyc — życie i dzieło Wilno, 1939. S. 23).

Да 1919 года Вяжынскі быў сябрам камітэта, які аднаўляў Віленскі ўніверсітэт, нават пэўны час быў там выкладчыкам, а таксама прысяжным перакладчыкам акруговага суда ў Вільні. Ён часта чытаў лекцыі пра творчасць свайго сябра мастака.

Пражыў Юзаф Вяжынскі 66 гадоў. Памёр у Вільні, дзе і пахаваны на бэрнардынскіх могілках.

Прыгадаў я пра перакладчыка «Слуцкіх паясоў» Юзафа Вяжынскага з нагоды 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча, якое прыпадае на 9 снежня, таму прапаную і верш класіка беларускай літаратуры на польскай мове ў перакладзе Юзафа Вяжынскага і па-беларуску.

Слуцкія ткачыхі

Ад родных ніў, ад роднай хаты
У панскі двор дзеля красы
Яны, бяздольныя, узяты
Ткаць залатыя паясы.
І цягам доўгіх часіны,
Дзявочыя забыўшы сны,
Свае шырокія тканіны
На лад пярсідскі ткуць яны.
А за сцяной смяецца поле,
Зіе неба з-за акна, —
І думкі мкнучца мімаволі
Туды, дзе расцвіла вясна;
Дзе блішча збожжа ў яснай далі,
Сінеюць міла васількі,
Халодным срэбрам ззяюць хвалі
Між гор ліючайся ракі;
Цямнее край зубчаты бора...
І тчэ, забыўшыся, рука
Заміж пярсідскага узора
Цвяток радзімы васілька.

Słuckie tkaczki

Z rodzimych niw, z rodzimej chaty
Na pański dwór dla marnej krasy
Wzięto bezdomne, bez zapłaty
Tkać one złotolite pasy.
I ciągiem w długie te godziny,
Dziewicze zobaczywszy sny,
Szerokie, barwne swe tkaniny
Przetykasz na wzór perski ty.
Za ścianą tuż wre śmiechem pole,
Przyświeca niebo z okna krat
I dumka rwie się mimo woli
Tam, kędy wiosną zakwitł świat,
Gdzie lśni się zboże w jasnej dali,
Bławatków gdzie modrzeje łan,
Gdzie chłodem srebra drga grzbiet fali
Rzeki, pędzącej z góry w tan,
A w dali ciemna obrzeż boru...
I w zapomnieniu z pod twych rąk
Zamiast obcego Persów wzoru
Wykwitł bławatków swojskich pąk.

3 мінулага...

Адбыўся маленькі калядны цуд: працуючы над перавыданнем кнігі «Дудары глыбоцкага краю», корпаўся ў старых газетах і натрапіў на неймаверна цудоўную легенду, у якой на адной старонцы тэксту змястоўна, лірычна і прыгожа апавядаецца, як Нараджэнне Божага Дзіцятка злілося з нараджэннем беларускага народа. Тэкст быў надрукаваны ў калядным нумары віленскай газеты «Родны край» 5 студзеня 1934 года. Газета «Родны край» выходзіла з 1 студзеня 1933 г. да 29 лістапада 1936 г. як заходнебеларускае выданне Таварыства беларускай асветы. Мела асветніцкі кірунак, адстойвала правы беларусаў у Польшчы, друкавала гістарычныя матэрыялы. Было выдадзена 104 нумары, пасля чаго выданне забараніла польская пракуратура. Тэкст легенды падпісаны ініцыяламі *М. Ш.* — псеўданімам *Міхася Шчаснага*, аднаго з рэдактараў газеты і настаўніка Віленскай беларускай гімназіі, пазней школы ў Тургелях, на пачатку вайны сасланага немцамі на прымусовую работу ў Германію. Далейшы лёс аўтара мне пакуль не вядомы. Па сваёй мастацкай прыгажосці апавяданне можна параўнаць хіба толькі з апавяданнем-пераказам Вацлава Ластоўскага «Дудар». Хочацца, каб гэты цудоўны тэкст вярнуўся да нас, сённяшніх, несучы святло неўміручай надзеі.

Віталь Воранаў

БЕЛАРУСКАЯ ЛЕГЕНДА

Калі на небе заясніла магутным і асляпляльным бляскам Бэтлеемская зорка, якая сваім з'яўленнем кранула не адзін народ, яе святло даляцела і да бедных сялібаў — Крывіча, Дрыгавіча і Радзіміча. Першы з іх нішчыў лясны пад ворную зямлю на абшарах будучага Полацкага княства; другі — паляваў з якойсьці першабытнай дзідай на розную звярыну, якую давала паўсоннае Палессе; а трэці цягаўся па разлеглых смаленскіх раўнінах. Калі заясніла яркая прыгожая зорка, штось кранула іх струны паганскай душы. Зацікавіла іх гэта нязвычайнае з'явішча. Мала здольныя да далёкіх падарожжаў, як і іх патомкі, аднак пастанавілі яны выправіцца ў свет, каб чаго даведацца ад людзей. А на ўсякі выпадак, каб і сябе не асмяяць, і сваім хатам не зрабіць падрыву, узялі з сабой такія-сякія падарункі. Крывіч запхнуў за пазуху некалькі локцяў найцянейшага палатна і рознакаляровы пояс; Дрыгвіч напоўніў жбанок залацістым мёдам, якога хапала ў лясных борцях; пад паху скруціў шкуру з барчыстага мядзведзя, а за пояс заткнуў новыя лапці. А Радзіміч узяў вышываны ручнік, некалькі жменяў сушаных яблыкаў і грушак, а таксама дуду.

Глухімі лясамі, ледзь прыкметнымі сцежкамі дабрылі яны да шырокага гасцінца і вельмі здзівіліся, убачыўшы сябе, бо кожны з іх думаў, што толькі ён адзін ёсць на свеце. Вось тут яны пазнаёміліся і ў далейшую дарогу пайшлі разам.

Доўга яны ішлі, доўга, аж нарэшце прыйшлі да нязнанага места — Бэтлеема, а на яго прадмесці ўбачылі шопку, з якой толькі што выйшлі багатыя каралі.

Вельмі дарагія скарбы ляжалі каля жолаба, у якім знаходзілася на плячэнцы з саломы вельмі прыгожае Дзіцятка, не звяртаючы ніякай увагі на дарагія падарункі каралёў.

Нясмелыя нашыя падарожнікі падышлі да жолаба, нізка пакланіліся і з паспехам пачалі рас-

Сяргей Шэмет. «Божае Нараджэнне».

кладаць свае скромныя гасцінцы, але раптам зрабілася ім сорамна, калі ўбачылі дарагія падарункі каралёў. Аднак жа зрабілася дзіва: бо вось Божае Дзіцятка працягнула ручку да каляровага пояса, а другую — да дуды і радасна пачало смяяцца. Заўважыла гэта і Маці, прыгожасці якой дзівіліся падарожныя, і, працягваючы да іх рукі, сказала:

— Мае вы беларускія госці (бо прыбылыя былі ў белым адзенні і мелі ясныя валасы), шчыра вам дзякую за гасцінец, які паходзіць ад шчырага сэрца і ад мазольнай рукі. Кажу вам, што не загінуць на вашай зямлі ні лён залацісты, ні шоўкавая воўна, ні бурштынавы мядок. Ваша душа будзе чыстай, як белае палатно, жыццё такім жа прыгожым, як гэты пояс, і салодкім, як гэты мядок, і вясёлым, як гэта дуда.

Адышлі з радасцяй тры падарожнікі, беручы з сабой на памятку па жменьцы сена, на якім ляжала Дзіцятка.

Андрэа Грыль

Метраном

Я была жыхаркай Нью-Ёрка, перш чым мая нага ступіла ў горад. Гэта сказана не проста так, не падумаўшы. Тэмп крокаў пешаходаў — гэта метраном горада, код, з дапамогай якога можна даведацца, дзе ты знаходзішся; яго знайшлі, калі шукалі вымяральны паказчык разнароднасці гарадоў. Не архітэктурныя збудаванні, а крокі людзей, якія знаходзяцца ў ім, робяць кожны горад непаўторным.

Я іду так хутка, як жыхарка Нью-Ёрка, не магу больш спыніцца, калі я іду, чую шчоўканне ў спіне, пад лапатай, глухі металічны гук, рэха трэску. Яно з'явілася раптоўна, гэта не сапраўдны боль, хутчэй ціск, часам забыты, а ўсё ж такі прысутны. Так, быццам хтосьці кладзе сваю руку табе на руку, гэта не балюча; толькі калі гэта адбываецца доўга, тады балюча. Я, мусіць, адсарбіравала кавалачак жалеза ці сталі, на алюмініевы гук не падобны. Гэты метал непрыкметна стаў часткай маёй плоці, шчоўкае пры кожным маім кроку ўздоўж авеню.

Можа, я праглынула таблетку? Адну з тых, якія з'яўца пазней, калі надыдзе сінгулярнасць, умяшанне тэхнікі ў эвалюцыю чалавека; маленькія чыпы, якія слухаюцца камп'ютарных праграмаў, закладзеных у іх. Іх глытаюць замест аперацыі. Гэта гучыць прагрэсіўна.

Пры гэме размовы, якая гэта дазваляе, ён ненадоўга бярэ мяне за руку, утрымлівае яе, хоць тэма змянілася; гэты жэст яшчэ можна было б лічыць ні да чаго не абавязваючым.

«У мяне ёсць блізня ў Нью-Ёрку», — кажа ён.

Тое, як часта людзі дакра-наюцца адзін да аднаго, — гэта іншы метраном; у Мехіка — сто разоў у гадзіну, у Рыме — дваццаць разоў, у Лондане — адзін раз, у некаторых гарадах у час размовы людзі заўсёды трымаюць адзін аднаго за руку. У Нью-Ёрку, дзе я адчуваю сябе як дома, гэта атрымліваецца ў залежнасці ад абставін, то так, то гэтак, у залежнасці ад таго, з кім размаўляеш і на якой мове.

Калі музыканты выступаюць у нейкім горадзе, яны звяртаюцца да публікі, выкарыстоўваючы назву гэтага горада, незалежна ад таго, адкуль гэтыя людзі на самай справе родам; часам яны паходзяць з іншай краіны. На многіх канцэртах я адчувала, што такі зварот быў скіраваны і да мяне, хоць я і не была родам з тых гарадоў.

Перш чым паехаць у Нью-Ёрк, я ляжу на пляжы аднаго італьянскага вострава, які я рэгулярна наведваю. Травень, ветрана, я чытаю ў тэлефоне маю электронную пошту: «Калі Вы жадаеце,

Вы можаце у верасні паехаць у Нью-Ёрк».

У электроннай навіне няма слова «Нью-Ёрк», але для мяне там напісана: «Нью-Ёрк». На самай справе там напісана: Нью-Джэрсі, «падпахавая ўпадзіна» Амерыкі. І раптоўна я, знаходзячыся на ўзбярэжжы Тырэнскага мора, зараз жа хачу ў Нью-Ёрк. «Калі Вы можаце паехаць у такой кароткатэрміновай перспектыве», — напісана там. «Так, — адказваю я, — так, я магу».

Я ўсім кажу: «Я еду ў Нью-Ёрк, маю сапраўдную радзіму, я яго добра ведаю». Я нікому не кажу: «Нью-Джэрсі».

Я ляжу на міжземнаморскім пяску і думаю аб прамых, як стрэлы, шырокіх вуліцах, канцы якіх губляюцца ў пыльнай смуге. Хутка я буду там, дзе павінна быць.

Андрэа Грыль — аўстрыйская пісьменніца, перакладчыца, доктар эвалюцыйнай біялогіі. Нарадзілася ў 1975 годзе. За раман «Керубіна» (2019) была намінаваная на Нямейскую кніжную прэмію. Атрымала розныя ўзнагароды, сярод якіх прэмія імя Отто Шіёсла (2010), ўзнагарода Брэменскай літаратурнай прэміі (2011), ўзнагарода горада Вены ў галіне літаратуры (2013) і прэмія Антона Вільдганса (2021). У 2019–2020 гг. выкладала ў Бернскім універсітэце (Швейцарыя). Жыве ў Вене.

Я плаваю на каяку па Дунаі.
Я арганізую вечарынку.
Я купляю чамадан.

Сяброўка дарыць мне бранзалет з сапраўдным скарпіёнам унутры.

«Я табе ўжо некалі дарыла бранзалет з насякомым у шкле?» — пытаецца яна, калі мы развітваемся.

«Не», — адказваю я, і гэта праўда.

Мой адказ здзіўляе яе. Яна высоўвае шуфляду і вымае адтуль, не шукаючы, менавіта той бранзалет, што патрэбны.

«Я забылася даць яго табе, ён будзе ахоўваць твой самалёт і ўсе самалёты ад падзення». Яна астраном, з вельмі светлымі валасамі, з сенегальскім сэрцам.

Гэты чамадан — першы чамадан, які я не пазычаю.

«Самы вялікі, які ў вас ёсць», — прашу я ў магазіне. Калі я качу яго па вуліцы Марыяхільферштрэсэ, ён здаецца мне занадта вялікім. Дома я напаўняю яго. Не тым, што мне спатрэбіцца на працягу трох месяцаў, а проста, каб ён быў запоўнены да краёў. Я спрабую падняць яго; не атрымліваецца. Я зноў усё вымаю і пакую тое, што я звычайна ўзяла б на два тыдні. Я падымаю чамадан — ці гэта дваццаць кілаграмаў? Вагаў у мяне няма.

Мае веды пра Нью-Ёрк складаюцца гэтак, як бывае з роднымі месцамі, не з лічбаў і фактаў; я ведаю, якія ў яго фарбы, абрысы, ясныя, дакладныя, не пастэльныя. Святло, вельмі шмат святла, *crispy*, хрусткае, бадзёрае святло, перш за ўсё: бары. Я ведаю жыццё ў Нью-Ёрку, яго жыхароў, як яны апрачаюцца, што яны слухаюць, чытаюць, што іх займае; якія яны заняткі.

Як маё падарожжа пачынаецца на востраве, так і ідэя стварэння гэтага горада пачалася з вострава; галандскія пасяленцы назвалі яго Новым Амстэрдамам, і гэта не дзіва, бо галандцы ніколі

не адчувалі страху перад вадой. Пад гэтым востравам, Манхэтэнам, напэўна, знаходзіцца велічэзны магніт, гравітацыйнае поле якога засмоктвае ўсіх людзей з зямной паверхні і даходзіць да іншых галактык. Наўрад ці можна падумаць, што Зямля магла існаваць задоўга да таго, як з'явіўся Нью-Ёрк. Ніхто не кажа мне: «Ах, шкада, небарака, табе трэба ў Нью-Ёрк».

У Нью-Ёрку нам упершыню ўдалося пабудоваць ландшафт з каньёнамі, вусцямі далінаў — рэльеф, які нельга кантраляваць асобнаму чалавеку, але які цалкам быў створаны намі, а не глетчарам ці ракой, і ён прыдатны для жыцця да самых крайніх мысаў.

Мы захапляемся нашым талентам. Нью-Ёрк — гэта талісман, амулет, якому мы верым, верым, што з намі, людзьмі, не можа здарыцца нічога кепскага: мы ж яго самі зрабілі.

Для мяне як жыхаркі Нью-Ёрка ў эміграцыі падобную функцыю выконвае часопіс «Нью-ёркчанін». Я купляю «Нью-ёркчаніна» па завышанай цане ў еўрапейскіх аэрапортах ці ў кіёсках на пероне; нашу яго з сабой, час ад часу чытаю па старонцы. Ніколі я яшчэ не пачынала чытаць «Нью-ёркчаніна» з першай старонкі, зрэдку дачытвала артыкул да канца. Цудоўна проста мець яго. Гэта адзіны часопіс, які я хачу мець, па магчымасці, кожны тыдзень. Я кладуся з ім на канапу, і ў мяне ўзнікае адчуванне, што ўсё пад кантролем, што я элегантная, разумная і *crisp*. Ён падае ў мяне з рук мне на нос. Тое, што я чытаю «Нью-ёркчаніна», даказвае, што ў мяне ўсё добра.

Адзінаццаціга верасня дзве тысячы першага года я таксама была на тым востраве, дзе я праз дзевяць гадоў атрымліваю запрашэнне ў Нью-Ёрк.

Я зайшла ў бар у вёсцы сярод гор і ўбачыла, што вокны

хмарачосаў па-за катэільнымі шклянкамі, напоўненымі апэролем; я з першага погляду нават не пазнала будынку — вокны лёталі ў паветры, быццам бульбяныя чыпсы, якія выдзімае з міскі скразняк ад гучна зачыненых дзвярэй. Па тэлевізары паказвалі не трылер, а навіны ў прамой трансляцыі.

«Гэта Нью-Ёрк», — павольна сказаў тады па-італьянску лысы мужчына за стойкай і паставіў міску з аліўкамі каля шклянак з празрыстым чырвоным апэролем.

Праз дзевяць гадоў я зноў там і ўсё гэтак жа спакойна, як тады. На вуліцы размаўляюць вялікімі літарамі, маленькімі групкамі, прыхіліўшыся да аўтамабіля, лічаць нядзелі па ветразях грузавых суднаў з захаду.

Перш чым вылецець у Нью-Ёрк, я ем рызота з адным сябрам. «Можа, ім яшчэ будзе пахнуць, калі ты вернешся», — кажа ён, калі развітваемся са мной.

Я падарожнічаю праз Парыж, сцюзардэсы гавораць па-французску і такія ветлівыя, якою мне хацелася б мець сваякроў. Над аблокамі, як заўсёды, свеціць сонца; побач са мной, на шчасце, сядзіць даволі худая жанчына. Рэчы, якія падчас палёту ляжаць у яе на каленях, мабільны тэлефон, каляндар, ручкі, малітоўнік з надпісам «Малітвы дажджу» — усё гэта яна кожны раз, перш чым пайсці ў туалет, рупліва сартуе ў адзін з папяровых пакетаў для ванітаў, на якіх надпісы, надрукаваныя блакітнай фарбай, выклікаюць у памяці розныя гарады: Каір, Рым, Кіеў, Дэлі, Сан-Францыска.

Гэта не першы мой палёт у Нью-Ёрк, я ўжо аднойчы рабіла там перасадку.

Пераклад з нямецкай мовы
Алены Сямёнавай-Герцаг.

Данута Бічэль

Фота з ружанчыкам

Калі я заходзіла на сайт беларускіх пісьменнікаў, першы, каму я ўсміхалася, быў Ніл Сымонавіч Гілевіч. Каляровы ружанец на мужчынскай шыі — такое можна ўбачыць толькі на святым абразку. І гэтае фота з ружанчыкам сапраўды так успрымалася — святы Ніл, кананізаваны тымі, хто яго чытае.

Сёння ранічкай я пачала шукаць аўтографы Ніла Гілевіча, перад тым памаліўшыся да святога Антонія, папрасіўшы ў яго дапамогі ў правільным напрамку разграбаць мой у беспарадку сабраны скарб. І знайшла адну кніжку. Але знайсці яе было не цяжка — у цвёрдых вокладках і стаіць на паліцы класікаў. Гэта пяты том са «Збору твораў у 23-х тамах», выдадзеных у Вільні ў выдавецтве «Наша Будучыня», 2007 год, і пачынаецца кніга паэмай «Сказ пра Лысую гару». На шмуктытуле Ніл Сымонавіч напісаў:

«Вельмішаноўная, дарагая Данута Янаўна, ад усяе душы вінішую Вас з прыгожым юбілеем і прашу прыняць у падарунак гэты том — мой пасільны ўклад у скарбонку Беларускага Смаху.

Хай Вам будзе светла, утульна, цёпла доўгія-доўгія леты!

2007

снежань. Ніл Гілевіч».

Знайшла я і паэму «Сказ пра Лысую гару», аўтар Вядзьмак-Лысагорскі, «Бібліятэка „Вожыка“, выдавецтва ЦК КПБ, Мінск, 1978 год. Гэта не першае выданне, але аўтар пасля дапаўняў паэму

новымі раздзеламі.

...Неяк так атрымалася аднойчы, што была я ў Мінску, а пісьменнікі выпраўляліся ў літаратурную паездку па Гарадзеншчыне. Максім Танк і Ніл Гілевіч прапанавалі мне ехаць з імі ў адным „экіпажы“ з заездам у Астравец, Смаргонь, Залессе, Жупраны, Кушляны, Ашмяны... У раённых цэнтрах нас раздзялялі на тры машыны: Максіма Танка суправаджаў першы сакратар, Ніла Гілевіча — сакратар па ідэалогіі, а мяне — інструктар райкама. Мы ездзілі па прыгожай зямлі — Дар'я Ліс сваё Залессе называе «Паўночнымі Афінамі».

Лёгка было чытаць вершы і слухаць жывых класікаў. Яны не выпускалі мяне наперад «для разагрэву», як цяпер гэта модна... Танк наперадзе пракладаў дарогу. Ніл плыў па гэтай шырокай просецы, завяршаючы нашы выступы густоўным чыстым гумарам, а я спявала некалькі сваіх вершаў паміж імі.

Залы былі перапоўненыя, магчыма, людзей арганізавана прыводзілі проста з працы, але яны слухалі вялікіх паэтаў з цікавасцю, не драмалі. Партыйныя інструктары пільна сачылі за нашымі выступамі, але не ўмешваліся, ніхто нас не перабіваў.

Як удавалася Нілу Сымонавічу так годна трымацца, чытаць вершы, ад якіх слухачы браліся за жываты, хоць сам аўтар быў спакойны, а ў канцы выступлення ўмеў супакоіць і залу — чытаў

вершы пра родную маці, родную мову і Радзіму. Гумарам лячыў народ ад чэрствасці, абыхава-сці, сеючы любоў да беларускай мовы, да роднай песні... На першым месцы ў Ніла Гілевіча была мова — душа народа...

Мы шмат размаўлялі ў дарозе і спыняліся на кароткія адпачынкі ў прыгожых мясцінах, дзе я зрывала палявыя кветкі, хвалілася ведамі лекавых зёлак... Яны паблажліва ўспрымалі ўсё, усміхаліся...

Засталося ў памяці наша сяброўскае сумоўе, тое, як беларускія класікі далікатна аберагалі нас, паэтак, разумеючы, што літаратурная творчасць — нялёгкі занятак для жанчыны.

Звычайна такія паездкі завяршаліся размовамі ў абкаме партыі — з'езджаліся ўсе групы з усіх рэгіёнаў вобласці, і некаму трэба было падвесці вынікі перад сакратарамі. На гэты раз Максім Танк і Ніл Гілевіч адпусцілі мяне дадому, да таго ж я везла перапіску Міколы Прашковіча і Ларысы Геніюш — вялікі мяшок лістоў, у багажніку сакратаркі абкама па ідэалогіі... Мне гэты мяшок аддала Ірына Крэнь: Прашковіч паспеў перадаць ёй гэтую перапіску як надзейнаму чалавеку, бо ім тады надта цікавіліся пэўныя органы. Ірына стамілася перахоўваць вялізны пакет лістоў з пралькі ў кантэйнер для хлеба... Гэты пакунак я пасля запісала ў асноўны фонд гродзенскага Музея Максіма Багдановіча і нават змясціла некалькі лістоў у

Данута Бічэль — паэтка, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы (1984). Нарадзілася ў вёсцы Біскупцы на Лідчыне. У 1962 г. закончыла Гродзенскі педінстытут імя Я. Купалы. Аўтар кніг паэзіі «Дзявочае сэрца» (1960), «Нёман ідзе» (1964), «Запаланкі» (1967), «Доля» (1972), «Ты — гэта ты» (1976), «Браткі» (1979), «Дзе ходзяць басанож» (1983), «Загасцінец» (1985), «Даўняе сонца» (1987), «А на Палессі» (1990), «Божа, мой Божа» (1992), «Снапок» (1999), «На белых аблоках сноў» (2002), «Стакроткі ў вяночак Божай Маці» (2004), «Ойча наш...» (2008), «Іду сцяжынаю да Бога» (2012), а таксама кнігаў прозы «Хадзі на мой голас» (2008), «Мост святога Францішка» (2010), «Правінцыя святога Францішка» (2013), «Выбраныя творы» (2016), «Дайсці да Каложы» (2017) і інш. Жыве ў Гродне.

экспазіцыі «Гродзеншчына літаратурная» — мне ў той час здавалася, што гэта самае надзейнае меца захавання.

Цяпер я пачала ўспамінаць, у якім годзе адбылася тая незвычайная паездка... Якраз мне патэлефанавала дачка Віка і падказала, што ў 1977 годзе, калі яна паступіла ў Мінскае мастацкае вучылішча, мы з ёю ездзілі перад заняткамі шукаць для яе кватэру, бо першакурснікам не давалі інтэрнату. Тады я і вярталася ў Гародню з Максімам Танкам і Нілам Гілевічам.

У 2009 годзе, пасля таго як я раптам пачала пісаць «жаночыя ўспаміны», якія мне прапанавалі выдаць кнігай пад назвай «Хадзі на мой голас» у «Гарадзенскай бібліятэцы» (Гародня — Вроцлаў, 2008 год), Ніл Сымонавіч прыслаў мне ліст са сваімі ўражаннямі пра мае ўспаміны. Шмат пра каго я ўспамінала — і пра настаўнікаў, і пра вучняў, і пра сяброў, памерлых і жывых... Нехта пакрыўдзіўся, чаму пра яго няма... Пра Ніла Сымонавіча я не напісала, але ён не пакрыўдзіўся на мяне за гэта, разумеючы, што прыватныя практыкаванні — гэта не энцыклапедычныя: пра каго прадываў анёл-ахоўнік, пра таго і паўспамінала. Усе гэтыя мае эсэйкі змяшчаліся ў квартальніку «Наша вера»... Ніл Сымонавіч зразумеў маю творчасць так: я пішу толькі пра жаночае, чыстае і праўдзівае, каб чытачам святлела на сэрцах ад таго, што ў нашай Краіне жывуць людзі, якія ад калыскі да Неба ходзяць след у след за Богам.

...На гэты раз святы Антоні не дапамог мне знайсці ў перагружаных шафах ні ліста Ніла Сымонавіча, ні фатаграфіі з адкрыцця расшыранай экспазіцыі Музея Максіма Багдановіча ў доме на рагу вуліц Першага мая і Максіма Багдановіча.

Падзея адбылася 26 мая 1994 года. І фотка такая была, і

Адкрыццё Музея Максіма Багдановіча ў Гродна.
26 мая 1994 года.

зусім нядаўна я гэтую карцінку бачыла ў інтэрнэце... Урачыстая, у прысутнасці інтэлігенцыі і загадчыка аддзела культуры Гродзенскага аблвыканкама Вячаслава Ігнатавіча Брыкача, краязнаўцаў, літаратараў, аматараў паэзіі Максіма Багдановіча і тых, хто дапамагаў збіраць экспанаты ў музей і будаваць экспазіцыю...

Сярод ганаровых гасцей стаў міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь Анатоль Бутэвіч і народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч. Стужачку на ганку перарэзала дзяўчына ў народным строі — Наталля Маліноўская.

У музеі была кніга запісаў наведвальнікаў, Ніл Сымонавіч напісаў там свае шчырыя словы, спачатку прамовіўшы іх перад прысутнымі...

У тое лета Гародню наведаў Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Мечыслаў Грыб, а Ніл Сымонавіч паспрыяў, каб высокі госць не абмінуў Музей Максіма Багдановіча, пасля чаго з першага студзеня 1995 года музей атрымаў юрыдычны статус, стаў самастойнай пляцоўкай.

Саюз беларускіх пісьменнікаў меў свой рафік і кіроўцу, таму пісьменнікі часта маглі наведваць Гародню. Аднойчы пасля

сустрэчы я праводзіла іх ажно да вёскі Біскупцы, мама была дома, і я запрасіла сяброў, каб яны зайшлі ў нашу хату. Ніл Сымонавіч, добра нагнуўшыся, пераступіў наш парожак, пазнаёміўся з маёй мамай Марыляй Адамаўнай, пацалаваў ёй руку, а яна ветліва паднесла здарожаным вандроўнікам па чарцы гарэлкі, а на закуску паставіла цэлае рэшата яек ад хатніх нясушак. Памятаю, Ніл Сымонавіч жартоўна сказаў: «Так добра лягло на душу і тое, што ў чарцы, і тое, што ў рэшаце».

А яшчэ хочацца прыгадаць, як я, таксама выпадкова, трапіла на кніжны кірмаш. Уладзіўшы свае справы ў сталіцы, я зайшла ў рэдакцыю часопіса «Наша вера», а ўсе супрацоўнікі знаходзіліся на кніжным кірмашы, дзе мелі стол і стэнды з каталіцкімі кнігамі і часопісамі. Дакладна не скажу, якую кніжку за сталом выдавецтва «Про Хрысто» на першым кніжным кірмашы прэзентаваў Ніл Гілевіч. Ён сціпла сядзеў паміж стэндамі, крыху сумаваў. Міма праходзілі жанчыны, мужчыны, дзеці і моладзь. Я звярнулася да наведвальніка, які схіліўся над кнігамі, пагартаў іх і ўжо хацеў ісці далей: «А Вам не хацелася б паразмаўляць з вядомым класікам беларускай літара-

Каля стэнду выдавецтва «Про Хрысто» падчас выставы-кірмашу «Кнігі Беларусі». 15 лютага 2005 года.

туры Нілам Гілевічам, атрымаць аўтограф?» Чалавек схамянуўся, глянуў і пазнаў Ніла Сымонавіча... Набыў кнігу, папрасіў аўтограф, завязалася гаворка пра жыццё-быццё, а тут пачулі размову і пачалі спыняцца іншыя людзі, і Нілу Сымонавічу прыйшлося добра папрацаваць...

Неяк мне ўдалося завязаць перапіску з Канстанцыяй Буйло. У Музей Максіма Багдановіча, дзе я працавала ў Гродна, заходзіў Янка Канышка, які жыў у Менску, часта ездзіў у Маскву і

наведваў Канстанцыю Буйло. Па яго прапанове я напісала ліст на паштоўцы, Янка завёз паэтцы і ў адказ прывёз некалькі слоўцаў, напісаных яе рукою, таксама на паштоўцы...

4 чэрвеня 1986 года паэтка памерла. У 1989 годзе сын правёз урну з яе прахам у Беларусь...

Калі рэдактар «Нашай веры» Хрысціна Лялько прапанавала мне напісаць да 120-годдзя з дня нараджэння Канстанцыі Буйло хоць невялічкі допіс, я перачытала ўсё пра сястру паэткі

Станіславу, якая ў Гародні была загадчыцай дзіцячага прытулку, дзе яе наведвала Канстанцыя Антонаўна. 28 лютага 1922 года Станіслава памерла ад туберкулёзу. Магілу Станіславы гарадзенцы не захавалі...

Я набрала тэлефон Вішнеўскай школы. Настаўніца беларускай мовы і літаратуры Галіна Казіміраўна расказала, як урну з прахам аўтаркі песні «Люблю наш край» пахавалі на могілках недалёка ад дарогі. На гэтай сумна-светлай урачыстасці прысутнічала шмат людзей. Урну, стаўшы на калені, асцярожна паставіў у магілку Ніл Гілевіч, а маліўся над яе прахам айцец Уладзіслаў Чарняўскі. Паплакаўшы, я патэлефанавала Нілу Сымонавічу. Ён падрабязна мне апавёў і пра пахаванне, і пра святую Імшу ў касцёле, і нават пра памінкі за кошт сельсавета... І дадаў, што старшыня сельсавета — жанчына, тады яна была зусім маладая, з ёю таксама можна паразмаўляць. Айца Уладзіслава Чарняўскага Ніл Сымонавіч называў сваім лепшым сябрам і нечакана ўсцешана апавёў, што ён наведваў Канстанцыю Антонаўну ў Маскве, вазіў ёй узнагароду ад Саюза пісьменнікаў. І вельмі яна ўсцешылася, калі ён зайшоў у кватэру. Сядзела на ложку і паўтарала: «Ніл! Ніл прыехаў!»

У сям'і Кацярыны Мікалаеўны і Сымона Пятровіча Гілевічаў было васьмёра дзяцей: Ліна, Леў, Нінель (ён сам сябе пасля перапісаў Нілам), Іда (Ідэя), дваіняты Мікалай (Мікола Гіль, вядомы пісьменнік) і Святлана, Марат, Сальвір (Алесік). У 70-я гады ў сям'і Гілевічаў пачалі паміраць родныя людзі: у лютым 72-га памёр бацька, у красавіку 76-га памёр старэйшы за Ніла на два гады брат Леў, у жніўні 78-га, пасля двух гадоў пакуты (ляжала паралізаваная) памерла маці; у студзені 80-га памерла сястра

Прэзентацыя новых кніг у Гродзенскім мастацкім каледжы. 14 красавіка 2005 г.

Іда... Вось тады Ніл Сымонавіч надумаўся напісаць раман у вершах «Родныя дзеці» (1985 год).

Пра каханую жонку Ніну Іванаўну (1931–2002) Ніл Сымонавіч напісаў дзве кнігі: «Разумная дзевачка» (2005) і «Добры анёл беларускасці» (2007).

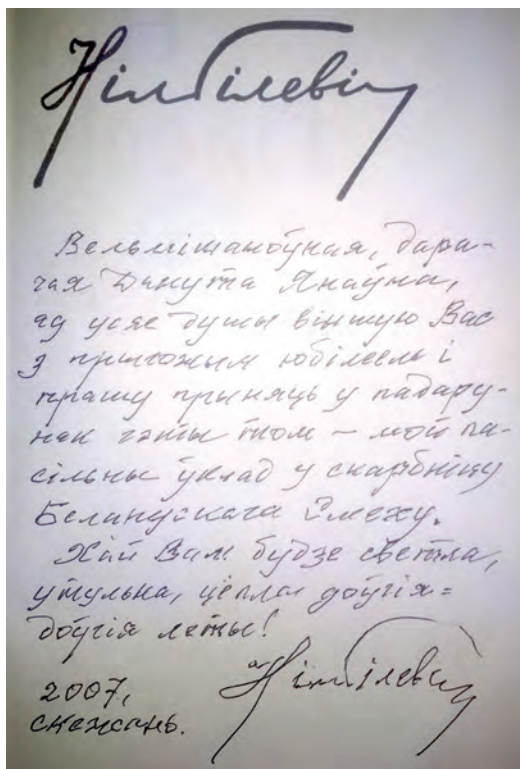
...Я не слухала яго лекцыі ва ўніверсітэце, але па тых выступленнях, якія чула на літаратурных вечарах і ў Саюзе пісьменнікаў, я магу ўявіць, што Ніл Сымонавіч быў самабытным выкладчыкам...

У настаўніцкай практыцы ў мяне была пад рукамі яго кніга «Паэтыка беларускіх загадак» (1976). Каб зацікавіць вучняў-вячэрнікаў, сабраных з розных прадпрыемстваў занёманскай часткі Гародні, я чытала ім вясёлыя вершы Ніла Гілевіча — смех злучае грамаду ў адну суполку, у адзін клас...

Мы былі шчаслівыя, што маглі зайсці ў той дом, у якім кіравалі літаратурным працэсам такія цудоўныя людзі, як Ніл Гілевіч, Максім Танк, Іван Мележ і Янка Брыль, паразмаўляць з імі. Мы ехалі са сваіх Гародняў, Віцебскаў і Магілёваў з вялікай ахвотай на з'езды Саюза пісьменнікаў, ведаючы, што ўжо ў фае Палаца, арандаванага для з'езду, нас сустрэне Ніл Сымонавіч Гілевіч.

Ніл Гілевіч ствараў гумар, але не быў блазнам. Не любіў пахабных анекдотаў і гэтакіх жа песняў... Тым не меней ён у сваіх нататках напісаў, што наш спакон вясёлы народ развучыўся смяяцца...

Пачытала ў слоўніку Лявона Баршчэўскага, ці ёсць у беларусаў імя Ніл. Аказваецца, ёсць: і Ніл, і Ніла. Імя ўплывае на развіццё асобы, фармуе натуру, уплывае на выбар прафесіі, на талент, нават на рост. І паэт Ніл Гілевіч таму прыклад.

...Імя пазычылі ў афрыканцаў. Ніл — адна з найдаўжэйшых рэк на зямлі, знаходзіцца ў цэнтральнай і паўночна-ўсходняй частцы Афрыкі, праходзіць усе кліматычныя зоны кантынента. На берагах Ніла егіпцяне вырошчваюць добрыя ўраджаі зерневых культур. Акрамя вады, рака насычае берагі ілам, у глыбінях Ніла водзіцца шмат рыбы, навокал, у балацінах, жыве мноства балотнага птаства...

Ніл Гілевіч — як той паўнаводны Ніл, што містычным спосабам працякае па ўсёй нашай Краіне, часам зліваючыся з Нёманам, а часам — з Дняпром і Сожам... Бывае то сіні, то блакітны, то зялёны, то празрыста-вясёлы, зрэдку нават крывава-мутны.

Паэт Ніл, як Нёман, разліваецца ў нашай літаратуры слоўнай паводкаю, напаўняючы сэрцы касцоў і жнеек чыстым гумарам, і спакойна плыве далей...

Ніл быў заўсёды не толькі глыбокім Нілам, але і Нёманам, і Дняпром. Як у Езуса апостал

Пётр, так у нашай супольнасці Ніл быў яшчэ і Скалой, бо на ім будаваўся «храм літаратуры». З яго можна было ваяць манумент Паэта, Вучонага, Дэпутата-змагара за родных дзяцей, родную мову і родную Краіну. Менавіта таму ён узвышаўся ў прэзідыумах з заплюшчанымі вачыма... каб нельга было прачытаць, што ў яго там, у глыбіні вачэй... Пазіраваў... «Ваяйце... Але я не хацеў бы, каб вы заглядалі ў глыбіні маёй душы. Я сам усё раскажу, што палічу патрэбным...»

Ніл Гілевіч па веры продкаў быў з праваслаўных, але настаўніцу ў рамане «Родныя дзеці», у якую ў маладосці быў закаханы галоўны герой кампазітар Сцяпан Вячорка, назваў Альжбетаі Кудзёлкай, патлумачыўшы, што гэтае імя (так звалі яго бабулю) у яго роднай вёсцы Слабада на Лагойшчыне было папулярным ад уніятаў; ужо ў сталасці ён супрацоўнічаў з часопісам «Наша вера» і выдавецтвам «Про Хрысто», маліўся на ружанчыку, падараваным яму за кнігу «Пацеркі Божай Маці» і па малітоўнічку «Ойча наш», таму што ўсе гэтыя сакральныя рэчы выдаваліся на добрай беларускай мове.

Ніл Гілевіч быў і застаўся для нас той глыбінёю, у якую беларускія чытачы могуць бясконца закідваць сеткі і лавіць рыбка-словы малітвы, праўды, дабрыні, ачышчальнага смеху.

«У Ніла пад каласамі»

— Ну вось мы і зноў сустрэліся «ў Ніла пад каласамі» — усміхаючыся і смакуючы кожнае слова, кажа Ніл Сымонавіч Гілевіч. «У Ніла пад каласамі» — гэта месца сустрэчы ў кватэры народнага паэта, за сталом, на якім стаіць крыштальная ваза з вялікім, амаль як сноп, букетам з каласоў. Я не ведаю, калі і кім была пачата гэта традыцыя ставіць на сталае букет з каласоў, і хто прапанаваў гэтую трапную назву «ў Ніла пад каласамі». Гэты нязвыклы, надзвычай прасты букет з каласоў ствараў вельмі ўтульную атмасферу Бацькаўшчыны. Вось пад гэтымі каласамі і праходзіла большасць нашых сустрэчаў з Нілам Сымонавічам...

Маё знаёмства з Нілам Сымонавічам адбылося ў 2004 годзе, калі я працаваў над выданнем яго кнігі вершаў «На флейце самоты», другі сшытак якой прысвечаны памяці той, якой раптам не стала, — яго жонцы Ніне Іванаўне Гілевіч, у якім, як казаў сам Ніл Сымонавіч, чуваць *«несціханы боль і непазбыўны смутак, і невымернае пачуццё ўдзячнасці ёй і лёсу, які звёў дзве светламройныя пуцявіны ў адну»*.

Гэтым выданнем Ніл Сымонавіч застаўся задаволены і ў 2005 годзе даверыў выдавецтву «Про Хрысто» выданне сваёй новай кнігі «Разумная дзевачка» — аповесці пра дзяцінства «адной вясковай дзяўчынкі». Гэтая кніга таксама прысвечана Ніне Іванаўне, бо правобразам яе галоўнай гераіні стала дзяцінства Ніны Іванаўны. Пры абмеркаванні выдання я прапанаваў, каб яго аформіў сваімі малюнкамі хтосьці з мастакоў, але Ніл Сымонавіч не бачыў неабходнасці прыцягваць да афармлення мастака, сыходзячы з недахопу часу і грошай. На гэта я адказаў, што я буду звяртацца да сваіх сяброў графікаў, якія зрабляць ілюстрацыі хутка, і гэта

«У Ніла пад каласамі». Ніл Гілевіч, Уладзімір Вішнеўскі, Павел Татарнікаў, Алег Глекаў. 22 студзеня 2010 г.

не запатрабуе значных выдаткаў, і Ніл Сымонавіч пагадзіўся. З прапановай аформіць гэтую кнігу я звярнуўся да маладой мастачкі Марыны Мароз, якая згадзілася дапамагчы, і ў хуткім часе прынесла мне свае малюнкi да кнігі. Зрабіўшы макет кнігі з ілюстрацыямi Марыны, я прынёс яго «на зацвярджэнне» Нілу Сымонавічу. Яму вельмі спадабаліся мяккія аловачныя малюнкi Марыны, бо яны вельмі тонка адпавядалі настрою кнігі. Ніл Сымонавіч эмацыйна паведаміў, што ў яго ёсць планы выдаць яшчэ некалькі кніг, звязаных з Нінай Іванаўнай, і выданне гэтых кніг ён даверыць толькі нашаму выдавецтву.

Ніл Сымонавіч з задавальненнем наведваўся да нас у выдавецтва «Про Хрысто», усіх супрацоўнікаў ён лічыў сваімі сябрамі, ведаў не толькі галоўнага рэдактара і дырэктара выдавецтва і карэктара, а таксама і тых дзяўчат, якія займаюцца наборам тэкстаў ці вёрсткай, для кожнага меў добрае слова. Падчас правядзення мінскай Міжнароднай кніжнай выставы-кірмашу «Кнігі Беларусі», якая праходзіла ў павільёне БелЭкспа на вуліцы Янкі Купалы, ён таксама наведваў стэнд нашага выдавецтва, удзельнічаў у некалькіх прэзентацыях сваіх новых выданняў не толькі ў Мін-

ску, а таксама і ездзіў па Беларусі: у Гродна, Бабруйск, Полацк і Віцебск, а калі Ніл Сымонавіч па стане здароўя быў вымушаны заставацца дома, нашы сустрэчы праходзілі ўжо толькі «ў Ніла пад каласамі»...

Мне вельмі імпанавала тое, што Ніл Сымонавіч не забываўся пра сваю светлай памяці верную паплечніцу і дарадцу Ніну Іванаўну. Ён, акрамя сваіх кніг, прысвечаных ёй, падрыхтаваў, уклаў, адрэдагаваў і выдаў шэсць кніг з навуковай спадчыны Ніны Іванаўны: гэта быў узяты ім уласны абавязак перад той, хто, будучы таленавітым педагогам і мовазнаўцам, увесь свой час прысвяціла яму і таму не паспесла давесці да друку многія свае працы.

«У Ніла пад каласамі» мы адзначалі святы, сустракаліся па справах выдавецкіх, абмяркоўвалі і ўзгаднялі праекты і макеты новых выданняў. Асабліва Ніл Сымонавіч радаваўся выхаду новых кніг, калі я прыносіў першыя сігнальныя асобнікі яго кніг. Гэтыя дні былі для нас сапраўды святымі «нараджэння кнігі». За час нашага супрацоўніцтва і сяброўства было ажно сямнаццаць такіх святаў «нараджэння кнігі»: шэсць кніг Ніла Сымонавіча з'явілася ў выдавецтве «Про Хрысто»; таксама ў нашым выдавецтве пабачылі свет шэсць

Каля стэнду выдавецтва «Про Хрысто» падчас выставы-кірмашу «Кнігі Беларусі». Галіна Пармон, Крыстына Лялько, Ніл Гілевіч, Алег Глекаў. 15 лютага 2005 года.

У гасцях у народнага паэта. 8 верасня 2009 г.

кніг Ніны Гілевіч і яшчэ пяць кніг выйшлі ў выдавецтвах «Кнігазбор» і «Канфідо».

У верасні 2007 года, калі я прынёс сігнальныя экзэмпляры кнігі Ніны Іванаўны «Гісторыя народа — у яго мове», Ніл Сымонавіч нечакана зачытаў мне такі экспромт:

*Для душы не знаю лепшых лекаў,
Чым той міг, калі, як Божы дар,
Мне ўручае кнігу Глекаў —
Першы, яшчэ цёплы экзэмпляр.*

Напэўна, гэта так і было, бо калі я тэлефанаваў Нілу Сымонавічу і казаў, што праз паўгадзінкі магу завітаць да яго з сігнальнымі асобнікамі новай кнігі, яго стомлены голас у трубцы змяняўся, і ў адказ я чуў ужо бадзёрае: «Так! Вельмі добра! Ужо чакаю Вас!».

Некалькі разоў, з дазволу Ніла Сымонавіча, я запрашаў на нашы сустрэчы «пад каласамі» сваіх сяброў — мастакоў-графікаў Ігара Гардзіёнкі, Паўла Татарнікава і Уладзіміра Вішнеўскага, якім я ўдзячны не толькі за гэтыя сустрэчы, але і за тое, што дапамагалі мне густоўна афармляць кнігі Ніла Сымонавіча. Павел Татарнікаў спрычыніўся да афармлення кнігі Ніла Сымонавіча «І чую я голас» (2008), а Ігар

Гардзіёнак зрабіў вокладкі і ілюстрацыі да кніг Ніла Гілевіча «Добры анёл беларускасці» (2007), «Пацеркі Божай Маці» (2011), апошняга выдання «Сказ пра Лысую гару» (2011), «З Божай ласкай дасеўкі» (2014), «Эпіграмы» (2014) і Ніны Гілевіч «Апавядае беларуская вёска» (2008).

Да 80-годдзя народнага паэта Беларусі Павел Татарнікаў арганізаваў для Ніла Сымонавіча нязвыклы цікавы падарунак: ён даў групе студэнтаў Беларускай дзяржаўнай мастацкай акадэміі, дзе ён працуе, курсавое заданне — хай кожны складзе сваю кніжку вершаў паэта Ніла Гілевіча і як мастак-графік аформіць яе. І вось 11 лістапада 2011 года, пасля «абароны» курсавога задання, мы разам з Паўлам Татарнікавым і Ігарам Гардзіёнкам прынеслі да Ніла Сымонавіча вынікі гэтага задання: адразу 6 кніг народнага паэта, выкананых студэнтамі. Такого падарунка Ніл Сымонавіч не чакаў і быў вельмі ўзрушаны, і нават дазволіў зняць на відэакамеру свае словы падзякі да маладых мастакоў. «Уражаны я надзвычай! Я чакаў, ведаючы, хто настаўнік гэтай моладзі, што гэта будзе нестандартна, арыгінальна, цікава ва ўсіх адносінах і па задуме і па выкананні, не сумняваюся ў гэтым, але тое, што я убачыў, пераўзышло ўсе мае чаканні і спадзяванні! Гэта вельмі таленавітыя маладыя людзі, і гэта так цешыць мяне, я так радуся гэтаму! У іх такое глыбокае, разумнае, прачытанне паэзіі, што дай Бог, каб было больш і больш такіх чытачоў. <...> Калі нешта з напісанага мной і далей паслужыць крыніцай натхнення творчага, калі душа каго з іх, чытаючы мае вершы, кнігі, зачэпіцца за нешта... Дык а чаго ж большага хацець аўтару? Гэта ж выдатна!..» Выдатна, што ён у нас быў (і ёсць) — вялікі паэт і патрыёт; выдатна, што былі гэтыя цёплыя, сардэчныя сустрэчы ў «Ніла пад каласамі»!

Поўнае відэа гэтага слова падзякі можна паглядзець па спасылцы: <https://youtu.be/LjAkIK9u9ps> ці скарыстаўшыся пададзеным QR кодам.

Алег Глекаў

Алег Глекаў — мастак і тэхнічны рэдактар выдавецтва Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі «Про Хрысто», а таксама часопісаў «Наша вера» і «Ave Maria». Скончыў машынабудаўнічы факультэт БГПА, працаваў рэдактарам аддзела камп'ютарнай вёрсткі ў газеце «Чырвоная змена» і часопісе «Бярозка». Афармляў кнігі для выдавецтваў «Юнацтва», «Мастацкая літаратура», «Беларуская Энцыклапедыя» і інш. Супрацоўнічае з выдавецтвамі «Кнігазбор» і «Коска».

Ніл Сымонавіч Гілевіч падпісвае для Валянціна Глекава сваю кнігу «Выбраныя творы» з серыі «Беларускі кнігазбор». Мінск, кватэра пісьменніка, 9 верасня 2009 г.

АЎТОГРАФ

Дома ў мяне ёсць шмат кніг, як навуковых, так і мастацкіх. Сярод іх нямала і кніг беларускіх аўтараў. Мне падабаецца іх перабіраць, гартаць, чытаць урыўкі з іх у пошуках натхнення і матывацыі. У шмат якіх знаходзяцца аўтографы аўтараў, перакладчыкаў ці мастакоў, адрасаваныя майму бацьку. Часам, калі я працую з кнігамі, здараецца, што калі мне трапляецца такі аўтограф, я забываюся пра мэта, з якой я ўзяў гэтую кнігу ў рукі і пачынаю шукаць аўтографы ў іншых кнігах сваёй хатняй бібліятэкі. Гэта выглядае як гульня, але мне вельмі прыемна пабачыць тыя добрыя словы, якія былі напісаны на старонках кніг.

Падчас аднаго з такіх пошукаў я ўзяў кнігу «Ніл Гілевіч. Выбраныя творы» з серыі «Беларускі кнігазбор». Я ведаю, што мой бацька сябраваў і супрацоўнічаў з Нілам Сымонавічам, і таму я быў ўпэўнены, што і ў гэтай кніжцы абавязкова ёсць аўтограф аўтара. Разгортваю яе. І сапраўды: на тытульным аркушы бачу аўтограф, але, на маё здзіўленне, аўтограф адрасаваны Валянціну Глекаву — гэта значыць, мне...

Я ўзгадваю, што ў мяне дома

ёсць яшчэ адна кніга з аўтографам Ніла Гілевіча, якую ён падпісаў мне, калі мы сустракаліся. Гэта маленькая — усяго 36 старонак — кніга дзіцячых вершаў і загадак Ніла Сымонавіча «Я — беларус». На тытульнай старонцы гэтай кнігі чытаю аўтограф аўтара:

«Валянціну Глекаву зычу шчаслівай дарогі ў вялікае жыццё — у дружбе з паэзіяй. 16.4.09 Ніл Гілевіч».

Гэтая кніжачка з аўтографам вельмі дарагая мне і, нягледзячы на тое, што я часта карыстаўся ёю ў пачатковай школе, калі трэба было рыхтаваць на ўрокі загадкі ці вучыць на памяць вершы, я рабіў гэта вельмі беражліва і акуратна.

Я добра памятаю той дзень, калі гэтая кніжачка трапіла да мяне. Гэта адбылося, калі мне было дзесяць гадоў. Я вучыўся тады ў трэцім класе. Не памятаю, па якой прычыне, але ў той дзень у мяне не было заняткаў, таму я ўгаварыў свайго тату, каб ён узяў мяне да сябе на працу. Я быў гэтым вельмі задаволены, бо ў бацькі на працы я заўжды знаходзіў чым заняцца: гэта і размовы з бацькавымі калегамі, і

прагляд маляўнічых кніг і альбомаў, і таксама, калі мне дазвалялі, «праца» на камп'ютары. Усё гэта адбывалася ў выдавецтве «Про Хрысто».

За гэтымі заняткамі я і праводзіў свой час у той дзень. Пасля адной тэлефоннай размовы бацька адказаў суразмоўцу: «Добра, праз дзесяць хвілін будзем у Вас», і, паклаўшы трубку, запытаў у мяне:

— Пойдзеш са мной у госці ці застанешся тут, у выдавецтве?

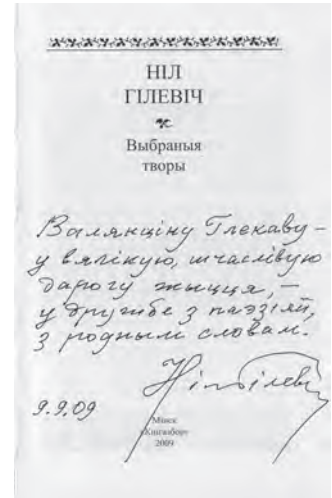
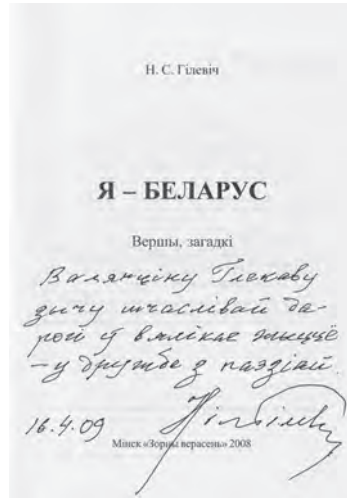
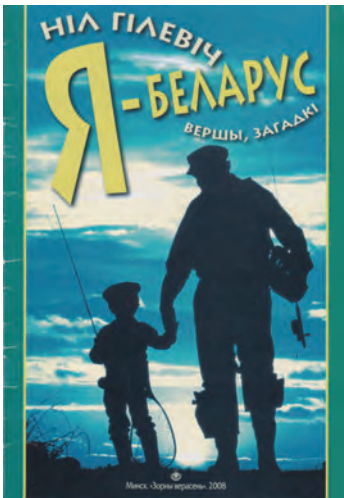
— Так! Так! Пойдзем у госці! — адразу ж пагадзіўся я.

Праз хвіліну мы ўжо шпацыравалі ў напрамку Купалаўскага тэатра.

— Валянцін, мы цяпер ідзем у госці да Ніла Гілевіча, — патлумачыў мне бацька. — Мне трэба абмеркаваць з ім некаторыя выдавецкія справы, а ты, калі ласка, ціхенька пасядзі, каб нам не перашкаджаць...

— Я зразумеў. Не буду вам перашкаджаць, — адказаў я і ў сваю чаргу запытаў: — А гэта той самы Ніл Гілевіч, пра якога нам распавядалі ў школе?

— Так, сапраўды, мы ідзем да народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча, — адказаў бацька.

Каля тэатра мы звярнулі на вуліцу Карла Маркса, збочылі ў адзін з дворыкаў і падняліся па лесвіцы на другі паверх. Дзеры ў кватэры былі расчыненыя, і на парозе нас сустракаў сам гаспадар кватэры. Ubачыўшы мяне, ён здзівіўся:

— А хто гэты малады чалавек?

— Дзень добры, Ніл Сымонавіч! — адказаў я. — Мяне завуць Валянцін. Пакуль Вы будзеце размаўляць з маім татам, я ціхенька пасяджу і не буду вам перашкаджаць.

— Праходзьце ў хату, даражэнькія! — з усмешкай адказаў Ніл Сымонавіч.

Мы ўвайшлі ў пакой. Ніл Сымонавіч прапанаваў мне сесці на крэсла каля часопіснага століка. Пакуль мой бацька размаўляў з Нілам Сымонавічам па справах, я з цікавасцю абводзіў позіркам пакой. У нас дома шмат кніг, але такой колькасці кніг я ніколі раней не бачыў! Акрамя велізарнай кніжнай шафы, кнігі стосамі ляжалі на сталё, на часопісным століку, і нават канапа, на якой сядзеў Ніл Сымонавіч, была завалена стосамі кніг. Мой позірк прывабіў велізарны букет з каласоў, які красаваўся ў крышталёвай вазе на сталё. Пасля я не раз чуў ад бацькі, што ён быў на сустрэчы «ў Ніла пад каласамі»,

і я адразу ж разумеў, што бацька заходзіў праведцаў Ніла Гілевіча.

Калі размова аб справах была скончана, Ніл Сымонавіч звярнуўся да мяне: запытаў пра мае поспехі ў школе і мае любімыя прадметы.

— А вершы якіх беларускіх паэтаў вы вывучаеце ў школе? — з хітрынкай запытаў гаспадар. — Можа, што-небудзь ведаеце і на памяць?

— Ведаю, магу і пачытаць, — не вагаючыся ні хвіліны, адказаў я.

Я, быццам на ўроку, устаў з крэсла і выразна прачытаў на памяць верш Якуба Коласа «Песня аб вясне».

— Вось жа, як добра ты чытаеш вершы! — ўзрадаваўся Ніл Сымонавіч. — А яшчэ што ведаеш?

Я з такім жа натхненнем прачытаў яшчэ некалькі вершаў. Пасля кожнага верша Ніл Сымонавіч мяне шчыра хваліў і прасіў пачытаць яшчэ. Я стараўся як мог.

— А мо ведаеш на памяць вершы паэта Ніла Гілевіча? — з хітрынкай запытаў мяне Ніл Сымонавіч.

Тут я разгубіўся, бо мы ў школе не вывучалі вершаў Ніла Гілевіча. Ніл Сымонавіч, заўважыўшы маю разгубленасць, супакоіў

мяне, сказаўшы, што ў яго вельмі мала вершаў для дзяцей, у асноўным ён піша для дарослых, і што яму вельмі спадабалася, як я чытаю вершы. Вось тады ён і сказаў:

— Пачакай, пачакай! У мяне для цябе ёсць падарунак! — Ён стаў перабіраць кнігі, якія ляжалі побач з ім на канапе, пакуль не знайшоў невялікую кніжачку.

— У гэтай кніжыцы сабраныя мае вершы для дзяцей. Я зараз табе яе падпішу, — сказаў ён.

Ніл Сымонавіч узяў ручку з пяром, падпісаў і ўручыў мне гэтую кнігу. Я быў вельмі задаволены такім падарункам...

Нягледзячы на тое, што гэта была мая адзіная сустрэча з Нілам Сымонавічам, ён не забываўся пра мяне і пры сустрэчы з татам заўсёды перадаваў які-небудзь смачны пачастунак, а калі выйшаў яго том у серыі «Беларускі кнігазбор», ён падпісаў гэтую кнігу для мяне.

Хоць мая прафесійная дзейнасць цяпер не звязаная з літаратурай, я шукаю натхнення для сваёй працы ў беларускім родным слове і ў тым ліку ў вершах беларускіх паэтаў. Такім чынам, спаўняецца пажаданне Ніла Гілевіча «...шчаслівай дарогі ў вялікае жыццё — у дружбе з паэзіяй».

Валянцін Глекаў

Дамінік Стэфановіч.
Малюнак Чэслава Манюшкі
(1836).

Святлана Шэйпа

Харавая творчасць Станіслава Манюшкі *ad maiorem Dei gloriam*

У 2019 г. мы святкавалі 200-я ўгодкі з дня нараджэння С. Манюшкі. У Беларусі, Польшчы і Літве з гонарам адзначылі гэты прыгожы юбілей! Значная колькасць музычных мерапрыемстваў у нашай краіне адбывалася пад патранатам творчага калектыву «Беларуская капэла адраджэння», кіраўніком якога з'яўляецца Віктар Скарабагатаў. Акрамя яскравых канцэртных праграм, падрыхтаваных супрацоўнікамі аб'яднання, шмат іх намаганняў было пакладзена на выпуск кампазіцый С. Манюшкі ў нотазборы «Песні нашага Касцёла». Гэта выданне складаецца з некалькіх сшыткаў рэлігійных твораў кампазітара для розных выканальніцкіх складаў. Першым убачыў свет зборнік з арганымі апрацоўкамі на найбольш распаўсюджаныя ў Касцёле малітвы і песні «Тваёй абароне...», «Пад Твае прыходзім дзверы...», «Вясёлы дзень для нас настаў...», «Завітай, Укрыжаваны...», «Пастушкам Анёл сказаў...»¹ і г.д. Наступным стаў зборнік з сольнымі песнямі і дуэтамі Манюшкі, куды ўвайшлі «Звеставанне», «Гімн да Маці Божай», «Гімн да Пана Езуса», «О, Уладца свету...», «Ad

te Domine», «Laudate Dominum»² і іншыя сачыненні.

Вось ужо некалькі гадоў рыхтуецца да выхаду серыя сшыткаў рэлігійных твораў малых формаў для хору: песняў, гімнаў, малітваў, псальмаў, антыфонаў, асобных частак месаў. Я атрымала запрашэнне ўвайсці ў склад групы па падрыхтоўцы зборнікаў, і таму пачала вывучаць харавую дзейнасць кампазітара на розных этапах яго жыццёвага шляху ў Берліне (1837–1840), Вільні (1840–1858) і Варшаве (1858–1872). Гэта тэма мала распрацаваная музыколагамі, таму чытачам «Нашай веры» будзе цікава пазнаёміцца з некаторымі вынікамі майго даследавання.

Паўсюдную вядомасць С. Манюшку, безумоўна, прынесла опера, зрабіўшы яго класікам музычна-драматычнага мастацтва культурна-гістарычнага рэгіёна, якім у XIX ст. была Рэч Паспалітая абодвух народаў. У ценю ж яго опернай музыкі аказалася значная рэлігійная харавая спадчына, без якой немагчыма ўявіць ні сапраўднага маштабу таленту С. Манюшкі, ні спецыфікі станаўлення харавой рэлігійнай справы ў Беларусі.

На карысць адметнасці гэтага роду музыкі ў творчасці вялікага Майстра служыць і тая акалічнасць, што першыя сачыненні для хору ўбачылі свет задоўга да плана-праекту оперы «Галька», якая прынесла кампазітару ўсеагульнае прызнанне.

Цікавасць да харавога спеву С. Манюшку была прывітая яшчэ ў дзяцінстве. Узгаданыя на традыцыйных сямейных каштоўнасцях, на вялікай павазе да музычна-культурных традыцый сваёй краіны, ён змалку прыслухоўваўся да велічных духоўных спеваў братоў-місіянераў у касцёле св. Вінцэнта ў Смілавічах, а таксама базыліянаў ва ўніяцкай царкве Дабравешчання ў Малых Лядах — святыняў, якія спрадвеку «аберагалі» вернікаў мясцовасцяў, што належалі сям'і Манюшкаў.

Гады навучання ў гімназіі ў Мінску таксама не прайшлі бяследна для ўражлівага падлетка. На Высокім Рынку, дзе жыла сям'я Манюшкаў, і паблізу яго ўзвышалася шмат касцёлаў, дзе можна было пачуць зладжаны харавы спеў кансэкраваных асобаў. Надоўга ў памяці юнака замацавалася суладнае гучанне

Святлана ШЭЙПА — музыказнаўца. Нарадзілася ў Мінску. Скончыла Беларускую дзяржаўную акадэмію музыкі і аспірантуру пры ёй. Даследуе каталіцкія музычныя традыцыі на Беларусі ў XIX—пачатку XX стагоддзя.

хору з галасамі айцоў бэрнардынаў у касцёле св. Юзафа³. Мілагучным рэхам адклікаўся ў сэрцы пачынаючага музыканта кранальны харавы спеў сяцёр бэнэдыктынак, якімі апекавалася бабуля кампазітара Клацільда Вайніловіч — настаяцельніца кляштара пры касцёле св. Войцеха⁴. Ужо тады С. Манюшка адчуў сапраўдную прыгажосць і глыбіню богаслужбовай харавой музыкі ва ўсёй яе жанравай разнастайнасці і эмацыянальных адценнях, спазнаў яе асаблівую чысціню і мужнасць, шляхетнасць, пабожнасць і містычнасць.

Асаблівую карысць для музычнага станаўлення Манюшкі мелі прыватныя заняткі з «улюбёным у сваё мастацтва» Дамінікам Стафановічам (1797–к. 1870). Ён змог ацаніць і ўмела скіраваць непераадольнае імкненне Станіслава да музыкі такім чынам, што яна стала для яго «самай важнай мэтай»⁵. Не маглі прайсці незаўважнымі для маладога кампазітара і касцёльныя творы, напісаныя прызнаным мэтрам музыкі. На шчасце, захаваўся рукапіс партыі альты (Canto II) з яго разгорнутай Месы D-dur, які ўскосна сведчыць пра надзвычайную адоранасць мінскага музыканта.

З узростам любоў да музыкі ў С. Манюшкі няўхільна множылася. Калі прыйшоў час разбірацца ў тонкасцях прафесіі, ён звярнуўся да вопытнага нямецкага педагога Карла Рунгенхагена, пад наглядом якога на працягу амаль трох гадоў (1837–1840) прыватна атрымліваў адукацыю ў Спеўнай акадэміі (*Singakademie*) у Берліне. У класе К. Рунгенхагена, старшыні гэтага спеўнага таварыства, С. Манюшка праходзіў курс лекцый не толькі па кампазіцыі і інструментальнасці, але і па дырыжыраванні. З перыяду берлінскіх штудый кампазітара засталася няшмат сведчанняў, адно з іх прыводзіць яго першы біёграф

Смілавічы. Касцёл св. Вінцэнта і кляштар місіянераў. Малюнак Чэслава Манюшкі.

Аляксандр Валіцкі, згадваючы пра факт даручэння С. Манюшкі кіравання хорам падчас адсутнасці Рунгенхагена⁶. Асаблівы давер прызнанага ва ўсім свеце майстра навучэнец адчуў тады, калі настаўнік рэкамендаваў яго асісіраваць Гаспару Спанціні⁷ — знакамітаму кампазітару, аднаму з заснавальнікаў жанру вялікай оперы, які больш за дваццаць гадоў займаў пасаду галоўнага дырыжора прускай Каралеўскай прыдворнай капэлы.

Прывілей найлепшага вучня К. Рунгенхагена даваў магчымасць маладому музыканту знаходзіцца ў гушчы ўсіх падзеяў Спеўнай акадэміі, чаму спрыяў і той факт, што С. Манюшка быў блізім сябрам сям'і гэтага знанага ў Еўропе кампазітара, а яго ўласны пакой мясціўся пад канцэртнай залай навучальнай установы⁸.

Дзейнасць заснаванай у 1791 г. Спеўнай акадэміі мела важнае значэнне для станаўлення светапогляду С. Манюшкі. З'яўляючыся не толькі адукацыйнай, але і ўнікальнай канцэртнай установай, яна гуртавала вакол сябе аматараў і прафесіяналаў розных веравызнанняў. Галоўнай мэтай музыкантаў было выкананне шэдэўраў каталіцкай і пратэстанцкай духоўнай музыкі па-за межамі літургічных набажэнстваў.

Спеўная акадэмія ў першай трэці XIX ст. вызначала «музычны клімат» сталіцы Прусіі і яднала вакол сябе значныя музычныя сілы. Колькасць навучэнцаў і ўдзельнікаў разнастайных музычных мерапрыемстваў штогод павялічвалася: у 1802 г. на рэпетыцыі прысутнічала звыш 200 спевакоў, а ў 1823 г. і 1827 г. звыш 300 і 400 музыкантаў, таму можна ўявіць уражанні маладога С. Манюшкі ад прэм'еры араторыі Ф. Мендэльсона «Павел» у выкананні 200 музыкантаў — першага канцэрта, наведанага кампазітарам па прыездзе ў Берлін. Надоўга ў яго памяці засталіся праслуханыя ім араторыі Г. Ф. Гендэля «Александэр-фэст» (1838 г., пад кіраўніцтвам Г. Спанціні) і «Месія» (1839 г., прымеркаваная да 300-годдзя Рэфармацыі).

У другой трэці XIX ст. канцэртная дзейнасць *Singakademie* выйшла за музычна-культурныя межы Берліна, ініцыруючы магутны харавы рух ва ўсёй Германіі. Паклаў пачатак усеагульнаму замілаванню спевам першы аматарскі мужчынскі хор — лідэртафель, арганізаваны пры Спеўнай акадэміі Карлам Фрыдрыхам Цэльтарам яшчэ ў 1809 г. Гэты калектыў спрыяў фарміраванню традыцыі арганізацыі вялікіх харавых фестываляў *Liederfest*, што аб'ядноўвалі

Спеўная акадэмія ў Берліне (1835).

музыкантаў у розных гарадах для выканання буйнамаштабных твораў. З адным такім *лідэртафелем* — мужчынскім вакальным квартэтам — працаваў і С. Манюшка, арганізаваўшы яго ў Берліне ў 1839 г. сіламі энтузіястаў Спеўнай акадэміі. Манюшкаўскі вакальны квартэт быў своеасаблівай творчай лабараторыяй, дзе, акрамя сваіх дырыжорскіх навыкаў, ён адточваў і кампазітарскае майстэрства, ускосным доказам чаму з'яўляецца колькасць твораў маладога аўтара ў акрэслены перыяд: Меса для хору з арганам⁹, 14 фугаў-вакалізаў і *Gloria* для чатырохгалосага змешанага хору, вакальна-хараваыя каноны *Agnus Dei* (1839), *Kyrie eleison* (1839), *Christe eleison* (1839), «*Sancta Maria*» (1839) і яшчэ 19 іншых трох-, чатырохгалосых сачыненняў гэтага жанру¹⁰.

Па вяртанні ў Вільню С. Манюшка ў сваёй творчасці арыентаваўся на мадэль функцыянавання берлінскай Спеўнай акадэміі з яе грунтоўнай канцэртнай, асветніцкай і адукацыйнай дзейнасцю. Водгукам канцэртаў духоўнай музыкі берлінскай Спеўнай акадэміі стала выкананне ў Дзень Задушны (2 лістапада) 1840 г. манументальнага «Рэквіема» Моцарта, арганізаванага С. Манюшкам у

касцёле св. Янаў амаль адразу па яго прыездзе ў Вільню¹¹. Варта адзначыць, што на золку сваёй прафесійнай дзейнасці ён у першую чаргу шукаў творчых кантактаў з нямецкімі музыкантамі. Іх супрацоўніцтва з Майстрам характарызуюць нерэгулярныя канцэрты. На адным з іх прагучаў гімн С. Манюшкі «Хвала Богу», напісаны для зводнага хору аматараў, каталіцкага хору і хору лютэранскай царквы з нагоды трохсотгоддзя яе існавання ў Вільні¹². Вядома, што пры выкананні значных сачыненняў — «Галькі» і «Мілды» — кампазітар разлічваў на віленскіх пратэстантаў¹³.

Несумненна, вянцом пачэрпнутых прагрэсіўных ідэй стала заснаванне Манюшкам у 1854 г. Таварыства св. Цэцыліі¹⁴, куды ўваходзілі ўсе ахвотныя «прафесійныя музыканты і аматары добрай волі»¹⁵.

С. Манюшка, безумоўна, адчуваў патрэбу ў арганізацыі хору, які мог стаць магутным інструментам кансалідацыі ўсіх зацікаўленых музыкантаў колішняй сталіцы ВКЛ, таму першым крокам для паспяховага функцыянавання музычнага згуртавання было стварэнне харавага калектыву з музыкантаў касцёлаў св. Янаў і св. Станіслава і Уладзіслава з прыцягненнем

настаўнікаў музыкі, артыстаў музычнага тэатра графа Бэндэкта Тышкевіча і музыкантаў-аматараў¹⁶, на які ўскладаліся вялікія надзеі ў ажыўленні рэлігійна-культурнага жыцця Віленшчыны.

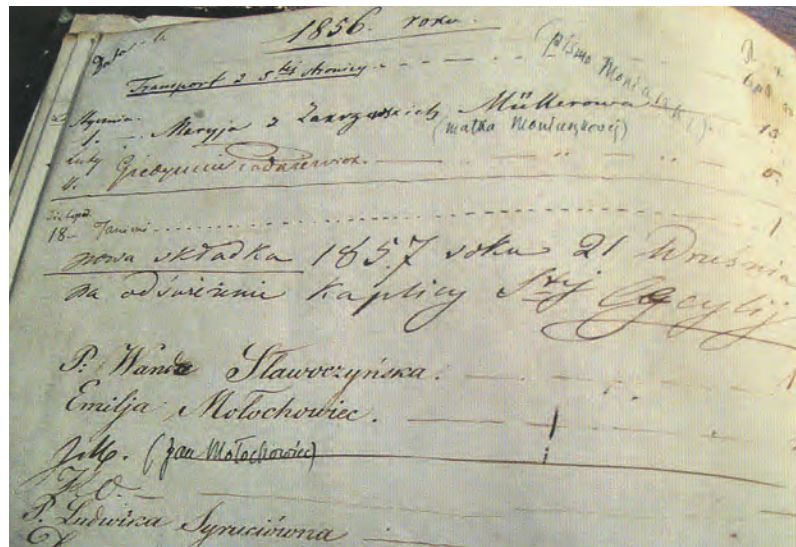
Не адмаўляючы дамінуючай ролі нямецкай традыцыі ў развіцці музычнага мастацтва і педагогікі ўсёй Расійскай імперыі на працягу XIX ст., было б несправядліва думаць пра ўтварэнне Таварыства св. Цэцыліі (арганізаванага адным з першых на землях былой Рэчы Паспалітай) выключна пад уплывам навучання С. Манюшкі ў Берліне. Варта засведчыць, што паралельна з пlynню па аднаўленні і папулярызацыі творчасці выбітных кампазітараў (Ё. С. Баха, Г. Ф. Гендэля) у рэчышчы Каталіцкага Касцёла крышталізаваліся асноўныя ідэі эстэтычнай платформы моцнага рэстаўрацыйнага кірунку пад назваў **цэцыліянскі рух**, галоўныя прынцыпы якога не маглі не крануць С. Манюшку.

Як надзвычай пабожны чалавек, кампазітар не ўяўляў сваёй рэлігійнай музыкі па-за абрадамі, як і дзейнасць Таварыства, заснаванага пры касцёле святых Янаў у Вільні і названага ў гонар апякункі ўсіх касцёльных музыкантаў. Гэта пацвярджаюць акт заснавання аб'яднання і нататкі са звесткамі пра рэпетыцыі і фінансавыя справы Таварыства св. Цэцыліі, дзе адзначаецца, што «віленскія музыканты і аматары <...> з мэтай пашырэння добрай і сур'ёзнай музыкі пажадалі злучыцца ў хор для выканання падчас набажэнстваў найлепшых твораў замежных і мясцовых кампазітараў <...>»¹⁷.

Пра актыўную пазіцыю С. Манюшкі сведчаць і выступленні калектыву. Некалькі гадоў запар на ўспамін св. Цэцыліі арганізаваліся канцэрты з сачыненняў пераважна мясцовых аўтараў

(меси Фларыяна Міладоўскага, Юзафа Міцкевіча, Станіслава Манюшкі). Традыцыйным для саюза музыкантаў было наладжванне канцэртаў у Вялікую пятніцу сіламі хору і аркестра. У 1857 г. Манюшка напісаў Юзафу Сікорскаму пра вялікапятнічнае выступленне, якое з поспехам прайшло 5/17 красавіка, паколькі, па словах кампазітара, «сам галоўную ў ім іграў ролю»¹⁸. У сучаснай Манюшку літаратуры мы знойдзем згадкі пра гучанне яго «Вастрабрамскіх літаній» каля віленскага санктуарыя Маці Божай.

Безумоўна, маштаб віленскіх касцёльна-музычных мерапрыемстваў не супастаўны з нямецкімі. Нават нягледзячы на той факт, што былі задзейнічаны ўсе музычныя сілы Вільні, у музычных праграмах значыліся невялікія кампазіцыі: нескладаныя месы («Святая меса» e-moll С. Манюшкі на словы Антонія Эдварда Адынца, меса Юзафа Міцкевіча); асобныя часткі буйнамаштабных твораў, у большасці прыдатныя для голасу Ахілеса Банольдзі (уступ да араторыі «7 апошніх слоў нашага Збаўцы» Ёзафа Гайдна, каваціна барытона з кантаты Станіслава Манюшкі «Мадонна», арыя баса з араторыі «Павел» Фелікса Мендэльсона-Бартольдзі, арыя «Pieta Signore» Алесандра Страдэлы і арыя з араторыі «Святы Войцах» Войцаха Савінскага); ці літургічныя сачыненні малых формаў, нахштальт гімна «Прымірэнне з Божай воляй», «Sub tuum praesidium» і «Intende voci» Манюшкі; «Tulerunt Dominum meum» Мендэльсона. На гэтым фоне вылучаюцца манументальныя «Вастрабрамскія літаніі» Майстра і разгорнутая меса Фларыяна Міладоўскага «Спевы да святой Імшы» на словы У. Сыракомлі, што ўваходзілі ў рэпертуар хору віленскага Таварыства св. Цэцыліі.

Фрагмент нататніка віленскага Таварыства св. Цэцыліі. Рухаліс Станіслава Манюшкі (1856).

У рэпертуары Таварыства было няшмат кампазіцый С. Манюшкі з задзейнічаннем харавой групы. Спіс пералічаных двух-, трохгалосых месаў і невялікіх песнапенняў (за выключэннем «Вастрабрамскіх літаній») могуць пашырыць і яго іншыя сачыненні віленскага перыяду: «Да Бога. Псалм 137», «Хор праведных», «Ойча наш», «Начны хор Анёлаў Ахоўнікаў», «Паўстаньце, паўстаньце!». Адметнае месца належыць апошняму з гэтых твораў, паколькі ён адрасаваны малодшаму брату Дамініка Стафановіча Вінцэнта, тагачаснаму дырыжору аркестра ў Мінску¹⁹.

Усе пералічаныя спевы былі напісаны кампазітарам з думкай пра выканальніцкі ўзровень будучых музыкантаў. Што датычыць хору, у найлепшым выпадку Манюшка збіраў каля дваццаці харыстаў. Недахоп у Вільні, як і ў іншых гарадах, высокакваліфікаваных музыкантаў тлумачыцца закрыццём расійскім урадам Віленскага ўніверсітэта і каталіцкіх кляштараў — цэнтраў музычнага прафесіяналізму. У кантэксце гэтых фактаў аб'яднанне св. Цэцыліі, хоць і нядоўга (да 1859 г.)²⁰, было адным з нямногіх музычна-рэлігійных асяродкаў на нашых землях, якія ажыццяўлялі рэлігійна-духоўную, адукацыйна-асветніцкую і канцэртную дзейнасць.

У названы перыяд апрача Таварыства св. Цэцыліі такім шматфункцыянальным цэнтрам стала віленская архікатэдра святых Станіслава і Уладзіслава, што пад сваім дахам яднала музычную школу (праіснавала да 1863 г.), школу спевакоў (праіснавала да 1874 г.), школу грыгарыянскага спеву (*schola gregoriana*) і інструментальную капэлу.

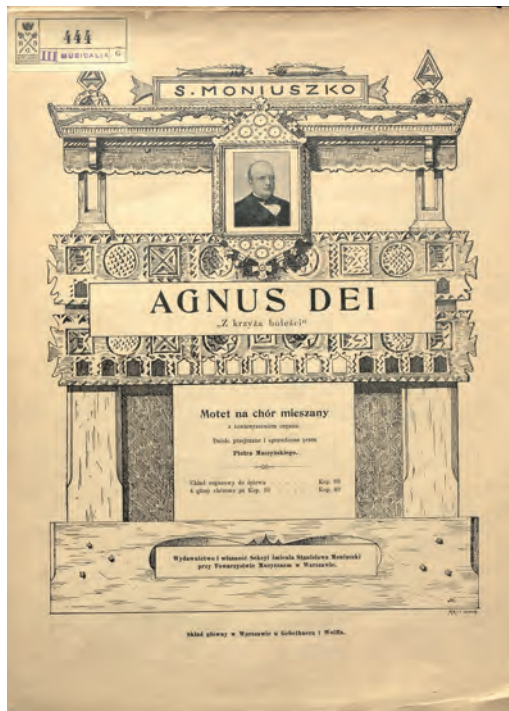
Творчая праграма саюза аматараў богаслужбовай музыкі ў Вільні не абмяжоўвалася выканальніцкай дзейнасцю: С. Манюшка ўзяў на сябе абавязкі па апецы хору Школы касцёльных спевакоў і арганістаў, арганізаванай чацвёртага мая 1855 г. пры Таварыстве дабрачыннасці. Аб гэтым сведчаць звесткі пра вялікапятнічны канцэрт у касцёле святых Янаў, дзе збіраліся ахвяраванні на забеспячэнне гэтай музычнай школы. Разлічаны на два гады курс навучання дзяцей-сіротаў прадугледжваў таксама выкананне месаў Р. Фюрэра, С. Зэхтэра, Ю. Грыма²¹ і развучванне спецыяльна напісанай для хору трохгалосай «Святой меси» (e-moll) С. Манюшкі, якая, па словах кампазітара, «была для іх крыху мудрагелістай»²².

Дзейнасць цэцыліянскай супольнасці выходзіла за межы выканання богаслужбовых аба-

вязаў. Яскравым прыкладам высокай сацыяльнай актыўнасці музычнага аб'яднання з'яўляецца збор сродкаў для помніка кампазітару Курпінскаму ў Варшаве. Інфармацыю пра дабрачынную акцыю ў часопіс «Музычны рух» падаў Ахілес Банольдзі: «Віленскае музычнае Таварыства св. Цэцыліі нясе <...> удовін грош для ўсталявання помніка шанюўнаму спадару Каралю Курпінскаму. Крыніцай гэтай мізэрнай ахвяры стаў імправізацыйны вечар, афішу якога мы далучаем на ўспамін аб гарачай гатоўнасці дапамагчы і сардэчным спачуванні нашай групкі да ўсяго, што толькі мае сувязь з гонарам і дасягненнямі нацыянальнага мастацтва»²³.

Магчыма, натхняльнікам падобнага роду дзейнасці стаў узор рэнесанснага *Compagnia dei Signore Musici di Roma*, перайменаванага папам Сікстам V у 1585 г. спачатку ў *Congregazione dei Muzici di Roma*, а пазней у Акадэмію св. Цэцыліі. Аб'ядноўвала згуртаваных у гэту супольнасць прафесійных музыкантаў — прадстаўнікоў рымскай поліфанійнай школы — акрамя прапагандавання музыкі, жаданне духоўна і матэрыяльна дапамагаць сваім калегам²⁴.

У перыяд мастацка-культурнай дзейнасці ў Варшаве С. Манюшка не быў афіцыйна звязаны абавязкамі касцёльнага музыканта. Выконваючы функцыі опернага дырыжора (што прадугледжвала працу як з аркестрам, так і з хорам), а таксама займаючы адказнае месца дырэктара опернага тэатра, С. Манюшка вялікую ўвагу надаваў харавому мастацтву па-за тэатрам. Ужо ў 1864 г. ён атрымаў запрашэнне ад Апалінарыя Концкага, які ўзначаліў адноўлены Музычны інстытут, кіраваць харавым класам з абавязковым «дырыжы-

Вокладка твора *Agnus Dei* «З Крыжа пакутаў» Станіслава Манюшкі.

раваннем рэлігійных твораў падчас набажэнстваў Інстытута»²⁵. Заўважым, што праграмай навучання прадугледжваліся інтэнсіўныя заняткі з хорам: двухгадзінныя рэпетыцыі праводзіліся штодзённа, акрамя нядзелі²⁶. Нягледзячы на тое, што на пасадзе прафесара харавога класа С. Манюшка служыў нядоўга (да 1865 г.), знакавым для гэтага перыяду яго творчай дзейнасці стала напісанне шэрагу духоўных песнапенняў для хору. Сапраўднай пярлінай лічыцца *Mesa Es-dur*, створаная з думкай пра вучняў Музычнага інстытута. Але ўжо з сярэдзіны 1866 г. кампазітар выкладаў у мужчынскіх і жаночых класах кантрапункт і гармонію, кампазіцыю і інструментарый. Думаецца, ад працы з хорам гэта яго не вызваляла, ускосным доказам чаму служыць інфармацыя ў адным з лістоў С. Манюшкі пра яго ўдзел у святой Імшы ў 1870 г. разам з навучэнцамі інстытута²⁷.

Завяршаюць гістарычны экскурс у мінулае Манюшкі-харавіка дадзеныя пра рэпетыцыі з аматарскім хорам у кватэры кам-

пазітара²⁸. Польскі навукоўца Томаш Бараноўскі ў артыкуле пра рэлігійную музычную спадчыну С. Манюшкі выказаў меркаванне аб тым, што гаворка ідзе пра развучванне яго «Петравінскай месы», якая ўпершыню прагучала ў варшаўскім касцёле сясцёр візітак на Кракаўскім прадмесці²⁹.

Захопленасць С. Манюшкі рэлігійнай харавой музыкой прывяла да стварэння 8-мі разгорнутых лацінскіх і польскіх³⁰ месаў (дзе з іх — пахавальныя цыклы), 4-х манументальных «Вастрабрамскіх літаній», вялікай рэлігійнай кантаты «Requiem aeternam». Сярод сачыненняў малых формаў назавем **асобныя часткі месаў** (*Kyrie eleison; Christe eleison; Benedictus; Agnus Dei; Agnus Dei* «З крыжа пакутаў» на сл. Ю. І. Крашэўскага; аферторый «Пачуй, о Божа...» на сл. А. Фялінскага), **антыфоны** («Жалобны марш»; «Ecce lignum crucis»; «Sancta Maria»), **псалмы** («Псалм 112 (113)», «Да Бога. Псалм 137» на сл. Ф. Князьніна), «Vide humilitatem meam»; «Ne memineras»), **гімны** («Veni Creator Spiritus»; «Паўстаньце, паўстаньце!» на сл. К. Браздінскага, «Увись ляці, душа» на сл. Л. Матушынскага), **песні** («Як на ранку згаснуць зоры...» на сл. Ф. Карпінскага; «Ранішняя песня» на сл. К. Сянкевіча; «На пахаванне» на сл. Л. Матушынскага) і **малітвы** («Ойча наш»; Анёльскае прывітанне «Вітай, Марыя»; «Хор праведных» на сл. Віктара дэ Лапрада; «Начны хор Анёлаў Ахоўнікаў» на сл. У. Сыракомлі; «Ойча з неба» з оперы «Галька» на сл. У. Вольскага; «Дзякуй, Божа» з оперы «Плытагон» на сл. С. Багуслаўскага).

Захавалася не так шмат сведчанняў аб выкананні гэтых твораў С. Манюшкі. Прэм'ера сачыненняў «Да Бога. Псалм 137»,

«Хор праведных», «Ойча наш», «Начны хор Анёлаў Ахоўнікаў», «Паўстаньце, паўстаньце!» адбылася падчас набажэнстваў у касцёле святых Янаў, дзе кампазітар служыў арганістам. Некаторыя з гэтых кампазіцый уключаліся ў канцэртныя праграмы хору Таварыства св. Цэцыліі ў Вільні, кіраўніком якога ён быў на працягу некалькі гадоў. Вядома і аб канцэрце ў Варшаве ў 1859 г., дзе сам Маэстра дырыжыраваў малітвай «Ойча наш» (у суправаджэнні ансамбля струнных). У 1872 г. там жа ўпершыню ў Пасхальны Трыдуум прагучаў твор «Esse lignum crucis»: аматарскі хор праспяваў сачыненне ў касцёле св. Юзафа, а пасля — у касцёле св. Антонія. Заўважым, што некаторыя рэлігійныя хоры нашага суайчынніка выконваліся сіламі мясцовых калектываў у святых Нясвіжа, Віцебска і Гродна. Прыкметнае ў гэтым сэнсе жалобнае набажэнства, адпраўленае ў гродзенскім фарным касцёле св. Францішка Ксавэрыя на 50-я ўгодкі смерці Адама Міцкевіча. Інспіраваная Алаізаў Ажэшкай жалобная Меса амаль цалкам складалася з

хораў С. Манюшкі. Тады можна было пачуць харавыя малітвы «Ойча з неба» з оперы «Галька» і «Ойча наш», а таксама вакальныя «О, Уладца свету» і «Трымаеш Ты лёс чалавецтва...».

Харавое рэлігійнае мастацтва ў творчасці С. Манюшкі займала надзвычай важнае месца. Пазнаёміўшыся ў берлінскай Спеўнай акадэміі з вялікай колькасцю таленавітай харавой музыкі, спазнаўшы там сутнасць і тонкасці харавой справы, ён дэманстраваў выключнае веданне харавой культуры, харавой літаратуры, а ў яго кампазіцыях знайшло адлюстраванне дасканаласць валодання мастацтвам харавога пісьма. Пра ўнікальнасць харавога майстэрства кампазітара сведчаць не толькі яго буйныя і невялікія духоўныя сачыненні, але маштабныя і разгорнутыя вяршыні оперы «Галька» і «Страшны двор», дзе харавыя сцэны адыгрываюць істотную ролю ў драматургіі цэлага, а таксама яго харавыя кантаты «Мілда», «Ніёла», «Мадонна», «Крымскія санеты» і «Прывіды».

Наўрад ці можна назваць імя іншага айчыннага кампазітара,

сувмернае маштабу талента вялікага Майстра. Ён быў маяком, які ўказваў шлях у выканальніцкай, педагогічнай і кампазітарскай дзейнасці. Яго ўнікальная падзвіжніцкая дзейнасць, а таксама ўласна харавыя рэлігійныя творы сталі надзвычайнаю крыніцаю натхнення як для прафесійных кампазітараў Ф. Міладоўскага, Я. Галіча-Сулінскага, Ю. Грыма, Я. Глінскага, Л. Герынга, А. Мілера, Э. Гірдо, так і музыкантаў-аматараў, якія выконвалі штодзённыя музычна-літургічныя абавязкі ў касцёлах беларускіх гарадоў і мястэчак.

Апошнім часам харавыя сакаральныя творы Станіслава Манюшкі ўсё больш уключаюцца ў праграмы духоўнай і свецкай музыкі ва ўсім свеце, усё часцей іх можна пачуць падчас святой Месы ў Польшчы і Літве. Мы спадзяёмся, што хутка і беларускія вернікі адчуюць магутную і жыццядайнаю духоўную сілу харавых рэлігійных твораў кампазітара, якія ён пісаў з верай у Бога і любоўю да Яго, а таксама з думкай пра кожнага з нас і з надзеяй на нашае духоўнае ўзбагачэнне.

¹ Песні нашага Касцёла [Ноты] / Станіслаў Манюшка. Сшытак 1 : Творы для аргана. — 2019. — 47, [1] с. — (Беларускі гістарычны нотазбор : вып. 17).
² Песні нашага Касцёла [Ноты] / Станіслаў Манюшка. Сшытак 2 : Творы для голасу і фартэпіяна (аргана). — 2019. — 99, [1] с. — (Беларускі гістарычны нотазбор : вып. 18).
³ Borejko-Chodźko, I. Diecezja Mińska około 1830 roku. — T. 1 : Struktury zakonne. Opr. Marian Radwan / J. Borejko-Chodźko. — Lublin : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 1998. — S. 95.
⁴ Borejko-Chodźko, I. — op.cit. — S. 25.
⁵ Moniuszko, S. Listy zebrane. Przygotował do druku W. Rudziński / S. Moniuszko. — Kraków : PWM, 1969. — S. 236.
⁶ Walicki, A. — op.cit. — S. 38–39.
⁷ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 48.
⁸ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 53.
⁹ Milewski, O. Trzy śpiewy z muzyką Stanisława Moniuszki / O. Milewski // Wizerunki i rozstrząsania naukowe. — 1839. — T. XI. — S. 151–152.
¹⁰ Навучанне С. Манюшкі ў Берліне праходзіла па прынцыпе *nulla dies sine linea*, аб чым сведчаць 6 альбомаў «Берлінскіх эскізаў» з музычнымі практыкаваннямі і паўнавартаснымі творами кампазітара. Гл.: Опеіньскі, Н. Stanisław Moniuszko: życie i dzieła / H. Opeіньski. — Lwów [etc.] : nakładem Wydawnictwa Polskiego, 1924. — S. 53; Soltysik, W. Berlińskie kanony wokalne Stanisława Moniuszki / Muzyka. — 1999. — № 1 (172). — S. 108.
¹¹ Dziębowska, E. Moniuszko Stanisław / E. Dziębowska, K. Duszyk // Encyklopedia muzyczna : część biograficzna [w 11 t.] / pod red. E. Dziębowskiej. — Kraków, 2000. — T. 6. — S. 304.
¹² Rudziński, W. — op.cit. — S. 222.
¹³ Rudziński, W. — op.cit. — S. 222–223.
¹⁴ Гл.: Шэйпа, С. Беларускае таварыства святой Цэцыліі / С. Шэйпа // Наша вера. — 2004. — № 1. — С. 68–71.
¹⁵ Rudziński, W. Stanisław Moniuszko: studia i materiały : w 2 t. / W. Rudziński. — Kraków : PWM, 1955. — T. 1. — S. 224.
¹⁶ Rudziński, W. — op.cit. — S. 222.
¹⁷ Moniuszko, S. Listy zebrane. — op.cit. — S. 201.

¹⁸ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 245–246.
¹⁹ Stanisław Moniuszko. Drobne utwory chóralne. Dzieła / pod red. E. Nowaczyka. — Kraków : PWM, 1979. — T. 1. — S. 327.
²⁰ Ёсць дадзеныя аб тым, што па ад'ездзе С. Манюшкі ў Варшаву функцыі старшыні Таварыства св. Цэцыліі ўсклаў на сябе Станіслаў Пешка (?–1874). Гл.: Budzinauskienė, L. Lietuvos bažnytinų kapelų vadovų ir narių kūrybinė veikla (XVIII a. Pabaiga — XIX a. I pusė) / L. Budzinauskienė. — Menotyra. — 2007. — №1. — S. 27–28.
²¹ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 214.
²² Moniuszko, S. — op.cit. — S. 205.
²³ Nowości krajowe // Ruch muzyczny. — 1858. — № 3. — S. 23.
²⁴ Patalas, A. Palestrina Giovanni Pierluigi da / A. Patalas // Encyklopedia muzyczna : część biograficzna [w 12 t.] / pod red. E. Dziębowskiej. — Kraków : PWM, 2002. — T. 7. — S. 293.
²⁵ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 454.
²⁶ Strumiłło, T. Szkice z polskiego życia muzycznego XIX wieku / T. Strumiłło. — Kraków : PWM, 1954. — S. 216.
²⁷ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 571. Нягледзячы на занятасць варшаўскага перыяду жыцця, С. Манюшка ўдзельнічаў у шматлікіх дабрачынных канцэртах на карысць студэнтаў, а таксама канцэртах-справаздач для мецэнатаў інстытута.
²⁸ Moniuszko, S. — op.cit. — S. 575.
²⁹ Baranowski, T. Stanisław Moniuszko jako twórca muzyki religijnej / T. Baranowski // W kręgu muzyki S. Moniuszki : szkice i materiały / red. T. Baranowski, H. A. Dębkowska. — Białystok : Białostockie Towarzystwo Śpiewacze im. Stanisława Moniuszki, 2004. — S. 27.
³⁰ З часоў Сярэднявечча лацінская Меса з'яўляецца найбольш важным жанрам заходнеўрапейскай каталіцкай музыкі. Яна панавала паўсюдна, пакуль у музычнай практыцы Германіі і Аўстрыі ў XVIII ст. яе не змяніла нямецкая Меса. Аналагам нямецкай Месы ў касцёльных набажэнствах былой Рэчы Паспалітай у першай палове XIX ст. стала польская Меса. У аснову польскіх і нямецкіх Месаў быў пакладзены вольны пераклад традыцыйнага кананічнага тэксту — так званая паэтычная парафраза, напісаная вядомымі паэтамі акрэсленага перыяду

CONTENTS

We begin this issue with a biography of the new Metropolitan of Minsk-Mogilev, Archbishop Joseph Staneuski (p. 2).

Excerpt “A Just Man Is Chosen” from the apostolic exhortation “Redemptoris Custos” of John Paul II is dedicated to the Year of St. Joseph (p. 3-4).

In column “Presentation” you will find essay “Small Memories of a Great Man” by L. Kaminskaya about the book “I Have Always Been Saved by Faith” (“Pro Christo”, 2021), which contains memories about the legendary personality of Cardinal Kazimierz Świątek (p. 5-7).

In memory of father Mihal Sapel we place interview entitled «My Way to God», recorded by s. Renata Zelinska OP in 2018 (p. 8-16).

The famous collector I. Surmacheuski in his article «Copper Tables from the Budslau Monastery» writes about material treasures from the unique shrine (p. 17-23).

Father Andrei Krot in the review “Treasures of the Brest Union” interestingly tells about the book by researcher G. Flikop-Svita “Iconostasis and Altars of Greek-Catholic Churches in Belarus in the 18th - the first third of the 19th century” (Minsk, “Belarusian Science”, 2021) (p. 24-27).

Father Igar Lashuk in his memoirs «Meeting with the Servant of God Father Fabian Maliszowski OP» writes about the great personality of the famous Fabian Staupetski. Then you will find article «Servant of God Fabian Maliszowski» by father K.M. Zukiewicz OP, translated from Polish by G. Bakleneva (p. 28-35).

Essay “Nec Laudibus, Nec Timore” by historian and archivist A. Schpunt is dedicated to blessed Cardinal Clemens August Graf von Galen (p. 36-39).

In column «Translations» we publish poems by Italian poetess Antonia Pozzi translated into Belarusian by the poet and literary critic A. Danilchyk (p. 40-41).

V. Zhukovich’s poems are published in column «Poetry» (p. 42-43).

Literary critic I. Bagdanovich continues to acquaint readers with the works of U. Syrakomlya. In this issue we place his poem «Winter Dawn» and the researcher’s foreword to the translation (p. 44-46).

Essay “Let’s not Be Strangers...” by famous Belarusian artist A. Marachkin is dedicated to the 130th anniversary of M. Bagdanovich, in which the author tells about one of his works “Maxim and Veronica” (1981) based on the poetry of the classic of Belarusian literature. Literary critic S. Chyhyryn dedicated his research to the same date: “The First Translation of ‘Slutsk Weavers’ into Polish” (p. 47-50).

V. Voranau offers readers the text «Belarusian Legends», which he found in the West Belarusian newspaper «Rodny Kraj», published in the 1930s by the Belarusian Educational Society (p. 51).

Doctor of Science, translator J. Semjonowa-Herzog presents her next translation from German. This time she acquaints readers with the works of Austrian writer A. Grill, publishing her story «Metronome» (p. 52-53).

The publications of D. Bichel, A. Glekau and V. Glekau are dedicated to the memory of the People’s Poet of Belarus Nil Gilevich (p. 54-61).

Musicologist S. Sheipa in her article “Choral Works of Stanisław Moniuszko *ad majorem Dei gloriam*” tells about the legacy of the famous composer (p. 62-67).

PODSUMOWANIE

Niniejszy numer kwartalnika rozpoczyna się biografią nowego Metropolity Mińsko-Mohylewskiego arcybiskupa Józefa Staniewskiego (S. 2).

Rokowi św. Józefa został poświęcony fragment z adhortacji apostolskiej *Redemptoris custos* „Mąż sprawiedliwy — obłubieniec” (S. 3-4).

W rubryce „Prezentacja” umieszczony został esej L. Kamińskiej „Małe wspomnienia o wielkim człowieku” o książce „Mnie zawsze ratowała wiara” („Pro Christo”, 2021), w której zebrano wspomnienia o legendarnej osobie kardynała Kazimierza Świąłka (S. 5-7).

Pamięci ks. Michała Sapela zamieszczony został wywiad z nim „Moja droga do Boga”, nagrany przez s. Renatę Zielińską OP w 2018 r. (S. 8-16).

Znany kolekcjoner I. Surmaczewski w artykule „«Tablice miedziane» z klasztoru Budzławskiego” pisze o skarbach materialnych z tej unikalnej świątyni (S. 17-23).

Ojciec Andrzej Krot w recenzji „Skarby Unii brzeskiej” ciekawie opowiada o książce badaczki G. Flikop-Svity „Ikony i ołtarze greko-katolickich świątyń Białorusi XVII — pierwszej trzeciej XIX st.” (Mińsk, „Białoruska nauka”, 2021) (S. 24-27).

Ks. Igor Łaszuk we wspomnieniach „Spotkanie ze Sługą Bożym o. Fabjanem Maliszowskim OP” pisze o wybitnej osobie znanego dominikanina Fabjana Stołpieckiego. Umieszczony został także artykuł o. K. M. Żukiewicza OP „Sługa Boży Fabjan Maliszowski” (S. 28-35).

Osobie błogosławionego kardynała Klemensa Augusta grafa fon Galena poświęcony został esej historyka, archiwisty A. Szpunta „*Nec laudibus, nec timore*” (S. 36-39).

W rubryce „Tłumaczenia” umieszczone zostały wiersze włoskiej poetki Antonii Pozzy w tłumaczeniu na język białoruski poetki, literaturoznawczyń O. Danilczyk (S. 40-41).

W rubryce „Poezja” zostały nadrukowane wiersze W. Żukowicza (S. 42-43).

Literaturoznawczyń I. Bohdanowicz kolejny raz zapoznaje czytelników z twórczością W. Syrakomli — w tym numerze umieszczony został jego wiersz „Zimowy brzask” i przedmowa badaczki do tłumaczenia (S. 44-46).

Do 130-lecia M. Bohdanowicza poświęcony został esej znanego białoruskiego malarza A. Marackina „Nie dawajcie się cudzymi być...”, w którym autor opowiada o jednym ze swoich utworów według poezji klasyka literatury białoruskiej — obrazie olejnym „Maksym i Weronika” (1981). Literaturoznawca S. Cygryn tejże rocznicy poświęcił badanie „Pierwsze tłumaczenie «Śluckich tkaczek na język polski»” (S. 47-50).

W. Woronow proponuje uwadze czytelników tekst „Legenda białoruska” odszukany przez niego w zachodniobiałoruskiej gazecie „Kraj ojczysty”, wydawanej w latach 1930-ych przez Towarzystwo oświaty białoruskiej (S. 51).

Doktor nauk filozoficznych A. Semjonowa-Herzog umieszcza swoje kolejne tłumaczenie utworu z języka niemieckiego — tym razem ona zapoznaje czytelników z twórczością pisarki austriackiej A. Grill przez jej opowieść „Metronom” (S. 52-53).

Pamięci narodowego poety Białorusi Niła Hilewicza poświęcone zostały publikacje D. Biczela, O. Hlekowa i W. Hlekowa (S. 54-61).

Muzykolog S. Szejpa w artykule „Twórczość chóralna Stanisława Moniuszki *ad majorem Dei gloriam*” opowiada o dziedzictwie znanego kompozytora (S. 62-67).

На 1-й ст. вокладкі — Фрагмент абраза «Святы Юзаф з Дзіцяцінам Езусам», з касцёла ў вёсцы Пелішча Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці. Фота М. Мельнікава. МСБК.

Часопіс «**НАША ВЕРА**», № 4 (98)/2021.

Адрас для карэспандэнцыі: а/с 101, 220002, г. Мінск-2; тэл./факс: 356-17-50. **E-mail:** media@catholic.by. **Web:** media.catholic.by/nv/

Рэдакцыя рукапісаў не рэцэнзуе і не вяртае.

Заснавальнік — Мінска-Магілёўская архідыяцэзія РКК у РБ. Вуліца Рэвалюцыйная, 1а, 220030, г. Мінск.

Галоўны рэдактар — Крыстына Аляксееўна Лялько. Часопіс выдаецца на ахвяраванні вернікаў.

Часопіс зарэгістраваны ў Дзяржаўным рэестры сродкаў масавай інфармацыі за № 903.

Падпісаны да друку 17.12.2021 г. Фармат 60x84 1/8. Ум. друк. арк. 8,37. Ул. выд. арк. 6,93. Наклад — 800 экз. Зак. № 1125.

Надрукавана ў ПУП «Джи энд Ди» Ліцэнзія № 02330/362 ад 06.05.2013.

Вул. Бурдзейнага, 37-191, 220136, г. Мінск.

© «Наша вера», 2021

RESÜMEE

Diese Ausgabe beginnt mit der Vita des neuen Metropoliten von Minsk und Mogiljow Erzbischof Joseph Staneuski (S. 2).

Zum Jahr des heiligen Joseph wird ein Auszug aus dem Apostolischen Schreiben „Der gerechte Mann – der Gemahl Mariens“ von Papst Johannes Paul II. veröffentlicht (S. 3-4).

Die Rubrik „Präsentation“ enthält den Essay von L. Kaminskaja „Kleine Erinnerungen an einen großen Mann“ über das Buch „Mich hat immer der Glaube gerettet“ (Verlag Pro Christo, 2021), in dem Erinnerungen an den legendären Kardinal Kasimierz Świątek gesammelt sind (S. 5-7).

Dem Andenken an den Priester Michal Sapel ist sein Interview mit dem Titel „Mein Weg zu Gott“ gewidmet, das Schwester Renata Sjalinskaja OP 2018 aufgezeichnet hat (S. 8-16).

Der bekannte Sammler I. Surmatscheuski schreibt im Artikel „*Kupfertafeln*“ aus dem Kloster von Budslau“ über die materiellen Schätze aus diesem einmaligen Heiligtum (S. 17-23).

Der Priester Andrej Krot berichtet in der Rezension „Die Schätze der Union von Brest“ spannend über das Buch der Forscherin G. Flikop-Svita „Ikonykostasen und Altäre der griechisch-katholischen Kirchen in Belarus zwischen dem XVII. und dem ersten Drittel des XIX. Jahrhunderts“ (Minsk, Verlag Belarussische Wissenschaft, 2021) (S. 24-27).

Über den berühmten Fabjan Staupezki schreibt Priester Ihar Laschuk in den Erinnerungen mit dem Titel „Das Treffen mit dem Diener Gottes Pater Fabjan Malischouski OP“. Es folgt der Artikel von Pater K. M. Shukewitsch OP „Diener Gottes Fabjan Malischouski“, übersetzt aus dem Polnischen von G. Bakleneva (S. 28-35).

Dem seligen Kardinal Clemens August Graf von Galen ist der Essay des Historikers und Archivars A. Spunt „Nec laudibus, nec timore“ gewidmet (S. 36-39).

Die Rubrik „Übersetzungen“ enthält Gedichte der italienischen Lyrikerin Antonia Pozzi in der belarussischen Übersetzung der Lyrikerin und Literaturwissenschaftlerin A. Daniltschyk (S. 40-41).

Die Rubrik „Poesie“ beinhaltet Gedichte von W. Shukowitsch (S. 42-43).

Die Literaturwissenschaftlerin I. Bagdanowitsch macht die Leserinnen und Leser weiter mit dem Werk von U. Syrakomlja bekannt: Diese Ausgabe beinhaltet sein Gedicht „Die Wintermorgenröte“ und das Vorwort der Forscherin zu der Übersetzung (S. 44-46).

Anlässlich des 130. Geburtstags von M. Bagdanowitsch erscheint der Essay des bekannten belarussischen Malers A. Maratschkin „Lasst sie keine Fremden sein ...“, in dem der Autor über eines seiner Bilder berichtet, ein Bild, geschaffen nach der Lyrik dieses Klassikers der belarussischen Literatur, das Gemälde „Maksim und Veranika“ (1981). Der Literaturwissenschaftler S. Tschygyryn hat ebendiesem Jubiläum seine Studie „Die erste polnische Übersetzung des Gedichtes *Die Weberinnen von Sluzk*“ gewidmet (S. 47-50).

W. Woranau veröffentlicht den Beitrag „Belarussische Legende“, den er in der westbelarussischen Zeitung „Heimatland“ gefunden hat, einer Zeitung, die von der Gesellschaft für belarussische Bildung in den 1930 Jahren herausgegeben wurde (S. 51).

Die Übersetzerin Dr. phil. J. Semjonowa-Herzog präsentiert eine weitere Übersetzung aus dem Deutschen: Diesmal macht sie anhand der Erzählung „Metronom“ die Leserinnen und Leser mit dem Werk der österreichischen Schriftstellerin A. Grill bekannt (S. 52-53).

Dem Andenken an den Volkspoeten von Belarus Nil Gilewitsch sind die Beiträge von D. Bitschel, A. Glekau und W. Glekau gewidmet (S. 54-61).

Die Musikwissenschaftlerin S. Schejpa berichtet im Artikel „Das Chorschaffen von Stanislaw Moniuszko *ad majorem Dei gloriam*“ über das Erbe des berühmten Komponisten (S. 62-67).

SOMMARIO

Questo numero inizia con la biografia del nuovo metropolita di Minsk e di Maghiliou, l'arcivescovo Juzaf Staneuski (p. 2).

All'anno di San Giuseppe è dedicato il brano “L'uomo giusto – lo sposo” dell'Esortazione apostolica *Redemptoris custos* di Giovanni Paolo II (p. 3-4).

Nella rubrica *Presentazione* è collocato il saggio di L. Kaminskaja “Piccoli ricordi di grande uomo” dedicato al libro “La fede mi ha sempre salvato” (“Pro Cristo”, 2021), che raccoglie le memorie sulla personalità leggendaria del Cardinale Kazimir Sviontek (p. 5-7).

Alla memoria del sacerdote Mikhail Sapel è dedicata la pubblicazione della sua intervista intitolata “La mia strada verso il Dio” fatta dalla suora Renata Zelinskaja OP nel 2018 (p. 8-16).

Il famoso collezionista I. Surmaceuski nell'articolo “Le tavole di rame” provenienti dal monastero di Budslau” racconta dei valori materiali di questo singolare santuario (p. 17-23).

Il Padre Andrei Krot nella recensione “I tesori dell'Unione di Brest” racconta del libro della ricercatrice G. Flikop-Svita “Le iconostasi e gli altari delle chiese greco-cattoliche in Bielorussia nel XVII — primo terzo del XIX secoli” (Minsk, “Belaruskaja navuka”, 2021) (p. 24-27).

Il prete Igor Lašuk nelle sue memorie “L'incontro con il Servo di Dio padre Fabjan Mališouski OP” scrive della grande personalità del famoso Fabjan Staupezki. Il suo testo è seguito dall'articolo del padre K. M. Žukevič OR “Il Servo di Dio Fabjan Mališouski”, tradotto dal polacco da G. Bakleneva (p. 28-35).

Alla persona del benedetto cardinale Clemens August Graf von Galen è dedicato al saggio dello storico, archivista A. Špunt “Nec laudibus, nec timore” (p. 36-39).

Nella rubrica *Traduzioni* sono collocate le opere della poetessa italiana Antonia Pozza tradotte in bielorusso dalla poetessa e studiosa di letteratura A. Danilčyk (p. 40-41).

Nella rubrica *Poesia* sono collocate le poesie di V. Žukovič (p. 42-43).

La studiosa di letteratura I. Bagdanovič continua a far conoscere ai lettori le opere di V. Syrakomla — in questo numero è pubblicata la traduzione della sua poesia “L'alba d'inverno” con la prefazione della ricercatrice (p. 44-46).

Al 130° anniversario di M. Bagdanovič è dedicato il saggio del famoso pittore bielorusso A. Maračkin “Non lasciateli diventare estranei...”, in cui l'autore racconta di una delle sue opere tratta dalla poesia del classico della letteratura bielorusa — il dipinto “Maksim e Veronika” (1981). Il critico letterario S. Cygryn ha dedicato a questo anniversario la sua ricerca: “La prima traduzione delle “Fasce di Sluck” in lingua polacca” (p. 47-50).

V. Voranou offre ai lettori il testo “La leggenda bielorusa” trovato nel giornale della Bielorussia Occidentale “La terra nativa” stampato presso la Società dell'Istruzione Bielorussa negli anni 1930 del secolo scorso (p. 51).

La traduttrice J. Semjonowa-Herzog PhD presenta la sua nuova traduzione dal tedesco, sottoponendo questa volta all'attenzione dei lettori il racconto della scrittrice austriaca A. Grill “Metronome” (p. 52-53).

Le pubblicazioni di D. Bičel, di A. Glekava e di V. Glekau sono dedicate alla memoria di Nil Gilevič, insignito del titolo “Poeta di Popolo Bielorosso” (p. 54-61).

La musicologa S. Šejpa nell'articolo “Le opere corali di Stanislaw Maniuška “*ad majorem Dei gloriam*” racconta dell'eredità del famoso compositore (p. 62-67).

Скарбы Бераццейскай уніі

Алтарная частка полацкага сабора Святой Сафіі.

Іканастас царквы Успення Багародзіцы.
Жыровіцкі манастыр.

Галоўны і бочны алтары касцёла святых Пятра і Паўла,
в. Баруны Ашмянскага р-на.

Аляксей Марачкін.
«Максім і Вераніка», палатно, алей, 1981 г.